

Załącznik do Uchwały Nr XXVI/176/2022
Rady Gminy Przytuły
z dnia 28 czerwca 2022 roku

STRATEGIA ROZWOJU GMINY PRZYTUŁY NA LATA 2021-2027

**GMINA PRZYTUŁY
POWIAT ŁOMŻYŃSKI
WOJEWÓDZTWO PODLASKIE**

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1. POWIĄZANIE Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU	6
2. KONSULTACJE	7
3. WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ	8
3.1. SFERA PRZESTRZENNO-ŚRODOWISKOWA	8
3.1.1. Położenie administracyjne i geograficzne	8
3.1.2. Gleby i zasoby geologiczne	10
3.1.3. Położenie komunikacyjne	11
3.1.4. Walory przyrodnicze	11
3.1.5. Walory kulturowe	14
3.1.6. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne	16
3.2. SFERA SPOŁECZNA	16
3.2.1. Demografia	16
3.2.2. Wiek i wykształcenie ludności	17
3.2.3. Mieszkalnictwo	19
3.2.4. Struktura zatrudnienia i rynek pracy	19
3.2.5. Bezrobocie	20
3.3. SFERA GOSPODARCZA	21
3.3.1. Rolnictwo	21
3.3.2. Przedsiębiorczość	22
3.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	23
3.4.1. Infrastruktura transportowa i komunikacyjna	23
3.4.2. Gospodarka wodno-ściekowa	23
3.4.3. Gospodarka odpadami	24
3.4.4. Infrastruktura elektroenergetyczna, ciepłownicza i gazowa	25
3.5. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	25
3.5.1. Infrastruktura edukacyjna, jakość edukacji	25
3.5.2. Infrastruktura sportowa i rekreacyjna	27
3.5.3. Infrastruktura kultury, działalność kulturalna	27
3.5.4. Infrastruktura ochrony zdrowia i opieki społecznej	28
3.5.5. Bezpieczeństwo publiczne	29
3.6. FINANSE SAMORZĄDOWE	29

3.7. PODSUMOWANIE DIAGNOZY – ANALIZA SWOT	29
4. WIZJA ROZWOJU	34
5. CELE STRATEGII	34
6. PROJEKTY PLANOWANE DO REALIZACJI DO 2027 R.	43
7. PARADYGMAT ROZWOJU.....	47
8. SYSTEM WDRAŻANIA I FINANSOWANIA STRATEGII	47
9. WYMIAR PRZESTRZENNY STRATEGII	54
9.1. POWIĄZANIE ZE STRATEGIĄ ROZWOJU I PLANEM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ...	54
9.2. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY	56
9.3. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ W GMINIE	62
10. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII, W TYM WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH.....	66
11. PROCES TWORZENIA STRATEGII.....	68
12. SPIS TABEL, WYKRESÓW I RYSUNKÓW	70

WSTĘP

Strategia Rozwoju jest dokumentem, który w jasny sposób wskazuje kierunki, w jakich powinna zmierzać gmina, aby zapewnić zrównoważony rozwój, a mieszkańcom poprawę jakości życia. Jej celem jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, co trzeba zrobić, aby funkcjonować i rozwijać się w przyszłości.

Strategia Rozwoju Gminy Przytuły została przygotowana zgodnie z art. 10e ust. 1 i art. 10f ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2022 poz. 559 z późn. zm.) oraz z uwzględnieniem zapisów poradnika opracowanego na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej „Strategia rozwoju gminy. Poradnik praktyczny”.

Podstawę prawną do jej przygotowania stanowi uchwała Nr XIX/134/2021 Rady Gminy Przytuły z dnia 17.09.2021 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 oraz określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu strategii, w tym konsultacji.

Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 jest podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania gminą. Określa ona strategiczne kierunki rozwoju gminy w perspektywie do 2027 roku oraz pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości działania władz gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Umożliwia ona również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: środowisko przyrodnicze i kulturowe, zasoby ludzkie, infrastrukturalne, czy środki finansowe oraz stanowi formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o finansowanie zadań ze źródeł zewnętrznych. Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 jest dokumentem nadrzędnym względem innych dokumentów planistyczno-strategicznym obowiązującym w Gminie Przytuły, a także spójny z dokumentami wyższego rzędu. Będzie ona wyznaczała również ramy dla planów i programów powstających w gminie podczas jej obowiązywania.

Przed przystąpieniem do sporządzania Strategii opracowano „Diagnozę Sytuacji Społecznej, Gospodarczej i Przestrzennej Gminy Przytuły”, której wnioski stanowią punkt wyjścia do określenia wizji i celów strategicznych oraz wskazania właściwych działań w celu poprawy sytuacji na terenie gminy. W dokumencie Strategii zawarto również założenia dotyczące procesu jej wdrażania oraz ustalenia w zakresie monitoringu i ewaluacji.

Strategia została opracowana w oparciu o metodę partycypacyjną. W celu jej przygotowania przeprowadzone zostały konsultacje społeczne z mieszkańcami, zorganizowano także badanie ankietowe mające na celu zebranie informacji na temat oczekiwanych kierunków rozwoju analizowanej jednostki samorządu terytorialnego. Ankieta została wypełniona przez uczestników spotkania roboczego. Odkryło się ono 30.09.2021 r. w Świątlicy Wiejskiej w Przytułach.

Procedura formułowania Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 jest złożonym procesem, w ramach, którego należy wymienić następujące etapy:

Etap I – Przygotowanie do wdrożenia;

Etap II – Przygotowanie diagnozy;

Etap III – Hierarchizacja celów;

Etap IV – Implementacja strategii.

Dokument został opracowany na podstawie aktualnych dokumentów planistycznych, sprawozdań oraz danych statystycznych. Podstawowymi aktami prawnymi wykorzystywanymi podczas przygotowania Strategii były: ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2022 poz. 559 z późn. zm.) oraz ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1057).

Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 składa się z trzech głównych bloków tematycznych:

- 1) wniosków z diagnozy strategicznej;
- 2) określenia strategii rozwoju, w tym wizji i misji, celów strategicznych i operacyjnych oraz kierunków działań strategicznych i oczekiwanych rezultatów ich realizacji;
- 3) określenia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy.

Celem diagnozy jest analiza potencjału społeczno-gospodarczego gminy, uwzględniając przy tym przestrzenne uwarunkowania. Diagnoza jest punktem wyjścia do konstruowania kierunków działań, a następnie celów strategicznych i działań.

W dalszej części przedstawiono plan działań Gminy Przytuły do 2027 roku w oparciu o wnioski z przeprowadzonej analizy. W części tej określone zostały następujące elementy: misja i wizja rozwoju, cele strategiczne i operacyjne oraz sposób realizacji i finansowania Strategii, ze wskazaniem podmiotów zaangażowanych w jej wdrażanie. Ponadto przedstawiono działania, które pozwolą osiągnąć zakładane cele strategiczne.

W kolejnej części określono podstawowe kierunki dalszej polityki rozwoju prowadzonej w przestrzeni gminy.

1. POWIĄZANIE Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU

Strategia Rozwoju Gminy Przytuły jest dokumentem spójnym z koncepcją rozwoju województwa podlaskiego określoną w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. Strategia, będąc dokumentem spójnym z dokumentami regionu, jest jednocześnie zbieżna z polityką i zamierzeniami rozwoju kraju oraz Unii Europejskiej w zakresie rozwoju terytorialnego.

W czasie prac nad dokumentem wykorzystano zapisy dokumentów strategicznych takich jak:

- 1) Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. (Przyjęta Uchwałą Nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r.)
- 2) Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR) przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2010 r.
- 3) Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.
- 4) Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) przyjęta Uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r.
- 5) Polityka ekologiczna państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 16 lipca 2019 r.
- 6) Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r.
- 7) Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 15 października 2019 r.
- 8) Polityka energetyczna Polski do 2040 r. zatwierdzona przez Radę Ministrów w dniu 2 lutego 2021 r.
- 9) Krajowy Plan na Rzecz Energii i Klimatu na lata 2021-2030 przyjęty przez Komitet do Spraw Europejskich na posiedzeniu w dniu 18 grudnia 2019 r.
- 10) Krajowy Plan Działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych do 2020 roku przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 7 grudnia 2010 r.
- 11) Krajowy Plan Działań dotyczący efektywności energetycznej dla Polski 2014 uchwalony przez Radę Ministrów w dniu 20 października 2014 r.
- 12) Narodowy Program Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej (NPRGN), którego założenia zostały przyjęte przez Radę Ministrów dnia 16 sierpnia 2011 r.

- 13) Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 29 października 2014 r.
- 14) Krajowy Program Renaturyzacji Wód Powierzchniowych.
- 15) Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły przyjęty rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły.
- 16) Plan Przeciwdziałania Skutkom Suszy.
- 17) Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 przyjęta uchwałą Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 r.
- 18) Program ochrony powietrza dla strefy podlaskiej przyjęty uchwałą nr XXXIV/414/13 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 20.12.2013 r. Jego aktualizację przyjęto Uchwałą Sejmiku Województwa Podlaskiego Nr XIX/236/19 z dnia 8 czerwca 2020 r.
- 19) Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 r. przyjęty uchwałą Nr XXXVI/474/2021 z dnia 29 listopada 2021 r. przez Sejmik Województwa Podlaskiego.
- 20) Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Łomżyńskiego na lata 2021 – 2030.
- 21) Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest w powiecie łomżyńskim na lata 2007 – 2032.

Zapisy Strategii zgodne są także z:

- Planem Ochrony Przed Szkodliwością Azbestu i Program Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest z terenu Gminy Przytuły na lata 2012 – 2032 wraz z inwentaryzacją.

2. KONSULTACJE

W dniu 30 września 2021 roku o godz. 10.00 w Świetlicy Wiejskiej w Przytułach odbyło się otwarte spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami gminy, które miało na celu:

- przedstawienie informacji o planach inwestycyjnych do 2027 r.,
- przeprowadzanie debaty publicznej z przedstawieniem celów opracowywania strategii rozwoju gminy,
- zaprotokołowanie uwag ustnych mieszkańców,
- ewentualne przyjęcie uwag w formie pisemnej,
- interakcja i wymiana argumentów w celu wypracowania konkretnych rozwiązań postulowanych przez mieszkańców bądź określone grupy reprezentantów,

- spotkanie ma zasadniczo na celu kreowanie i wypracowanie konkretnych pomysłów oraz potrzeb środowiska mieszkańców, przedstawicieli organizacji pozarządowych, działaczy społecznych przedstawicieli miejscowej oświaty i kultury,
- udostępnienie ankiety do wypełnienia w kwestii opracowania tzw. wstępnej diagnozy.

Po jego zakończeniu sporządzono Protokół ze spotkania. Wynika z niego, że przedstawiono w nim zaplanowane zadania inwestycyjne na najbliższe lata (zadania z kategorii: Infrastruktura, Środowisko, Odnawialne Źródła Energii, Zagospodarowanie terenu, Infrastruktura Turystyczna, Komunalna, Poprawa obiektów użyteczności publicznej). Wszyscy uczestniczący w spotkaniu poparli zgodnie wskazane zadania.

3. WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

Zgodnie z art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1057) podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju przygotowuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych. W ramach przeprowadzonej diagnozy dokonano więc analizy sfery przestrzenno-środowiskowej, społecznej i gospodarczej, ponadto opisano infrastrukturę techniczną, społeczną powiązaną z jakością życia mieszkańców oraz finanse samorządowe. Diagnoza zawiera także podsumowanie wyników badania ankietowego, które zostało przeprowadzone na terenie Gminy Przytuły wśród jej mieszkańców.

Kompleksowa diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Przytuły, przygotowana na potrzeby opracowania niniejszej Strategii Rozwoju stanowi odrębny dokument.

3.1. Sfera przestrzenno-środowiskowa

3.1.1. Położenie administracyjne i geograficzne

Gmina Przytuły leży w województwie podlaskim, w powiecie łomżyńskim. Siedzibą gminy jest miejscowość Przytuły. Gmina znajduje się, wraz z resztą powiatu, w części zachodniej województwa, a północno - wschodniej powiatu. Ma charakter gminy wiejskiej. Sam powiat łomżyński graniczy z takimi powiatami jak: kolneński, grajewski, moniecki, zambrowski,

ostrołęcki, ostrowski. Gmina Przytuły graniczy z następującymi gminami: Grabowo, Jedwabne, Radziłów, Stawiski oraz Wąsosz.

W podziale fizyczno – geograficznym Gmina Przytuły położona jest w granicach:

- Mezuregionu: Wysoczyzna Kolneńska;
- Makroregionu: Nizina Północnopodlaska;
- Podprowincji: Wysoczyzny Podlasko-Białoruskie;
- Prowincji: Niż Wschodniobałtycko-Białoruski;
- Megaregionu: Niż Wschodnioeuropejski.

Pod względem geologicznym obszar Gminy Przytuły leży na prekambryjskiej platformie wschodnioeuropejskiej w obrębie wyniesienia mazursko - suwalskiego. Podłoże mezozoiczne stanowią utwory kredy górnej wykształcone w postaci margli i opoki. Osady trzeciorzędowe tworzą oligoceńskie piaski oraz mułki, miocene piaski drobne i pylaste oraz ropy przewarstwione wkładkami węgla brunatnego, a także plioceniczne ropy będące bezpośrednim podłożem osadów czwartorzędnych. Czwartorzęd reprezentowany jest tutaj przez utwory wszystkich zlodowaceń, a ich miąższość waha się od 170 do 200 m.

Z okresu zlodowacenia środkowo - polskiego pochodzą gliny zwałowe występujące w okolicach wsi Mazewo, Czarnowo, Czarnówek, Bzury. W budowie moren martwego lodu udział bierze materiał piaszczysto - żwirowy o bezwładnej strukturze. Moreny te tworzą wzniesienia w zachodniej i wschodniej części gminy.

Ponadto występują tu osady akumulacji szczelinowej (wały i wzgórza kemowe) wykształcone jako warstwowe piaski oraz żwiry przykryte gruzowo - głazowym lub piaszczysto - gliniastym płaszczem moreny ablacyjnej oraz osady akumulacji lodowcowej i wodnolodowcowej w postaci nieregularnych płatów z domieszką żwirów, piasków podścielonych glinami zwałowymi.

Z okresem zlodowacenia północno - polskiego wiążą się utwory akumulacji lodowcowej (gliny piaszczyste) występujące w północnej części gminy, a także utwory akumulacji fluwioglacjalnej zalegające na równinie sandrowej i w dolinie Wissy. W ich skład wchodzi piaski pylaste, piaski drobne i średnie przewarstwione żwirami. Osady te należą wiekowo do plejstocenu.

Najmłodszymi utworami uczestniczącymi w budowie geologicznej obszaru są osady holoceniczne o charakterze aluwialno - deluwialnym oraz utwory bagienne. Osady aluwialno - deluwialne reprezentują grunty mineralne (piaski drobnoziarniste z domieszką części organicznych) zalegające dna dolinek denudacyjnych i nieckowatych odcinków większych dolin. Utwory akumulacji bagiennej (namuły organiczno-pylaste lub piaszczyste oraz torfy) wypełniają na całej długości współczesną dolinę Wissy oraz prawie wszystkie zagłębienia terenowe.

W budowie geologicznej terenu uczestniczą: prekambryjska platforma wschodnioeuropejska, utwory triasu, jury oraz kredy, a następnie trzeciorzędu wykształconego jedynie w miocenie w postaci piasków z wkładkami węgla brunatnego i mułków.

Czwartorzęd reprezentują utwory trzech pierwszych zlodowaceń o łącznej miąższości 150 - 170 m. Wały kemowe stanowiące kulminacje terenowe na zachodzie budują utwory akumulacji wodnolodowcowej w postaci piasków drobnych i średnich. Na obszarze wysoczyzny występują również pagórki martwego lodu, które bezładnie tworzą piaski oraz żwiry z domieszką kamieni o zmiennej miąższości. Na obrzeżach obszarów wysoczyzny spotyka się osady piasków akumulacji wodnolodowcowej reprezentowane przez frakcje różnoziarniste z niewielką ilością żwirów.

W centralnej części terenu zgodnie z morfologią występują utwory akumulacji rzecznej. Są to holocenijskie piaski drobne oraz średnie przewarstwione żwirami zalegające w terasie nadzalewowej (erozyjno - akumulacyjnej) oraz torfy położone w obrębie terasy zalewowej doliny Wissy.

Dna dolinek erozyjno - denudacyjnych wyścielone są namułami organicznymi pylastymi lub piaszczystymi o miąższości 1,5 - 2 m lub piaskami gliniastymi i glinami.

Wnioski: Gmina Przytuły znajduje się w zachodniej części województwa. Sąsiaduje z gminami w położonymi na terenie województwa podlaskiego. Teren też nie jest bezpośrednio narażony na presję migracyjną – tak jak gminy położone w strefie przygranicznej. Ogranicza to częściowo potencjalną współpracę transgraniczną, ale także chroni przed bezpośrednimi zagrożeniami związanymi z takim położeniem.

3.1.2. Gleby i zasoby geologiczne

Gmina Przytuły to region rolniczo – hodowlany. Leży w granicach „Zielonych Płuc Polski”, jest to obszar o minimalnym stopniu zanieczyszczenia, bardzo wartościowy pod względem przyrodniczym i turystycznym.

Na ogólną powierzchnię Gminy Przytuły wynoszącą 7118 ha w użytki rolne zajmują 5692 ha. Na jednego mieszkańca przypada 2,70 ha użytków rolnych. Na terenie gminy dominują gleby klasy IV i V. Zdecydowanej większości użytki rolne są własnością indywidualnych gospodarstw rolnych.

Na terenie gminy występują złoża piasku i żwiru, nie jest on zbyt zasobny w surowce mineralne (jedno złożo: Pieńki Okopne).

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły występują gleby dobre i bardzo dobre, co umożliwia rozwój rolnictwa.

Teren gminy nie jest zbyt zasobny w surowce mineralne, jednak konieczne jest podejmowanie działań mających na celu ich ochronę.

3.1.3. Położenie komunikacyjne

Przez teren Gminy Przytuły przebiega 10,2 km dróg wojewódzkich oraz 40 km dróg powiatowych. Przez gminę przebiegają dwie drogi wojewódzkie – nr 648 Stawiski – Przytuły i nr 668 Jedwabne – Przytuły – Radziłów. Miejscowość gminna jest lokalnym węzłem o promienistym układzie dróg. W jej rejonie zbiega się 7 kierunków dróg powiatowych i wojewódzkich. Drogi te prowadzą głównie ruch docelowy i gminny. Układ komunikacyjny Gminy został podporządkowany tylko potrzebom gospodarki rolnej i historycznie ukształtowanej sieci osiedleńczej.

Zgodnie z danymi GUS w 2020 r. w zakresie transportu publicznego mieszkańcy mogli skorzystać z 19 przystanków znajdujących się w granicach gminy. Brak dostępu do komunikacji kolejowej.

Wnioski: Gmina Przytuły posiada stosunkowo korzystne położenie komunikacyjne, ponieważ przez jej teren przebiegają dwie drogi wojewódzkie. Zlokalizowane są tu także przystanki zapewniające dostęp do komunikacji zbiorowej.

3.1.4. Walory przyrodnicze

Na omawianym terenie brak użytków ekologicznych, rezerwatów, parków krajobrazowych, parków narodowych, obszarów chronionego krajobrazu, zespołów przyrodniczo – krajobrazowych, obszarów NATURA 2000 czy stanowisk dokumentacyjnych.

Zlokalizowane są pomniki przyrody (4).

W północnej części gminy przebiega korytarz ekologiczny KPn-1B Puszcza Pilska – Dolina Biebrzy Środkowy.

Zgodnie z zapisami „Programu wodno-środowiskowego kraju” obszar Gminy Przytuły leży na terenie Obszaru Dorzecza Wisły. Wchodzi w skład:

JCW rzeczne (Europejski kod JCWP - Nazwa JCWP - Scalona część wód powierzchniowych (SCWP)):

- PLRW2000172629689 – Matlak - SW1102,
- PLRW20001726296929 - Dopływ w m. Łoje-Awissa - SW1102.

Brak danych dotyczących JCW jeziornych.

Tabela 1. Jednolite części wód powierzchniowych na terenie Gminy Przytuły

Kod JCWP	Nazwa JCWP
RW20001726296729	Dopływ z Ławska
RW2000172629689	Matlak
RW20001726296929	Dopływ w m. Łoje-Awissa
RW200017262972	Dopływ spod Borawskich
RW20001726328	Łojewek od źródeł do dopływu w Olszynach
RW2000172649849	Skroda od źródeł do Dzierzbi

Źródło: www.kzgw.gov.pl

Ocena stanu jcwp jest w większości zła. Istnieje potrzeba przeprowadzenia prac służących poprawie ich stanu.

Gmina Przytuły znajduje się w zasięgu następujących jednolitych części wód podziemnych:

- PLGW200031,
- PLGW200032,
- PLGW200051.

W tym przypadku nie występuje ryzyko nieosiągnięcia celów środowiskowych, a stan wód podziemnych jest dobry, co potwierdzają badania monitoringowe prowadzone przez Inspekcję Ochrony Środowiska, jednak nadal konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć przyczyniających się do ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniami.

Klimat Gminy Przytuły wykazuje cechy wpływu wschodniego klimatu kontynentalnego. Średnia roczna temperatura powietrza to 6,5°C (najniższa w styczniu -5,7°C, najwyższa zaś występuje w lipcu +17° C).

Okres wegetacyjny rozpoczyna się około 5 kwietnia, kończy zaś około 25 października. W ciągu roku występuje około 39 dni mroźnych z temperaturą poniżej 0°C oraz 26 dni gorących z temperaturą powyżej 25°C.

W strefie podlaskiej (zgodnie z „Roczną oceną jakości powietrza w województwie podlaskim Raport wojewódzki za rok 2020”) zanotowano przekroczenia norm jakości powietrza:

- poziomu dopuszczalnego dla doby dla pyłu zawieszonego PM10, określonego ze względu na ochronę zdrowia ludzi,
- poziomu dopuszczalnego dla pyłu PM2,5 (II faza) – stężenie średnioroczne, kryterium ochrona zdrowia ludzi,
- poziomu docelowego dla benzo(a)pirenu zawartego w pyle PM10, określonego ze względu na ochronę zdrowia ludzi,
- poziomu celu długoterminowego stężeń ozonu (max 8-h) określonego ze względu na ochronę zdrowia ludzi,
- poziomu celu długoterminowego stężeń ozonu (AOT40) określonego ze względu na ochronę roślin.

Usłonecznienie może mieć swoje przełożenie na możliwości produkcyjne instalacji zasilanych promieniowaniem słonecznym. Suma opadów zaś na stan wód powierzchniowych i podziemnych.

W stacji meteorologicznej w Białymstoku, zgodnie z danymi „Rocznika Statystyczny Województwa Podlaskiego 2021”, w 2020 r. usłonecznienie w godzinach wyniosło 1872. Było ich mniej niż w 2019 r. (2064 h). Roczna suma opadów w 2020 r. wyniosła 640 mm i była większa niż w 2019 r. (618 mm).

Na terenie gminy wciąż istnieje zagrożenie wystąpieniem suszy. Zgodnie z danymi „Stop Suszy! 2020. Raport. Od suszy 50-lecia do wzrostu retencji” wskaźniki obrazujące zasilanie opadem atmosferycznym wskazywały intensywną suszę na przeważającym obszarze kraju. Podobnie sytuacja wygląda w województwie podlaskim, powiecie łomżyńskim, Gminie Przytuły.

Na terenie Gminy Przytuły wykryto obszary zagrożone występowaniem ruchów masowych w przyszłości.

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły prawie nie występują obszary chronione, które mogłyby stanowić utrudnienia do przeprowadzenia różnych inwestycji.

Część jednolitych części wód powierzchniowych jest zagrożona nieosiągnięciem celów środowiskowych oraz wykazuje się złym stanem wód, wobec czego konieczne jest podejmowanie działań mających na celu ochronę zasobów wodnych przed zanieczyszczeniem, wynikającym m.in. z prowadzenia gospodarki rolnej z wykorzystaniem nawozów czy też z egzystencji mieszkańców (brak kanalizacji, niewystarczająca ilość oczyszczalni przydomowych czy szczelnych szamb).

W przypadku jednolitych części wód podziemnych nie występuje ryzyko nieosiągnięcia celów środowiskowych, jednak nadal konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć przyczyniających się do ochrony tych wód przed zanieczyszczeniami.

Uśłonecznienie może mieć swoje przełożenie na możliwości produkcyjne instalacji zasilanych promieniowaniem słonecznym utrzymuje się ono na poziomie zapewniającym możliwość efektywnego korzystania z instalacji tworzących pracę z promieniowania słonecznego. Suma opadów zaś na stan wód powierzchniowych i podziemnych, może wiązać się z wystąpieniem suszy. Teren gminy zagrożony jest wystąpieniem suszy, większe opady w 2020 r. niż 2019 r. nie zapewniają zmniejszenia tego zagrożenia.

Na terenie Gminy Przytuły wciąż istnieje potrzeba przeprowadzenia działań mających na celu zmniejszenie poziomu emisji zanieczyszczeń do powietrza (główne źródło – tzw. emisja antropogeniczna).

Na terenie gminy wykryto obszary zagrożone występowaniem ruchów masowych w przyszłości. Konieczne jest zatem podejmowanie inicjatyw mających na celu zabezpieczanie terenów przed tym zagrożeniem oraz przygotowanie na ewentualne działania związane z usuwaniem skutków osuwisk.

Zmiany klimatyczne powodują trudności w dokładnym przewidywaniu występowania zagrożeń naturalnych. Planowane inwestycje muszą być przygotowane m.in. na silne wiatry, ulewy, nagłe zdarzenia nietypowe dla klimatu obszaru.

3.1.5. Walory kulturowe

Na terenie Gminy Przytuły znajduje się 9 zabytków wpisanych do Wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomych.

Tabela 2. Wykaz obiektów zabytkowych, stan na 10 sierpnia 2021 roku

miejsowość	adres	zabytek	wpisany do rejestru	nr rej	l dz
Chrzanowo	Chrzanowo nr 32	młyn wodny /elektr./			
Doliwy	Doliwy nr 13	wiatrak holender			

miejsowość	adres	zabytek	wpisany do rejestru	nr rej	I dz
Przytuły	ul. Kościelna nr 9	kaplica cmentarna			
Przytuły	ul. Kościelna nr 9	cmentarz rzymskokatolicki	x	358 z dn. 07.04.1988 r.	KL.WKZ-5340-5/88
Przytuły	ul. Kościelna nr 9	plebania	x	122 z dn. 27.04.1981 r.	KL-WKZ-5340/37/81
Przytuły	ul. Kościelna nr 10	czworak			
Przytuły		park			
Supy		cmentarz wojenny z I wojny św.	x	245 z dn. 23.02.1987 r.	KL-WKZ-5340/6/87
Wilamowo		park			

Źródło: <http://wosoz.pbip.pl>

W Rejestrze A - Wykazu zabytków nieruchomych województwa podlaskiego (zgodnie ze stanem na 11.06.2021 r.) zostały wpisane następujące nieruchomości z terenu Gminy Przytuły:

- miejscowość: Przytuły, plebania, 1889, nr rej.: 122 z 27.04.1981, najstarsza część cmentarza rzym.-kat., 1 poł. XIX, nr rej.: 358 z 7.04.1988,
- miejscowość: Supy, cmentarz wojenny z I wojny światowej, nr rej.: 245 z 23.02.1987.

W Wykazie zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru rejestr C – zabytki archeologiczne znajduje się (stan na dzień 18.03.2019 r.):

- Pieńki Okopne, grodzisko wczesnośredniowieczne, XI-XIII w., Nr rej. 46/A (biał.), A - 188 (łomż.), dec. 670-1/6/67 z dn. 30.03.1967 r. 175,
- Pieńki Grodzisko, cmentarzysko wczesnośredniowieczne z grobami w obudowach kamiennych.

Na terenie Gminy Przytuły działa Koło Gospodyń Wiejskich wpisany do Krajowego Rejestru. Został wpisany pod nazwą: Stowarzyszenie Mieszkańców Wsi Wilamowo "Wilamowiacy" (nr koła w rejestrze 2007060001).

Wnioski: Gmina Przytuły posiada cenne zabytki architektoniczne, posiadające także walory turystyczne. Nie zapomniano też o tradycjach regionu a na jej terenie funkcjonuje koło gospodyń wiejskich.

3.1.6. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne

Dokumentem określającym kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy Przytuły jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Przytuły (Uchwała Nr IX/37/03 Rady Gminy Przytuły z dnia 22 lipca 2003 roku, zmieniona Uchwałą Nr XVII/115/2017 Rady Gminy Przytuły z dnia 16 lutego 2017 roku w sprawie: uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Przytuły).

Obszar części miejscowości Przytuły Las objęta jest miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego - Uchwała Nr XXXVII/129/02 Rady Gminy Przytuły z dnia 4 września 2002 r. w sprawie zatwierdzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Przytuły w części dotyczącej terenu położonego we wsi Przytuły Las.

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły obowiązuje dokument związany z zagospodarowaniem jej przestrzeni. Ukazuje on, że wskazane jest opracowanie kompleksowego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy.

3.2. Sfera społeczna

3.2.1. Demografia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2020 roku na terenie Gminy Przytuły zamieszkiwały 2.059 osoby. Ich liczba ulega zmniejszeniu od 2016 r. Ilość mieszkańców gminy porównując rok 2015 i 2020 zmniejszyła się o 107 osób. W analizowanych latach na terenie gminy raz było więcej mężczyzn raz kobiet. Więcej mężczyzn było w 2017 r. i 2019 r., kobiet zaś w 2015 r., 2016 r., 2018 r. i 2020 r.

Tabela 3. Stan ludności faktycznie zamieszkującej teren gminy

	Jedn. miary	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem, miejsce zamieszkania, stan na 31 XII							
ogółem	osoba	2166	2167	2148	2097	2073	2059
mężczyźni	osoba	1073	1082	1077	1041	1037	1027
kobiety	osoba	1093	1085	1071	1056	1036	1032

Źródło: Dane GUS

Współczynnik feminizacji, według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2015 – 2020 utrzymywał się na podobnym poziomie, oscylował pomiędzy 99 a 102 osobami, w 2020 roku było to 100 osób.

Gęstość zaludnienia zaś w 2020 roku wyniosła 29 osób na 1 km², utrzymywała się na tym poziomie od 2018 r.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w Gminie Przytuły w latach 2015 – 2020 brak jednolitej tendencji dotyczącej przyrostu naturalnego. W 2020 r. osiągnął wynik dodatni (6). Zarówno przyrost naturalny wśród mężczyzn jak i wśród kobiet był w tym roku dodatni (więcej urodzeń niż zgonów). Najgorzej sytuacja wyglądała w 2017 r., gdzie przyrost naturalny osiągnął poziom: -7. Oznacza to, że było więcej zgonów niż urodzeń.

Saldo migracji wewnętrznych w 2020 roku w Gminie Przytuły, według danych GUS, wyniosło -18. Migracja zagraniczna nie występowała w analizowanych latach.

Wnioski: W Gminie Przytuły dynamika zmian liczby ludności nie jest korzystna, a zatem istotne jest podejmowanie działań mających na celu przyciągnięcie na ten teren nowych mieszkańców, dla których istotne znaczenie ma także stan środowiska przyrodniczego oraz dostępność do podstawowej infrastruktury społecznej i technicznej.

Niekorzystne są dane dotyczące m.in. salda migracji. Jeśli więc nie zostaną zahamowane występujące obecnie trendy związane ze zmniejszaniem się liczby mieszkańców gminy, można się spodziewać, że w kolejnych latach liczba osób zamieszkujących tę część województwa podlaskiego będzie nadal malała.

3.2.2. Wiek i wykształcenie ludności

Na terenie Gminy Przytuły w latach 2015-2020 zmniejszył się odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym na rzecz ludności w wieku produkcyjnym. Świadczy o zmniejszaniu się zasobów pracy oraz że w dłuższym okresie czasu na obszarze gminy zaczną jeszcze przybywać osób starszych, dla których ważne staną się przede wszystkim usługi społeczne (wzrost zanotowano jedynie w ludności w wieku poprodukcyjnym co może świadczyć, że omawiany proces jest już zauważalny na obszarze jednostki samorządu terytorialnego). Wtedy także gmina będzie musiała większą ilość środków przeznaczyć na zaspokojenie potrzeb tej grupy mieszkańców, włączając w to wydatki na pomoc społeczną. W celu przyrostu liczby osób w wieku produkcyjnym równoważących wzrastającą ilość osób w wieku poprodukcyjnym ważne jest przeprowadzanie inwestycji mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego, infrastruktury oraz zaplecza usługowego w celu dalszego przyciągania na teren

gminy młodych, dobrze wykształconych mieszkańców, którzy zapewnią dodatkowe przychody dla budżetu gminy.

Zgodnie z danymi pochodzącymi z Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. (w chwili przygotowania Diagnozy nie są dostępne bardziej aktualne dane) na terenie Gminy Przytuły dominują osoby z wykształceniem podstawowym (49,18% mieszkańców). Najmniej jest zaś osób z wykształceniem policealnym (1,17%) oraz wyższym (2,55%). Ponadto zauważalna jest tendencja związana z posiadaniem wyższego poziomu wykształcenia przez kobiety zamieszkujące Gminę Przytuły (3,38% kobiet posiada wykształcenie wyższe, 1,80% - policealne, 17,32% - średnie, natomiast w przypadku mężczyzn odsetek ten przedstawia się następująco: 1,72% mężczyzn legitymuje się wykształceniem wyższym, 0,54% - policealnym, a 11,27% - średnim).

W ostatnich latach zauważalna jest jednak tendencja związana z podwyższaniem poziomu wykształcenia, zarówno przez najmłodszych, jak i starszych mieszkańców gminy, wobec czego poziom obecnego wykształcenia mieszkańców może odbiegać od zaprezentowanych danych statystycznych. Podwyższanie poziomu wykształcenia przez mieszkańców może stanowić wyzwanie dla władz gminy polegające na dostosowaniu lokalnego rynku pracy do spełnienia oczekiwań osób przede wszystkim z wykształceniem wyższym. W przypadku nie podjęcia działań prorozwojowych istnieje realne zagrożenie odpływu najlepiej wykształconej części społeczeństwa do większych ośrodków miejskich.

Jednocześnie analizując poziom wykształcenia mieszkańców Gminy Przytuły można zaobserwować niekorzystne zjawisko w zestawieniu ze średnim poziomem wykształcenia zwłaszcza w województwie podlaskim, gdzie odsetek osób z wykształceniem wyższym był przeszło trzykrotnie wyższy. Z kolei poziom wykształcenia mieszkańców na terenie powiatu łomżyńskiego jest jedynie odrobinie większy od danych zaprezentowanych dla Gminy Przytuły.

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły przybywa osób w wieku poprodukcyjnym, co może powodować konieczność przeznaczania dodatkowych środków na usługi społeczne oraz zapewnienie zagospodarowania czasu wolnego tej grupy mieszkańców.

Obserwowane jest podnoszenie poziomu wykształcenia przez mieszkańców gminy, co może także wzmacniać ich szanse na rynku pracy.

3.2.3. Mieszkalnictwo

W analizowanych latach liczba mieszkań utrzymywała się praktycznie na podobnym poziomie (oscylowała pomiędzy 554 a 556). Powierzchnia użytkowa mieszkań w 2018 r. i 2019 r. pozostawała na takim samym poziomie by w 2020 r. osiągnąć największą powierzchnię, najniższa wystąpiła w 2017 r.

Tabela 4. Zasoby mieszkaniowe Gminy Przytuły w latach 2015 – 2019

	Jedn. miary	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zasoby mieszkaniowe							
mieszkania	-	555	555	554	555	555	556
izby	-	2453	2453	2445	2452	2452	2459
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	62179	62179	61959	62133	62133	62350

Źródło: Dane GUS

W latach 2015 – 2020 poziom wyposażenia mieszkań w instalacje utrzymywał się na podobnym poziomie i to zarówno w odniesieniu do wodociągu, ustępu spłukiwanego, łazienki, centralnego ogrzewania jak i gazu sieciowego (od 2018 r. brak mieszkań wyposażonych w gaz).

W 2020 roku 80% mieszkań wyposażonych było w wodociąg, 71,6% - w łazienkę, 72,8% w ustęp spłukiwany a 64% - w centralne ogrzewanie.

Wnioski: Na terenie gminy jest stabilna liczba mieszkań oraz poziom ich wyposażenia w instalacje. Biorąc pod uwagę chęć przyciągnięcia nowych mieszkańców i zatrzymania osób w wieku produkcyjnym istnienie potrzeba zwiększenia zarówno ilości mieszkań jak i poziomu wyposażenia w podstawowe instalacje. Konieczna jest realizacja inwestycji poprawiających obecny stan.

3.2.4. Struktura zatrudnienia i rynek pracy

Gmina Przytuły jest gminą typowo rolniczą, w związku z tym większa część jej mieszkańców znajduje zatrudnienie w tym sektorze gospodarki.

Analizując realną aktywność zawodową mieszkańców wzięto pod uwagę liczbę osób pracujących przypadających na 1000 mieszkańców. Na terenie Gminy Przytuły wskaźnik ten jest niższy niż średnia wojewódzka (200 osób w 2020 r.) i średnia dla powiatu łomżyńskiego (114 osób) i kształtuje się na poziomie 60 osób.

Wnioski: Gmina charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem zatrudnienia mieszkańców. Jest to teren typowo rolniczy z niewielkimi zakładami pracy.

3.2.5. Bezrobocie

Na terenie Gminy Przytuły od kilku lat odnotowywano zmniejszanie liczby osób pozostających bez pracy, wyjątkiem był rok 2020. Sytuacja ta może mieć swoje źródło w wystąpieniu pandemii COVID-19.

Analizując dane dotyczące bezrobocia na terenie gminy nie można zapomnieć, że badania statystyczne prowadzone przez GUS i PUP nie pokazują pełnego obrazu rynku pracy, nie rejestrując przede wszystkim problemu ukrytego bezrobocia w rolnictwie. Nie można także pomijać faktu, że w przeciągu ostatnich lat zmieniały się przepisy dotyczące sposobu określania statusu osoby bezrobotnej, które eliminowały z tej statystyki niejednokrotnie całe grupy społeczne. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na statystyki rynku pracy jest ujemne saldo migracji. Pomimo tych faktów zarówno dane statystyczne, jak i wynikające z obserwacji własnych wskazują, że w odniesieniu do rynku pracy na tym terenie można spodziewać się polepszenia sytuacji związanej ze zwiększaniem liczby osób pracujących powodując zmniejszenie stopy bezrobocia. Tymczasowy wzrost bezrobocia może wiązać się z ogólną sytuacją w kraju i Europie związaną z pojawieniem się pandemii.

Tabela 5. Liczba osób bezrobotnych na terenie Gminy Przytuły w latach 2015-2020

	Jedn. miary	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bezrobotni zarejestrowani wg płci w gminach							
ogółem	osoba	74	58	41	32	26	35
mężczyźni	osoba	44	37	18	18	16	17
kobiety	osoba	30	21	23	14	10	18
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci							
ogółem	%	5,4	4,2	3	2,4	2	2,7
mężczyźni	%	5,9	4,9	2,4	2,5	2,2	2,4
kobiety	%	4,7	3,3	3,7	2,3	1,7	2,9

Źródło: Dane GUS

Zgodnie z danymi Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży stopa bezrobocia na obszarze jego działania na koniec listopada 2021 roku kształtowała się na poziomie 5,4%. Liczba bezrobotnych kobiet wyniosła 1336 osób i była mniejsza o 8 osób w porównaniu do

poprzedniego miesiąca i również mniejsza o 325 osób w porównaniu do listopada 2020 roku. Bezrobotne kobiety stanowiły na koniec miesiąca sprawozdawczego 55,6% ogółu zarejestrowanych. Na koniec listopada 2021 roku liczba bezrobotnych mieszkających na wsi wynosiła 781 osób i była większa o 10 osób w porównaniu do poprzedniego miesiąca, a w stosunku do listopada ubiegłego roku była mniejsza o 254 osoby.

Wnioski: Gmina Przytuły cechuje się stosunkowo niskim poziomem bezrobocia mieszkańców. W porównaniu z innymi gminami leżącymi na terenie powiatu łomżyńskiego liczba bezrobotnych w Gminie Przytuły w 2020 r. była najmniejsza.

3.3. Sfera gospodarcza

3.3.1. Rolnictwo

Według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku (dane ze spisu z 2020 r. w czasie tworzenia dokumentu były jeszcze niedostępne) na terenie Gminy Przytuły było 360 gospodarstw rolnych. W przedziale od 1 do 15 ha było 189 gospodarstw.

Tabela 6. Gospodarstwa rolne ogółem na terenie gminy

Wyszczególnienie	Ilość gospodarstw
ogółem	360
do 1 ha włącznie	21
powyżej 1 ha razem	339
1 - 5 ha	29
1 - 10 ha	105
1 - 15 ha	189
5 - 10 ha	76
5 - 15 ha	160
10 -15 ha	84
5 ha i więcej	310
10 ha i więcej	234
15 ha i więcej	150

Źródło: Dane GUS, PSR 2010

Według wstępnych wyników Powszechnego Spisu Rolnego w 2020 r., liczba gospodarstw rolnych ogółem wyniosła ok. 1,3 mln i zmniejszyła się o blisko 13% w porównaniu z danymi uzyskanymi w Powszechnym Spisie Rolnym w 2010 r. (PSR 2010). Obserwowany spadek liczby gospodarstw rolnych, przy nieznacznym spadku powierzchni użytków rolnych, znalazł

swoje odzwierciedlenie we wzroście średniej powierzchni użytków rolnych (UR) przypadającej na 1 gospodarstwo rolne o ok. 13%, tj. z 9,8 ha w 2010 r. do 11,1 ha w 2020 r. Można uznać, że ta ogólna tendencja ma również swoje przełożenie na sytuację w województwie podlaskim, powiecie łomżyńskim i Gminie Przytuły.

Wnioski: Gospodarstwa rolne w Gminie Przytuły charakteryzują się korzystną strukturą agrarną. Największy odsetek stanowią gospodarstwa duże (15 ha i więcej), co może zachęcać mieszkańców do czerpania dochodów z tego działu gospodarki.

3.3.2. Przedsiębiorczość

Na terenie Gminy Przytuły – zgodnie z danymi GUS – w 2020 roku istniało 86 podmiotów gospodarki narodowej, z czego sektor prywatny reprezentowało 78 podmiotów. Największa ilość podmiotów prywatnych to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w 2020 roku było ich 70.

Na sektor publiczny składają się głównie państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, w 2020 roku było ich 6, sektor publiczny ogółem liczył 8 podmiotów. Na sektor prywatny oprócz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą składają się również spółki handlowe (1), stowarzyszenia i organizacje społeczne (5).

Analizując podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON według grup rodzajów działalności PKD 2007 można zauważyć, że w 2020 roku na terenie Gminy Przytuły najwięcej podmiotów zajmowało się pozostałą działalnością – 50, a najmniej rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem – 9.

Aktywność gospodarczą oraz przedsiębiorczość mieszkańców dobrze charakteryzuje wskaźnik podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Porównując sytuację Gminy Przytuły z innymi gminami położonymi na terenie powiatu łomżyńskiego widać, że jest ona w najgorszej sytuacji. Liczba podmiotów jest najmniejsza.

Wskaźnik ten jest też zdecydowanie niższy od wartości dla powiatu łomżyńskiego oraz województwa podlaskiego, co wskazuje na niższą przedsiębiorczość mieszkańców gminy.

Wnioski: Mieszkańców Gminy Przytuły cechuje niska przedsiębiorczość. Istnieje potrzeba pobudzenia ich aktywności w tym zakresie.

3.4. Infrastruktura techniczna

3.4.1. Infrastruktura transportowa i komunikacyjna

Część dróg stanowiących sieć drogową Gminy Przytuły nie odpowiada wymaganiom określonym w przepisach prawa dla dróg publicznych, charakteryzuje się niewystarczającymi parametrami technicznymi w stosunku do określonych w nich wymogów. Spora część dróg posiada nawierzchnię żwirową (16.772 km), co powoduje, że możliwość poruszania się tymi szlakami komunikacyjnymi jest bardziej uzależniona od warunków atmosferycznych niż ma to miejsce w przypadku dróg asfaltowych. Na terenie gminy występują też drogi gruntowe: 9.416 km.

W związku z tym niezbędne jest podjęcie działań mających na celu poprawę standardu technicznego dróg publicznych, zapewniającą poprawę jakości dróg i bezpieczeństwa ruchu drogowego. W tym celu niezbędne jest dokonanie budowy, przebudowy rozbudowy i modernizacji istniejących dróg publicznych stanowiących sieć komunikacyjną gminy. Ponadto – dla zwiększenia poziomu bezpieczeństwa rowerzystów i pieszych – konieczne jest tworzenie odpowiednich dla nich ścieżek.

Przez teren gminy nie przebiega linia kolejowa.

Wnioski: Na obszarze Gminy Przytuły obserwowany jest niewystarczający stan techniczny dróg (np. drogi z nawierzchnią żwirową, drogi gruntowe) oraz infrastruktury drogowej (chodniki, ścieżki rowerowe, oświetlenie). W związku z tym konieczna jest realizacja inwestycji zmniejszająca niedobory w tym zakresie.

3.4.2. Gospodarka wodno-ściekowa

Na terenie Gminy Przytuły w 2020 r. – według danych GUS – 84,3% ludności korzystało z wodociągów. Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wynosiło 44 m³. Długość czynnej sieci rozdzielczej wynosiła 60,9 km.

Woda na pokrycie potrzeb bytowo gospodarczych pobierana jest z 3 studni głębinowych SW-1 52 m z 1978 r., SW-2A 94 m z 2020 r., SW-3 78,5 m z 2013 r. Studnie te pracują naprzemiennie, największą wydajność posiada studnia SW-3 i jest to główna studnia. Na dzień dzisiejszy nie zastała wydana decyzja wodno prawna uwzględniająca najnowszą studnie i obowiązuje decyzja Starosty Łomżyńskiego ROŚB.6531.1.2014 z dnia 15 maja 2014 r. zasoby eksploatacyjne ujęcia wody podziemnej na stacji wodociągowej w m. Nowa Kubra wynoszą Q=50,0 m³/h przy s= 11,m i warstwie wodonośnej Swe = 10,7 m.

W sprawie zasad korzystania z wodociągu na terenie gminy istnieje regulamin przyjęty poprzez Uchwałę Nr XXXIII/135/10 Rady Gminy Przytuły z dnia 12 marca 2010 roku w sprawie ustalenia regulaminu dostarczania wody na terenie Gminy Przytuły (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego 2010.106.1562) zmieniona Uchwałą nr XXXV/140/10 Rady Gminy Przytuły z dnia 30 kwietnia 2010 r. w sprawie zmiany regulaminu dostarczania wody (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego 2010.106.1573).

Teren Gminy Przytuły nie jest skanalizowany. Na terenie gminy brak jest także gminnej oczyszczalni ścieków.

Ścieki komunalne z terenu gminy oczyszczane są w instalacjach przydomowych lub przechowywane w zbiornikach bezodpływowych.

W 2020 r. na terenie gminy było 242 zbiorników bezodpływowych i 156 oczyszczalni przydomowych.

Zasadne jest jednak rozważenie budowy oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej. Zależy to jednak od środków będących w posiadaniu Gminy Przytuły.

Wnioski: Na terenie gminy obserwowane są niedobory w zakresie sieci kanalizacyjnej (brak), oczyszczalni przydomowych oraz szczelnych szamb. Konieczna jest zatem realizacja projektów poprawiających zaopatrzenie mieszkańców w infrastrukturę kanalizacyjną.

Wzrasta natomiast liczba budynków podłączonych do sieci wodociągowej, nadal jednak nie wszyscy mieszkańcy mają możliwość korzystania z wody pochodzącej z sieci.

3.4.3. Gospodarka odpadami

Zgodnie z danymi GUS – w 2020 roku na terenie Gminy Przytuły zebrano prawie 242 t odpadów. Na jednego mieszkańca przypadało 84,6 kg odpadów zmieszanych. W 2020 roku była 1 jednostka odbierająca odpady.

Zgodnie z „Raportem o stanie Gminy Przytuły” na terenie gminy usługę odbioru i zagospodarowania odpadów komunalnych świadczy MPO Spółka z o.o. z siedzibą ul. 42 Pułku Piechoty 48 w Białymstoku.

Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych umiejscowiony ul. Supskiej 10 18-423 Przytuły.

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły funkcjonuje PSZOK a system odbioru odpadów jest efektywny.

3.4.4. Infrastruktura elektroenergetyczna, ciepłownicza i gazowa

Na terenie Gminy Przytuły nie funkcjonuje sieć ciepłownicza ani gazowa (od 2018 r. brak osób korzystających z sieci gazowej). Dostępna jest natomiast infrastruktura energetyczna zaopatrująca mieszkańców w energię elektryczną.

Gmina Przytuły zasilana jest w energię elektryczną liniami napowietrznymi 15kV z istniejącej stacji transformatorowej 110/15kV w Łomży (RPZ-III Jantar) oraz z rozdzielni sieciowej RS 15/15kV w Stawiskach.

Biorąc pod uwagę dane GUS należy stwierdzić, że ilość odbiorców oraz zużycie energii elektrycznej w Gminie Przytuły (tak jak na obszarze całego powiatu łomżyńskiego) stale wzrasta.

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły nie funkcjonuje sieć ciepłownicza ani gazowa. Dostępna jest natomiast infrastruktura energetyczna zaopatrująca mieszkańców w energię elektryczną, jednak część sieci wymaga modernizacji i uzupełnień.

3.5. Infrastruktura społeczna

3.5.1. Infrastruktura edukacyjna, jakość edukacji

Na terenie Gminy Przytuły działają następujące placówki edukacyjne:

- Szkoła Podstawowa w Wagach,
- Szkoła Podstawowa w Przytułach.

W roku szkolnym 2020/2021 do szkół podstawowych uczęszczało tu 207 dzieci. Uczniowie kształcili się w 14 oddziałach. W roku szkolnym 2021/2022 było to 206 dzieci (14 oddziałów). Analizując dane zaprezentowane na wykresie 22 można zauważyć w miarę stałą ilość dzieci uczęszczających do szkół w Gminie Przytuły (z niewielkim nagłym spadkiem w 2016 r.), co jest zjawiskiem pozytywnym, ponieważ nie powoduje konieczności poszukiwania przez władze gminy oszczędności związanych z utrzymaniem placówek.

W gminie nie funkcjonują szkoły ponadgimnazjalne, a młodzież kontynuuje naukę w placówkach zlokalizowanych przede wszystkim na terenie Łomży. Współczynnik skolaryzacji netto, liczony jako relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania, wynosi w gminie 91,67%. Dość wysoki wskaźnik skolaryzacji na poziomie szkoły podstawowej

wskazuje na to, że znaczna część uczniów kształci się w placówkach zlokalizowanych na terenie gminy.

Osiągnięcia uczniów są wynikiem nauczania i uczenia się. Badanie postępów edukacyjnych i osiągnięć uczniów może przybierać różne formy. Najczęściej są to sprawdziany wewnętrzne i zewnętrzne oraz konkursy przedmiotowe.

Egzamin ósmoklasisty odbył się w dniach od 25 do 27 maja 2021 r. Jest to egzamin obowiązkowy, co oznacza, że każdy uczeń musi do niego przystąpić, aby ukończyć szkołę. Każdy ósmoklasista przystąpił do egzaminu z trzech przedmiotów obowiązkowych tj. języka polskiego, matematyki, języka obcego nowożytnego.

Egzamin ósmoklasisty pisało 20 uczniów, 18 uczniów ze Szkoły Podstawowej w Przytułach i 2 uczniów ze Szkoły Podstawowej w Wagach.

Analizie poddano prace 20 uczniów. Uczniowie uzyskali wynik 48% pkt. z języka polskiego, a średni wynik w powiecie łomżyńskim to 57% pkt. Wynik ten plasuje się na poziomie niskim. Z matematyki wynik wyniósł 35% pkt. i plasuje się na poziomie średnim, a średni wynik w powiecie wyniósł 45%. Z języka angielskiego z poziomu podstawowego ósmoklasiści osiągnęli 37% pkt., a średni wynik w powiecie 58%.

Na terenie Gminy Przytuły w roku szkolnym 2020/2021 funkcjonowały 2 Punkty Przedszkolne: w Przytułach i Wagach, do których uczęszczało łącznie 35 dzieci w wieku 3-5 lat. W roku szkolny 2021/2022 uczęszczało łącznie 33 dzieci w wieku 3-5 lat.

Zgodnie z danymi zaprezentowanymi na wykresie 24, od 2015 r. liczba dzieci objętych nauczaniem przedszkolnym rośnie. Trzeba jednak pamiętać, że poprawa dostępności do edukacji przedszkolnej jest jednym z wyzwań czekających każdą gminę, szczególnie w przyszłości w kontekście przyciągania do gminy i zachęcania do zamieszkania w niej młodych małżeństw (dotyczy to także Gminy Przytuły).

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły edukację na poziomie podstawowym zapewniają dwie placówki, funkcjonują tu także dwa punkty przedszkolne.

Uczniowie szkoły podstawowej osiągają niezadowalające wyniki z egzaminów zewnętrznych, wobec czego niezbędna jest organizacja zajęć wyrównawczych, dodatkowych, rozwijających zainteresowania oraz zdolności dzieci i młodzieży.

3.5.2. Infrastruktura sportowa i rekreacyjna

Na terenie Gminy Przytuły infrastruktura sportowa w dużym stopniu związana jest z funkcjonującymi placówkami edukacyjnymi.

Na infrastrukturę rekreacyjną składają się przebiegające przez teren gminy następujące szlaki turystyczne.

Do infrastruktury sportowo – rekreacyjnej można zaliczyć:

1. Boisko sportowe w m. Nowa Kubra;
2. Boisko sportowe w m. Wilamowo;
3. Siłownia zewnętrzna w m. Nowa Kubra (przy boisku);
4. Siłownia zewnętrzna w m. Wilamowo (przy Świątlicy Wiejskiej);
5. Siłownia zewnętrzna w m. Przytuły (przy budynku Urzędu Gminy);
6. Siłownia zewnętrzna w m. Wagi (przy Szkole Podstawowej);
7. Plac zabaw w m. Wilamowo (przy Świątlicy Wiejskiej);
8. Plac zabaw w m. Przytuły (przy budynku Urzędu Gminy);
9. Plac zabaw w m. Nowa Kubra (przy boisku);
10. Plac zabaw w m. Wagi (przy Szkole Podstawowej);
11. Plac zabaw w m. Przytuły (Przy Szkole Podstawowej).

Do ważniejszych imprez sportowo-rekreacyjnych odbywających się na terenie gminy zaliczyć można Piknik Rodzinny w Przytułach, jest to coroczna impreza odbywająca się w lipcu dla wszystkich mieszkańców gminy.

Wnioski: Na obszarze gminy występuje średnio rozwinięta infrastruktura sportowa i rekreacyjna, która znajduje się w większości w zadowalającym stanie technicznym. Wymaga ona rozbudowy by jak najlepiej odpowiadać na potrzeby mieszkańców. Organizowane są tu lokalne imprezy sportowe integrujące i aktywizujące mieszkańców.

3.5.3. Infrastruktura kultury, działalność kulturalna

Na terenie Gminy Przytuły funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Przytułach (wpisany do Rejestru Instytucji Kultury).

Na terenie Gminy Przytuły działa Koło Gospodyń Wiejskich wpisany do Krajowego Rejestru. Został wpisany pod nazwą: Stowarzyszenie Mieszkańców Wsi Wilamowo "Wilamowiacy" (nr koła w rejestrze 2007060001).

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły funkcjonują jednostki kulturalne zapewniające zagospodarowanie czasu wolnego, jednak ich oferta nadal jest niezadowalająca i nie spełnia oczekiwań mieszkańców.

3.5.4. Infrastruktura ochrony zdrowia i opieki społecznej

W zakresie podstawowej opieki medycznej na terenie Gminy Przytuły usługi wykonuje jedna placówka (zgodnie z danymi GUS). Na obszarze gminy funkcjonuje jeden punkt apteczny.

W zakresie opieki szpitalnej oraz specjalistycznej mieszkańcy korzystają z usług placówek zlokalizowanych na terenie miasta Łomża.

Zadania z zakresu pomocy społecznej są realizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (GOPS), który jest jednostką organizacyjną gminy. Analizując dane na temat liczby osób oraz gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, można zauważyć tendencję malejącą (od 2018 r.), co jest zjawiskiem korzystnym i może powodować w przyszłości brak konieczności przekazywania dodatkowych środków z budżetu gminy na cele związane z pomocą społeczną.

Ważnym zadaniem wykonywanym przez nasz GOPS były zadania związane z procedurą Niebieskiej Karty tj. przemocą w rodzinach. Kilkakrotnie w ciągu roku odbywały się posiedzenia grup roboczych oraz Zespołu Interdyscyplinarnego, na których omawiano sprawy każdej rodziny dotkniętej przemocą, ustalano plan pracy oraz efekty pracy. Efekty pracy są widoczne a na koniec 2020 roku pozostały 4 Niebieskie Karty. Rodziny korzystają ze wsparcia osób i instytucji pomocowych a także stosują się do zaleceń osób pracujących z poszczególnymi rodzinami.

Wnioski: Na terenie Gminy Przytuły działa jedna placówka, która zapewnia mieszkańcom podstawową opiekę medyczną. Dostępny jest także jeden punkt apteczny.

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w 2020 r. (zgodnie z danymi GUS) to 90 osób.

3.5.5. Bezpieczeństwo publiczne

Nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy czuwają funkcjonariusze Posterunku Policji w Łomży.

O sprawnie działający system ratowniczo-gaśniczy dba jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej, które zajmują się także propagowaniem działań na rzecz ochrony środowiska.

Na terenie Gminy Przytuły działa jedna jednostka Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP Przytuły) typu „S2”. Brała ona udział w (zgodnie z „Raportem o Stanie Gminy Przytuły za 2020 r.”) 21 interwencjach oraz 45 wyjazdów gospodarczych. Poza akcjami ratowniczo-gaśniczymi OSP zabezpieczał inne uroczystości oraz imprezy gminne i lokalne.

Wnioski: Nad bezpieczeństwem mieszkańców czuwają funkcjonariusze Posterunku Policji w Łomży oraz strażacy z OSP.

3.6. Finanse samorządowe

W 2016 r. i 2017 r. gmina odnotowała deficyt budżetowy. W pozostałych okresach dochody przewyższały wydatki, co pozwala na stwierdzenie, że w kolejnych latach gmina będzie dysponowała środkami niezbędnymi do realizacji inwestycji poprawiających stan życia mieszkańców.

Zgodnie z Wieloletnią Prognozą Finansową Gminy Przytuły na lata 2021-2024 wynik budżetu w 2021 r. osiągnie poziom ujemny, w latach 2022 – 2023 będzie to już wynik dodatni.

Wnioski: Gmina Przytuły w większości analizowanych lat miała wynik dodatni budżetu. Wynika stąd, że będzie w stanie wygenerować środki z przeznaczeniem na niezbędne inwestycje rozwojowe.

3.7. Podsumowanie Diagnozy – analiza SWOT

Jako podsumowanie przeprowadzonej diagnozy oraz po uwzględnieniu badań ankietowych, przygotowano analizę SWOT. Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się wspólnota samorządowa. Służy porządkowaniu i segregacji informacji, dzięki czemu stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich

słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony (strenghts), słabe strony (weaknesses), szanse (opportunities)

i zagrożenia (threats).

S -> STRENGHTS, czyli silne strony

W -> WEAKNESSES, czyli słabe strony

O -> OPPORTUNITIES, czyli okazje

T -> THREATS, czyli zagrożenia

Zgodnie z powyższym, czynniki rozwoju podzielić można na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia). Podział ten można przeprowadzić również w inny sposób, mianowicie: czynniki pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz czynniki negatywne, czyli wady i zagrożenia.

Zgodnie z zakresem przeprowadzonej diagnozy oraz w oparciu o sfery najbardziej istotne dla rozwoju gminy, analizę SWOT przeprowadzono w pięciu obszarach:

- sfera przestrzenno-środowiskowa;
- sfera społeczna;
- sfera gospodarcza;
- infrastruktura techniczna;
- infrastruktura społeczna, jakość życia mieszkańców.

Sfera przestrzenno-środowiskowa	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – korzystne położenie geograficzne oraz komunikacyjne; – tradycje kultywowane podtrzymywane przez mieszkańców; – funkcjonujące koło gospodyń wiejskich; – cenne zabytki architektoniczne; – duża świadomość społeczna lokalnego dziedzictwa kulturowego; – walory kulturowe; – zadawalający stan części dróg; – istnienie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego 	<ul style="list-style-type: none"> – niewystarczający stan techniczny części dróg (nawierzchnia gruntowa bądź żwirowa); – brak sieci kanalizacyjnej i niewystarczająca ilość przydomowych oczyszczalni ścieków oraz szczelnych szamb; – niewystarczający poziom izolacyjności budynków użyteczności publicznej oraz obiektów prywatnych; – niewystarczający poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej oraz w budynkach indywidualnych; – niewystarczający poziom efektywności energetycznej części budynków indywidualnych i użyteczności publicznej; – nieefektywne oświetlenie uliczne; – występowanie obszarów zdegradowanych wymagających interwencji; – znaczne zanieczyszczenie wód powierzchniowych

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – racjonalna polityka przestrzenna; – poprawa dostępności terenów i poprawa systemów komunikacji; – możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej; – stworzenie spójnej oferty turystycznej oraz rozwój i rozbudowa zaplecza rekreacyjnego i okołoturystycznego; – tworzenie i rozbudowa istniejących tras turystycznych; – zabezpieczenie gruntów rolnych o wysokiej waloryzacji przestrzeni produkcyjnej, strategicznych dla produkcji żywności 	<ul style="list-style-type: none"> – przewlekłość procedur lokalizacyjnych inwestycji; – duże koszty opracowania planów zagospodarowania przestrzennego; – zwiększenie kosztów montażu alternatywnych źródeł energii; – niestabilność warunków ekonomiczno-prawnych dla działalności gospodarczej

Sfera społeczna	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – wzrastający poziom życia mieszkańców (coraz lepszy dostęp mieszkańców do infrastruktury); – podnoszenie poziomu wykształcenia przez mieszkańców gminy; – duża świadomość społeczna lokalnego dziedzictwa kulturowego; – stabilna liczba mieszkań; – stosunkowo niski poziom bezrobocia; – zadawalający przyrost naturalny 	<ul style="list-style-type: none"> – niekorzystne zmiany demograficzne (ujemne saldo migracji, spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym); – zmniejszanie odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym (starzenie się społeczeństwa); – niedostateczny poziom wykształcenia mieszkańców; – niski udział mieszkańców pracujących poza rolnictwem; – niski poziom aktywności społecznej; – niski poziom wiedzy mieszkańców w zakresie edukacji ekologicznej; – niewystarczający system aktywizacji osób starszych oraz dorosłych; – niewystarczająca oferta zagospodarowania czasu wolnego dzieci, młodzieży i dorosłych, a także seniorów; – niewystarczająca ilość funkcjonujących placówek kulturalnych zapewniających zagospodarowanie czasu wolnego
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – lokalizacja gminy; – rozwój rolnictwa ekologicznego; – wzrastające zapotrzebowanie na wypoczynek w gospodarstwach rolnych; – stworzenie spójnej oferty turystycznej oraz rozwój i rozbudowa zaplecza rekreacyjnego i okołoturystycznego zapewniających dodatkowe dochody dla mieszkańców gminy 	<ul style="list-style-type: none"> – niekorzystne ogólnopolskie zmiany demograficzne; – zbyt mała różnica między najniższym wynagrodzeniem, a wysokością świadczeń socjalnych; – rosnące koszty pracy; – ucieczka ludzi młodych z obszarów wiejskich do większych miast; – niewystarczające zainteresowanie ofertą inwestycyjną gminy

Sfera gospodarcza	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> wysokie walory środowiska naturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> niewystarczający stan infrastruktury oraz bazy turystycznej; brak wyznaczonych terenów inwestycyjnych; mała ilość podmiotów gospodarczych; niska konkurencyjność usług; problem z nieodpowiednim składowaniem odpadów w tym odpadów niebezpiecznych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej; lokalizacja gminy na terenach atrakcyjnych turystycznie; wzrastające zapotrzebowanie na wypoczynek w gospodarstwach rolnych, transfer nowych technologii do rolnictwa zmierzających do modernizacji zaplecza technicznego; stworzenie spójnej oferty turystycznej oraz rozwój i rozbudowa zaplecza rekreacyjnego i okołoturystycznego; tworzenie i rozbudowa istniejących tras turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> niewystarczające zainteresowanie ofertą inwestycyjną gminy, brak jednej oferty turystycznej na terenie powiatu; niestabilność warunków ekonomiczno-prawnych dla działalności gospodarczej; zbyt mała różnica między najniższym wynagrodzeniem, a wysokością świadczeń socjalnych; rosnące koszty pracy

Infrastruktura techniczna	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> efektywny system gospodarki odpadami; funkcjonowanie PSZOK; istnienie sieci wodociągowej; przewodzenie prac polepszających stan dróg na terenie gminy 	<ul style="list-style-type: none"> brak sieci kanalizacyjnej oraz niewystarczająca ilość przydomowych oczyszczalni ścieków oraz szczelnych szamb; niewystarczający poziom izolacyjności budynków użyteczności publicznej oraz obiektów prywatnych; niewystarczający poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej oraz w budynkach indywidualnych; niewystarczający poziom efektywności energetycznej części budynków indywidualnych; niedostateczny stan dróg oraz infrastruktury drogowej (chodniki, ścieżki rowerowe, oświetlenie); brak sieci gazowej; słaby dostęp do internetu; problem z nielegalnymi praktykami związanymi ze składowaniem odpadów w tym odpadów niebezpiecznych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> racjonalna polityka przestrzenna, tworzenie planów miejscowych na terenach rozwojowych, poprawa dostępności terenów i poprawa systemów komunikacji, 	<ul style="list-style-type: none"> przewlekłość procedur lokalizacyjnych inwestycji, duże koszty opracowania planów zagospodarowania przestrzennego,

<ul style="list-style-type: none"> – możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej 	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost kosztów budowy alternatywnych źródeł energii, – zmiany prawa powodujące zmniejszenie opłacalności wykorzystania odnawialnych źródeł energii
---	---

Infrastruktura społeczna, jakość życia mieszkańców	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – funkcjonowanie placówek wychowania przedszkolnego; – funkcjonowanie szkół podstawowych; – funkcjonowanie ośrodka zdrowia; – funkcjonowanie Ochotniczej Straży Pożarnej zapewniającej bezpieczeństwo mieszkańców; – dobry stan podstawowej opieki medycznej 	<ul style="list-style-type: none"> – niewystarczający poziom wiedzy mieszkańców; – niezadawalające wyniki egzaminów ósmoklasisty; – niewystarczająca oferta w zakresie zajęć pozalekcyjnych dla dzieci; – niedostateczne wyposażenie jednostek OSP; – niewystarczający system aktywizacji osób starszych, dorosłych oraz młodzieży
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej; – zwiększenie współpracy Gminy Przytuły z organizacjami pozarządowymi; – przeznaczenie dodatkowych środków finansowych na dofinansowanie inicjatyw organizacji pozarządowych 	<ul style="list-style-type: none"> – zmiany przepisów prawnych dotyczących polityki finansowej jednostek samorządu terytorialnego

Do istotnych zauważonych problemów na terenie gminy zaliczyć można m.in.:

- niedostateczny stan dróg oraz infrastruktury drogowej (w tym występowanie dróg gruntowych i o nawierzchni żwirowej),
- niewystarczający poziom efektywności energetycznej budynków,
- niewystarczający poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach,
- nieefektywne oświetlenie uliczne,
- niewystarczająca ilość infrastruktury rekreacyjnej i bazy turystycznej,
- niewystarczająca oferta zagospodarowania czasu wolnego dzieci, młodzieży i dorosłych, a także seniorów,
- niewystarczająca ilość funkcjonujących placówek/ infrastruktury związanej ze spędzaniem czasu wolnego mieszkańców,
- niekorzystne zmiany demograficzne (ujemne saldo migracji, spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym),
- niski poziom aktywności i inicjatywy społecznej.

4. WIZJA ROZWOJU

Wizja rozwoju Gminy Przytuły jest stanem docelowym, który zostanie osiągnięty z wykorzystaniem możliwości i zasobów gminy w perspektywie do roku 2027. Zdefiniowana wizja stawia do realizacji cele i wyznacza kierunki działania, które wygenerują wzrost poziomu jakości życia obecnych mieszkańców, a także zachęci do osiedlania się nowych. Spowoduje tym samym wzrost atrakcyjności turystycznej, inwestycyjnej, a także atrakcyjności gminy.

Wizja rozwoju gminy została zdefiniowana następująco:

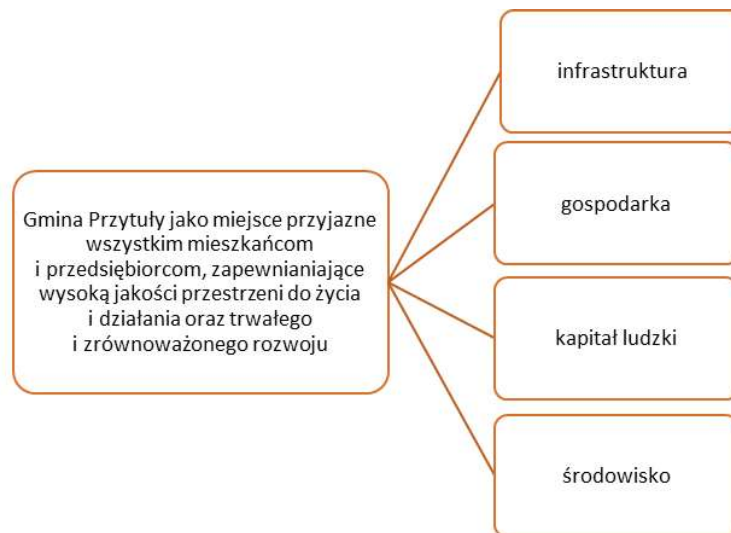
Gmina Przytuły jako miejsce przyjazne wszystkim mieszkańcom i przedsiębiorcom, zapewniające wysoką jakość przestrzeni do życia i działania oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Do roku 2027 Gmina Przytuły będzie ośrodkiem nowoczesnym i przyjaznym dla środowiska, dbającym o swój rolniczy. Stworzy wysokiej jakości przestrzeń do życia dla obecnych i nowych mieszkańców. Będzie to obszar ze sprawną i efektywną gospodarką, spójny społecznie i terytorialnie.

5. CELE STRATEGII

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Przytuły, wyniki przeprowadzonych badań ankietowych oraz przeprowadzona analiza SWOT pozwoliły na wyznaczenie czterech filarów - obszarów strategicznych związanych z wymiarem społecznym, gospodarczym i przestrzennym (infrastruktura, gospodarka, kapitał ludzki i środowisko), które w znaczący sposób wpływają na jej przyszły rozwój gospodarczy, społeczny, ekologiczny i przestrzenny. Wokół wskazanych obszarów strategicznych skoncentruje się działalność Gminy Przytuły przy współpracy z partnerami sektora publicznego, prywatnego, trzeciego sektora oraz społeczeństwem.

W ramach Strategii Rozwoju Gminy Przytuły zostały wyznaczone następujące cele strategiczne, cele operacyjne oraz kierunki działań:

- **Obszar strategiczny: Infrastruktura**
- **Cel strategiczny I. Nowoczesna infrastruktura techniczna**
- Cel operacyjny I.1 Rozwój infrastruktury komunikacyjnej:
- Kierunki działań:
  - współpraca z zarządami dróg powiatowych, wojewódzkich i krajowych przy ich przebudowie, rozbudowie i modernizacji,
  - modernizacja i poprawa stanu technicznego istniejącej gminnej infrastruktury drogowej – budowa, przebudowa, rozbudowa, zmiana nawierzchni i modernizacja dróg,
  - budowa i modernizacja infrastruktury towarzyszącej: chodników, oświetlenia ulicznego,
  - modernizacja i poprawa oznakowania istniejących i budowa nowych ścieżek rowerowych;
  - poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego;
  - ograniczenie emisji CO₂ poprzez zwiększenie udziału ekologicznych środków transportu.
- Cel operacyjny I.2 Rozbudowa systemów wodno-kanalizacyjnych:
- Kierunki działań:
  - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,

- modernizacja stacji uzdatniania wody i rozbudowa sieci wodociągowej,
  - budowa sieci kanalizacyjnej.
- Cel operacyjny I.3 Rozwój gospodarki przestrzennej:
- Kierunki działań:
- inwentaryzacja gruntów, bazy lokalowej, infrastruktury towarzyszącej mającej potencjał do wykorzystania i inwestycji w działalności gospodarczej w celu uwzględnienia jej w ofercie inwestycyjnej,
  - tworzenie i aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie nowych terenów pod działalność gospodarczą,
  - uzbrajanie terenów stref potencjalnej aktywności gospodarczej,
  - systematyczne wyznaczanie terenów pod budownictwo jednorodzinne,
  - rozwój terenów pod budownictwo mieszkaniowe oraz poprawa standardu istniejących zasobów mieszkaniowych,
  - tworzenie planów zagospodarowania przestrzennego pod kątem infrastruktury turystycznej, wskazujących funkcje kluczowych dla gminy obszarów, o wysokich walorach przyrodniczych w celu odpowiedniego zorganizowania ruchu turystycznego i okółoturystycznego,
  - rewitalizacja obszarów zdegradowanych, wskazanych w programie rewitalizacji.
- Cel operacyjny I.4 Rozwój infrastruktury i technologii informacyjno – komunikacyjnych:
- Kierunki działań:
- wdrożenie działań mających na celu zapewnienie dostępu do jak najlepszej jakości Internetu,
  - zapewnienie powszechnego dostępu do e-usług i e-administracji,
  - nawiązanie współpracy z partnerami świadczącymi nowoczesne usługi telekomunikacyjne.
- **Obszar strategiczny: Kapitał ludzki**
- **Cel strategiczny II. Poprawa kreatywności i konkurencyjności mieszkańców**
- Cel operacyjny II.1 Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu:
- Kierunki działania:
- tworzenie, udoskonalanie i realizacja programów pomocy rodzinie i pomocy społecznej przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu,
  - współpraca przy wdrażaniu programów przeciwdziałania bezrobociu,

- wprowadzenie działań mających na celu ograniczenie patologii społecznych poprzez profilaktykę, np. grupy wsparcia, profesjonalne doradztwo prawne, zawodowe, pomoc psychologiczną, poradnictwo, mediacje i inne,
  - wsparcie opieki nad dziećmi oraz nad osobami starszymi (formy instytucjonalne, rodzinne, pomoc sąsiedzka i inne),
  - wspieranie działań związanych z aktywizacją zawodową oraz działań mających na celu zwiększenie adaptacji do nowych zawodów i mobilności mieszkańców,
  - podnoszenie kwalifikacji mieszkańców,
  - budowanie przyjaznej polityki dla przedsiębiorców inwestujących w zawodowy rozwój zasobów ludzkich i system szkoleń,
  - zwiększenie absorpcji środków z Unii Europejskiej na programy służące podnoszeniu kwalifikacji osób pozostających bez pracy oraz otwieraniu własnych działalności gospodarczych.
- Cel operacyjny II.2. Podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych społeczności:
- Kierunki działania:
- stymulowanie powstania współpracy placówek oświatowych oraz wymiany doświadczeń w tym m.in. w zakresie efektywnego przygotowania młodzieży do życia zawodowego,
  - organizacja zajęć pozalekcyjnych, szkoleniowych w obiektach placówek oświatowych i kulturalnych,
  - wspieranie i promocja innowacyjnych form kształcenia (np. e-edukacja).
- Cel operacyjny II.3. Zwiększenie dostępu do usług medycznych wysokiej jakości:
- Kierunki działania:
- poprawa dostępu do poradni specjalistycznych,
  - poprawa jakości i dostępu do usług pielęgniarских i stomatologicznych także w szkołach,
  - poprawa jakości usług podstawowej opieki medycznej.
- Cel operacyjny II.4. Podniesienie jakości usług oraz poprawa dostępności opieki żłobkowej i edukacji przedszkolnej:
- Kierunki działania:
- utworzenie systemu opieki nad małym dzieckiem (żłobków, punktów żłobkowych), wspieranie powstania rodzinnych dziennych punktów opieki nad dzieckiem na terenie gminy,
  - rozwój różnych form wychowania przedszkolnego,

- dostosowanie ilości placówek przedszkolnych oraz godzin ich funkcjonowania do potrzeb mieszkańców oraz poprawa dostępności tych miejsc,
  - racjonalizacja struktury placówek oświatowych w zależności od zmian struktury demograficznej,
  - podniesienie jakości oferty edukacji przedszkolnej oraz dostosowanie jej do zmieniających się potrzeb lokalnej społeczności (uzupełnienie o zajęcia korekcyjne, językowe, prozdrowotne, proekologiczne, sportowe i inne),
  - stymulowanie aktywności organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na projekty skierowane do dzieci w wieku przedszkolnym.
- Cel operacyjny II.5 Rozwój i poszerzenie funkcji obiektów dydaktycznych, kulturalnych, oraz sportowo-rekreacyjnych, stworzenie profesjonalnej oferty:
- Kierunki działania:
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury bazy oświatowej oraz doposażenie w sprzęt komputerowy, audiowizualny i pomoce dydaktyczne,
  - poprawa jakości poziomu usług edukacyjnych oraz stworzenie oferty edukacji pozaszkolnej (zajęcia pozalekcyjne, sportowe, kursy, zajęcia taneczne, aktorskie i inne) na bazie gminnych placówek oświatowych i kulturalnych skierowane do osób w różnym wieku bez względu na stopień sprawności,
  - wspieranie młodzieży najzdolniejszej (system nagród i stypendiów),
  - wsparcie młodzieży mniej uzdolnionej (dodatkowe zajęcia wyrównawcze),
  - budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej (boisk szkolnych, placów zabaw, zagospodarowanie terenu wokół wymagających tego szkół),
  - wyznaczenie terenu pod utworzenie infrastruktury dla różnych form aktywności ruchowej,
  - wspieranie form aktywności ruchowej dla dzieci i młodzieży,
  - modernizacja funkcjonujących świetlic wiejskich,
  - wzmocnienie współpracy i przedsięwzięć społecznych lokalnie działających podmiotów sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego,
  - poszukiwanie nowych, atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego dla osób w różnym wieku i różnym stopniu sprawności,
  - likwidacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych ruchowo,
  - poszerzenie istniejącej oferty dla mieszkańców gminy (organizacja wystaw, koncertów, promocja czytelnictwa i uzupełnienie punktów bibliotecznych) z uwzględnieniem włączenia w przedsięwzięcia kulturalne osób niepełnosprawnych oraz starszych,

- promocja sportu i aktywnego wypoczynku, wspieranie działalności klubów sportowych, zwiększenie ilości animatorów sportowych, trenerów,
  - zwiększenie aktywności organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych i sportowych,
  - zagospodarowanie terenów rekreacyjnych.
- Cel operacyjny II.6 Budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego:
- Kierunki działania:
- zapewnienie dostępu do jak najlepszej jakości Internetu,
  - współdziałanie w zakresie umożliwienia rozwoju e-administracji, e-edukacji, e-zdrowia, e-bezpieczeństwa.
- Cel operacyjny II.7 Rozwijanie tożsamości i integracji społeczności:
- Kierunki działania:
- współpraca w zakresie ochrony zabytków oraz miejsc ważnych dla tożsamości lokalnej,
  - integracja mieszkańców wokół działalności organizacji trzeciego sektora,
  - wspieranie inicjatyw oddolnych organizacji wydarzeń kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych,
  - wdrożenie systemu działań aktywizujących osoby starsze oraz kultywowanie tradycji i tożsamości lokalnej społeczności,
  - promocja postaw prospołecznych i obywatelskich,
  - wdrożenie działań przeciwko dyskryminacji społeczeństwa, w tym kobiet, osób niepełnosprawnych, w gorszej sytuacji materialnej, starszych, likwidowanie barier społecznych,
  - wdrożenie działań mających na celu integrację mieszkańców gminy z nowo osiedlonymi,
  - dbanie o estetykę przestrzeni, dbanie i tworzenie „serc miejscowości”, wiat, placów zabaw, skwerów i innych jako miejsc spędzania wolnego czasu dzieci, młodzieży i dorosłych,
  - rewitalizacja obszarów zdegradowanych, podniesienie poziomu kapitału społecznego na tym terenie.
- **Obszar strategiczny: Gospodarka**
- **Cel strategiczny III. Innowacyjna i efektywna gospodarka**

- Cel operacyjny III.1 Rozwój i wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw:
- Kierunki działania:
  - o wsparcie wykorzystania potencjału obszaru gminy,
  - o wsparcie zróżnicowania działalności gospodarczej,
  - o promowanie tworzenia gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych,
  - o zapewnienie mikro, małym i średnim przedsiębiorcom wsparcia instytucjonalnego, pomoc i ułatwienie dostępu do informacji o możliwościach pozyskania środków na utworzenie lub rozwój firmy, w tym środków z Powiatowego Urzędu Pracy, środków przeznaczonych na rozwój obszarów wiejskich i innych funduszy Unii Europejskiej,
  - o wsparcie i promocja postaw przedsiębiorczości, tworzenie miejsc pracy.
- Cel operacyjny III.2 Wsparcie rozwoju sektora usług rolno – spożywczych, handlu i rzemiosła:
- Kierunki działania:
  - o stymulowanie działań mających na celu utworzenie na terenie gminy centrum usług, handlu, gastronomii i rzemiosła poprzez aktywne poszukiwanie inwestorów,
  - o rezerwacja terenów pod działalność usługowo – handlową,
  - o pomoc w zakresie pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania dla przedsiębiorców, stworzenie profesjonalnego doradztwa,
  - o wsparcie rozwoju usług rolno – spożywczych, handlu i rzemiosła wysokiej jakości poprzez promocję nowoczesnych technologii.
- Cel operacyjny III.3 Stworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej, agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz innowacyjne ich wykorzystanie:
- Kierunki działania:
  - o wspieranie rozwoju infrastruktury turystyczno - rekreacyjnej, bazy noclegowej oraz gastronomicznej,
  - o budowa ścieżek rowerowych i pieszo-rowerowych,
  - o wspieranie rozwoju oferty usługowej wzdłuż szlaków turystycznych,
  - o budowa punktów widokowych, parkingów w pobliżu tras turystycznych w miejscach atrakcyjnych krajobrazowo,
  - o współpraca z partnerami w zakresie zagospodarowania terenu wokół zbiorników wodnych pod kątem turystyki i rekreacji (przystań, wiaty, miejsca integracji i rekreacji, miejsca na ogniska i inne),

- wspieranie utworzenia wraz z innymi gminami zintegrowanej informacji turystycznej i promocji gminy,
  - poprawa oznakowania atrakcji turystycznych gminy oraz dróg dojazdowych,
  - wykorzystanie potencjału lokalnych kapel, zespołów, ludowych, śpiewaczych, a także zdefiniowanych produktów turystycznych do promocji turystycznej gminy,
  - stworzenie spójnej, kompleksowej oferty turystycznej z uwzględnieniem turystyki kulturowej, aktywnej, rekreacyjnej, specjalistycznej, jak również konferencyjnej,
  - organizacja rajdów pieszych, konnych, rowerowych i ich promocja,
  - nawiązanie współpracy z podmiotami branży turystycznej, wojewódzkimi i centralnymi punktami informacji turystycznej w celu efektywnej dystrybucji oferty.
- **Obszar strategiczny: Środowisko**
  - **Cel strategiczny IV. Zapewnienie środowiska naturalnego wysokiej jakości, ochrona wartości przyrodniczych i historycznych**
  - Cel operacyjny IV.1 Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalna gospodarka zasobami:
  - Kierunki działań:
    - zachowanie ciągłości terenów otwartych, ciągów ekologicznych, istniejących na terenie gminy cieków wodnych i użytków zielonych,
    - uporządkowanie systemu odprowadzania wód opadowych,
    - zwiększenie ilości i czasu retencji wód na gruntach rolnych,
    - retencja i zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych na terenach zurbanizowanych,
    - realizacja przedsięwzięć zmierzających do zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji,
    - budowa oraz przebudowa urządzeń melioracji wodnych dla zwiększania retencji glebowej,
    - wykorzystanie wód z systemów drenarskich do nawożenia i nawadniania upraw polowych,
    - realizacja programu usuwania azbestu,
    - wspieranie działań mających na celu ochronę środowiska przyrodniczego i krajobrazu,
    - wspieranie racjonalnej gospodarki zasobami wodnymi,
    - promocja i wspieranie ekologicznych przedsięwzięć inwestycyjnych,
    - modernizacja systemów wodociągowych,
    - modernizacja stacji uzdatniania wody,

- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach o rozproszonej zabudowie,
  - prowadzenie i monitorowanie racjonalnej gospodarki odpadami,
  - edukacja mieszkańców z zakresu naturalnych zasobów środowiska oraz ich ochrony,
  - wsparcie rolnictwa ekologicznego oraz wdrażania programów rolno – środowiskowych,
  - termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów indywidualnych i budynków wielorodzinnych;
  - zwiększenie racjonalnego wykorzystania odnawialnych źródeł energii,
  - monitorowanie oraz przeciwdziałanie tworzeniu dzikich wysypisk śmieci,
  - przeciwdziałanie nielegalnym praktykom związanym z demontażem pojazdów wycofanych z eksploatacji, przechowywaniem odpadów niebezpiecznych,
  - wzmocnienie nadzoru nad gospodarką ściekową na terenie gminy.
- Cel operacyjny IV.2 Renowacja i ochrona dziedzictwa historycznego i obiektów zabytkowych:
- Kierunki działań:
- odnowa i konserwacja obiektów zabytkowych i historycznych przy współudziale partnerów prywatnych, publicznych oraz trzeciego sektora z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej i innych dotacji,
  - ochrona dziedzictwa kulturowego oraz zwiększenie roli zabytków w ofercie turystycznej gminy.
- Cel operacyjny IV.3 Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii:
- Kierunki działań:
- zwiększenie udziału innowacyjnych technologii z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii,
  - promocja innowacyjnych technologii grzewczych jako naturalnego źródła energii cieplnej i jej pozytywnego wpływu na środowisko naturalne,
  - wspieranie przedsięwzięć budowy odnawialnych źródeł energii na terenie gminy,
  - modernizacja infrastruktury oświetlenia ulicznego.
- Cel operacyjny IV.4 Promocja ochrony środowiska, postaw proekologicznych i zdrowego trybu życia:
- Kierunki działań:

- zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców, w szczególności edukacji ekologicznej w placówkach oświatowych,
- organizacja zajęć terenowych dla uczniów placówek oświatowych w ekologicznych gospodarstwach rolnych,
- wdrożenie w placówkach oświatowych zajęć z zasad prawidłowego odżywiania i upowszechniania kultury sportu,
- promocja ochrony środowiska i zdrowego trybu życia,
- organizacja akcji sprzątania świata,
- organizacja akcji informacyjnych,
- organizacja konkursów o tematyce przyrodniczej i ekologicznej,
- zwiększenie świadomości ekologicznej rolników poprzez propagowanie Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej.

Sformułowane powyżej strategiczne kierunki rozwoju gminy wynikają z założenia, że stabilna i długofalowa realizacja opracowanych celów strategicznych i operacyjnych przyniesie wymierne efekty poprawy jakości życia mieszkańców. Kształt merytoryczny strategii rozwoju gminy stanowi i opisuje kierunkowe działania gminy, które docelowo zapewnią jej oczekiwany zrównoważony wieloaspektowy rozwój.

6. PROJEKTY PLANOWANE DO REALIZACJI DO 2027 R.

W ramach prac nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Gminy Przytuły zostały sformułowane zadania inwestycyjne przewidziane do realizacji do 2027 r., których wykaz zawarto w tabeli 7.

Tabela 7. Planowane projekty i zadania inwestycyjne

Lp.	Tytuł projektu	Planowany okres realizacji	Planowany koszt całkowity	Krótki opis planowanego projektu, szacowane efekty rzeczowe, np. planowana długość przebudowanej drogi, ilość osób objętych działaniami edukacyjnymi	Źródła finansowania, z których zadanie ma zostać zrealizowane
1	Budowa altany rekreacyjnej wraz z oświetleniem obiektów na działce nr 58 w miejscowości Nowa Kubra	Zakończenie 02.2022 r.	71 800,00 zł	W ramach inwestycji zaplanowano budowę altany rekreacyjnej o powierzchni zabudowy 68,90 m ² , wykonanie oświetlenia obiektów rekreacyjnych na działce nr 58	EFRR - 63,63%
2	Przebudowa infrastruktury drogowej na terenie Gminy Przytuły	zakończenie 31.12.2023 r.	5 400 000,00 zł	Przebudowa dróg gminnych: 1. Droga gm. nr 161000 B Chrzanowo - Mikuty dł. 1219m ; 2. Droga gm. nr 104624 B Gardoty - Mroczyki dł. 2000m ; 3. Droga gm. nr 104636 B Bagienice dł. 1200m	Polski Ład - 95%
3	Odnawialne źródła energii na budynkach użyteczności publicznej	2022 r. – 2023 r.	4 000 000,00 zł	Wymiana źródeł ciepła z paliwa stałego na pompy ciepła wraz z dostosowaniem instalacji C.O., instalacja wspomagającego ogrzewania szczytowego, wymiana oświetlenia na energooszczędne typu LED z inteligentnym sterownikiem i dostosowaniem instalacji elektrycznej, montaż klimatyzacji w wybranych pomieszczeniach, ocieplenie stropu, montaż instalacji fotowoltaicznej na 3 budynkach. Inwestycja będzie realizowana w budynkach: Szkoła Podstawowa w Przytułach, Urząd Gminy, Świetlica w Przytułach, Świetlica wiejska w Wilamowie	Polski Ład - 95%

Lp.	Tytuł projektu	Planowany okres realizacji	Planowany koszt całkowity	Krótki opis planowanego projektu, szacowane efekty rzeczowe, np. planowana długość przebudowanej drogi, ilość osób objętych działaniami edukacyjnymi	Źródła finansowania, z których zadanie ma zostać zrealizowane
4	Remonty dróg gminnych	2022 r. – 2025 r.	1 000 000,00 zł	Remonty nawierzchni dróg – nakładki z asfaltu w miejscowościach Przytuły Las, Kubra Przebudówka, Grzymki itp.	PROW – 63,63%; Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg – 50 %; środki własne
5	Remonty dróg gminnych dojazdowych do pól	2023 r. – 2027 r.	3 000 000,00 zł		PROW, UM
6	Wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne na terenie gm. Przytuły	2024 r. – 2026 r.	500 000,00 zł	Do wymiany jest 200 szt. punktów oświetleniowych na energooszczędne lampy na terenie Gminy Przytuły.	środki UE, środki własne
7	Remont i termomodernizacja mieszkań komunalnych w Wagach.	2025 r. – 2027 r.	brak danych		środki UE, środki własne
8	Montaż ogniw fotowoltaicznych dla mieszkańców Gminy	2022 r. – 2025 r.	brak danych		środki UE, środki własne
9	Budowa przydomowych oczyszczalni dla mieszkańców Gminy Przytuły	2023 r. – 2025 r.	brak danych		środki UE, środki własne

---

STRATEGIA ROZWOJU GMINY PRZYTUŁY NA LATA 2021-2027

Lp.	Tytuł projektu	Planowany okres realizacji	Planowany koszt całkowity	Krótki opis planowanego projektu, szacowane efekty rzeczowe, np. planowana długość przebudowanej drogi, ilość osób objętych działaniami edukacyjnymi	Źródła finansowania, z których zadanie ma zostać zrealizowane
10	Budowa infrastruktury sportowej w m. Wilamowo i Nowa Kubra	2024 r. – 2027 r.	brak danych		środki UE, środki własne
11	Budowa infrastruktury rekreacyjnej na terenie Gminy Przytuły	2022 r. – 2024 r.	brak danych		środki UE, środki własne
12	Modernizacja stacji uzdatniania wody	2023 r. – 2025 r.	brak danych		środki UE, środki własne
13	System segregacji odpadów komunalnych na terenie gminy	zadanie ciągłe	brak danych		środki UE, środki własne

Źródło: Dane Urzędu Gminy Przytuły

7. PARADYGMAT ROZWOJU

W ramach niniejszego dokumentu zaproponowano i przyjęto model zrównoważonego rozwoju. Koncepcja rozwoju zrównoważonego ma szczególne znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich. Ma on charakter funkcjonalny i zakłada zrównoważony terytorialnie rozwój, konsolidację zasobów i potencjałów, jest stymulowany racjonalnymi wyborami strategicznymi oraz ukierunkowany na osiągnięcie wysokiej jakości życia.

Ważne jest tu zachowanie trwałości ekosystemów, zwrócenie uwagi na technologię produkcji i poziom dobrobytu społeczeństwa.

Istotne jest wzajemne powiązanie różnych obszarów działalności - obszarów tematycznych (społecznych i gospodarczych) jako źródło synergii, czyli współdziałania dwóch albo więcej czynników by uzyskać większy efekt. Nie mniej istotna jest współpraca różnych podmiotów, instytucji administracji publicznej, organizacji pozarządowych (III sektor) oraz zacieśnienia relacji z mieszkańcami. Pozwoli to na zwiększenie potencjałów i aktywności na rzecz rozwoju, wzajemne uzupełnianie działań czy poprawę efektywności. To wszystko zaś może się przełożyć na lepsze wykorzystanie zasobów (także tych niematerialnych) na rzecz rozwoju i dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców.

8. SYSTEM WDRAŻANIA I FINANSOWANIA STRATEGII

Gmina Przytuły prowadzi aktywną politykę inwestycji i wdrażania nowych rozwiązań i technologii. Przejawia się to w ilości zrealizowanych projektów i zadań inwestycyjnych. Bliskim gminie działaniem są również inwestycje w sferze społecznej – realizacja przedsięwzięć miękkich, skierowanych do lokalnej społeczności, dzieci i młodzieży szkolnej. Mimo dużej samodzielności gminy i zrównoważonej gospodarki finansowej niezbędne jest wsparcie planowanych procesów rozwojowych środkami zewnętrznymi. Środki zabezpieczające realizację zadań zapisanych w poszczególnych celach operacyjnych pochodzić będą z następujących źródeł:

- a) z programów pomocowych UE,
- b) z programów rządowych,
- c) budżetu państwa,
- d) budżetu Gminy Przytuły,
- e) budżetu partnerów projektów,
- f) ze środków zaangażowanych przez krajowych i zagranicznych inwestorów prywatnych,
- g) krajowych i zagranicznych organizacji pozarządowych,
- h) instytucji finansowych i funduszy inwestycyjnych.

Główne źródła finansowania działań oraz wkładu własnego stanowi budżet gminy. Część działań przewidzianych w Strategii należy do zadań realizowanych w ramach bieżącej działalności gminy. Wobec tego środki na te działania pochodzić będą z dochodów własnych. Realizacja części działań zakłada również współpracę z innymi jednostkami organizacyjnymi, spółkami komunalnymi, stowarzyszeniami, pozostałymi partnerami. Współpraca ta może również opierać się na wspólnym finansowaniu działań, przekazaniu dotacji na ich realizację.

Gmina Przytuły zakłada ponadto pozyskanie środków finansowych z funduszy europejskich, w tym w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Podlaskiego na lata 2021-2027. W chwili tworzenia Strategii wskazany Program oraz inne dokumenty regulujące finansowanie projektów ze środków europejskich znajdują się w fazie konsultacji i zatwierdzania, wobec czego dla zadań przewidzianych w Strategii nie wskazano konkretnych źródeł finansowania.

Gwarancją prawidłowego wdrażania i monitorowania realizacji Strategii Rozwoju Gminy Przytuły jest ścisła współpraca wielu instytucji sektora publicznego, prywatnego, pozarządowego, a także mieszkańców gminy.

Sformułowana strategia rozwoju gminy jest wyzwaniem dla wszystkich podmiotów związanych z gminą, bowiem równie ważne co posiadanie planu rozwoju gminy jest kontrola jego właściwego wdrażania.

Poniżej przedstawiona lista rekomendowanych mierników realizacji strategii mogą one podlegać modyfikacjom.

- **Obszar strategiczny: Infrastruktura**
- **Cel strategiczny I. Nowoczesna infrastruktura techniczna**
- Cel operacyjny I.1 Rozwój infrastruktury komunikacyjnej:
- Mierniki:
  - długość przebudowanych/ zmodernizowanych dróg gminnych, powiatowych, wojewódzkich (km),
  - długość zmodernizowanej, wyremontowanej infrastruktury drogowej (km),
  - długość wybudowanych, zmodernizowanych chodników (km),
  - liczba wybudowanego bądź zmodernizowanego oświetlenia ulicznego (szt.),
  - długość zmodernizowanych bądź wybudowanych ścieżek rowerowych (km),
  - udział ekologicznych środków transportu w liczbie środków transportu zarejestrowanych na terenie gminy (%).
- Cel operacyjny I.2 Rozbudowa systemów wodno-kanalizacyjnych:

- Mierniki:
  - liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków (szt.),
  - liczba zmodernizowanych stacji uzdatniania wody (szt.),
  - długość wybudowanej sieci wodociągowej (km),
  - długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej (km).

- Cel operacyjny I.3 Rozwój gospodarki przestrzennej:
- Mierniki:
  - liczba zinwentaryzowanych gruntów, bazy lokalowej, infrastruktury towarzyszącej mającej potencjał do wykorzystania i inwestycji w działalności gospodarczej w celu uwzględnienia jej w ofercie inwestycyjnej (szt.),
  - liczba stworzonych lub zaktualizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie nowych terenów pod działalność gospodarczą (szt.),
  - liczba uzbrojonych terenów stref potencjalnej aktywności gospodarczej (szt.),
  - liczba wyznaczonych terenów pod budownictwo jednorodzinne (szt.),
  - powierzchnia użytkowa mieszkań (m²),
  - liczba stworzonych planów zagospodarowania przestrzennego pod kątem infrastruktury turystycznej, wskazujących funkcje kluczowych dla gminy obszarów, o wysokich walorach przyrodniczych w celu odpowiedniego zorganizowania ruchu turystycznego i okółoturystycznego (szt.),
  - powierzchnia zrewitalizowanych obszarów zdegradowanych (m²).

- Cel operacyjny I.4 Rozwój infrastruktury i technologii informacyjno – komunikacyjnych:
- Mierniki:
  - Liczba gospodarstw domowych z dostępem do Internetu (szt.).

- **Obszar strategiczny: Kapitał ludzki**
- **Cel strategiczny II. Poprawa kreatywności i konkurencyjności mieszkańców**
- Cel operacyjny II.1 Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu:
- Mierniki:
  - liczba stworzonych lub udoskonalonych programów pomocy rodzinie i pomocy społecznej przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu (szt.)
  - liczba zrealizowanych programów pomocy rodzinie i pomocy społecznej przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu (szt.),

- liczba podjętych działań mających na celu ograniczenie patologii społecznych poprzez profilaktykę, np. grupy wsparcia, profesjonalne doradztwo prawne, zawodowe, pomoc psychologiczną, poradnictwo, mediacje i inne (szt.),
  - liczba dzieci korzystających z opieki (osoby)
  - liczba osób starszych korzystających z opieki (osoby),
  - liczba osób poddanych aktywizacji zawodowej oraz działań mających na celu zwiększenie adaptacji do nowych zawodów i mobilności mieszkańców (osoby),
  - liczba osób, które podniosły kwalifikacje zawodowe (osoby),
  - liczba wykorzystanych środków z Unii Europejskiej na programy służące podnoszeniu kwalifikacji osób pozostających bez pracy oraz otwieraniu własnych działalności gospodarczych (zł).
- Cel operacyjny II.2. Podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych społeczności:
- Mierniki:
- liczba powstałych placówek oświatowych (szt.),
  - liczba zorganizowanych zajęć pozalekcyjnych, szkoleniowych w obiektach placówek oświatowych i kulturalnych (szt.).
- Cel operacyjny II.3. Zwiększenie dostępu do usług medycznych wysokiej jakości:
- Mierniki:
- liczba poradni specjalistycznych (szt.),
  - liczba przyjętych pacjentów przez poradnie specjalistyczne (osoby),
  - liczba osób, które skorzystały z usług pielęgniarских i stomatologicznych (osoby).
- Cel operacyjny II.4. Podniesienie jakości usług oraz poprawa dostępności opieki żłobkowej i edukacji przedszkolnej:
- Mierniki:
- liczba funkcjonujących rodzinnych dziennych punktów opieki nad dzieckiem na terenie gminy (szt.),
  - liczba funkcjonujących placówek oświatowych (szt.),
  - liczba przeprowadzonych zajęć korekcyjnych, językowych, prozdrowotnych, proekologicznych, sportowych itp. (szt.),
  - liczba osób korzystających z zajęć korekcyjnych, językowych, prozdrowotnych, proekologicznych, sportowych itp. (osoby),
  - liczba środków zewnętrznych uzyskanych przez organizacje pozarządowe na projekty skierowane do dzieci w wieku przedszkolnym (zł).

- Cel operacyjny II.5 Rozwój i poszerzenie funkcji obiektów dydaktycznych, kulturalnych, oraz sportowo-rekreacyjnych, stworzenie profesjonalnej oferty:

- Miernik:

- liczba modernizowanej i rozbudowanej infrastruktury bazy oświatowej (szt.),
- liczba zakupionej pomocy dydaktycznej w tym sprzętu komputerowego, audiowizualnego i pomocy dydaktycznych (szt.),
- liczba ofert edukacji pozaszkolnej (zajęcia pozalekcyjne, sportowe, kursy, zajęcia taneczne, aktorskie i inne) na bazie gminnych placówek oświatowych i kulturalnych skierowane do osób w różnym wieku bez względu na stopień sprawności (szt.),
- wysokość wypłaconych nagród i stypendiów (zł),
- liczba uczniów nagrodzonych lub mające stypendium za dobre wyniki w nauce (osoby),
- liczba dodatkowych zajęć wyrównawczych (szt.),
- liczba osób uczęszczających na zajęcia wyrównawcze (osoby),
- liczba wybudowanej bądź zmodernizowanej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej (boisk szkolnych, placów zabaw, zagospodarowanie terenu wokół wymagających tego szkół) (szt.),
- powierzchnia wyznaczonych terenów pod utworzenie infrastruktury dla różnych form aktywności ruchowej (m²),
- liczba zmodernizowanych świetlic wiejskich (szt.),
- liczba zlikwidowanych barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych ruchowo (szt.),
- liczba zorganizowanych wystaw, koncertów, promocja czytelnictwa i uzupełnienie punktów bibliotecznych (szt.),
- liczba wspartych klubów sportowych (szt.)
- liczba animatorów sportowych i trenerów (osoby),
- liczba pozyskiwanych przez organizacje pozarządowe zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych i sportowych (zł).

- Cel operacyjny II.6 Budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego:

- Miernik:

- liczba osób z dostępem do Internetu (osoby).

- Cel operacyjny II.7 Rozwijanie tożsamości i integracji społeczności:

- Miernik:

- powierzchnia rewitalizowanych obszarów zdegradowanych (m²).

- **Obszar strategiczny: Gospodarka**
- **Cel strategiczny III. Innowacyjna i efektywna gospodarka**
- Cel operacyjny III.1 Rozwój i wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw:
- Mierniki:
  - liczba podmiotów gospodarczych (szt.),
  - liczba nowopowstałych podmiotów gospodarczych (szt.),
  - liczba stworzonych gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych (szt.),
  - wysokość pozyskanych środków na utworzenie lub rozwój firmy z PUP i środków unijnych przez mieszkańców gminy (zł),
  - liczba stworzonych miejsc pracy (szt.).
- Cel operacyjny III.2 Wsparcie rozwoju sektora usług rolno – spożywczych, handlu i rzemiosła:
- Mierniki:
  - wysokość pozyskanych środków zewnętrznych przez przedsiębiorców (zł).
- Cel operacyjny III.3 Stworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej, agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz innowacyjne ich wykorzystanie:
- Miernik:
  - długość wybudowanych ścieżek rowerowych i pieszo-rowerowych (km),
  - liczba wybudowanych punktów widokowych, parkingów w pobliżu tras turystycznych w miejscach atrakcyjnych krajobrazowo (szt.),
  - powierzchnia zagospodarowanych terenów wokół zbiorników wodnych pod kątem turystyki i rekreacji (m²)
  - liczba wybudowanej lub zmodernizowanej infrastruktury wokół zbiorników wodnych takich jak przystań, wiaty, miejsca integracji i rekreacji, miejsca na ogniska itp. (szt.),
  - liczba zorganizowanych rajdów pieszych, konnych, rowerowych (szt.).
- **Obszar strategiczny: Środowisko**
- **Cel strategiczny IV. Zapewnienie środowiska naturalnego wysokiej jakości, ochrona wartości przyrodniczych i historycznych**

– Cel operacyjny IV.1 Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalna gospodarka zasobami:

– Mierniki:

- ilość usuniętego azbestu i wyrobów azbestowych (kg),
- długość zmodernizowanych systemów wodociągowych (km.),
- liczba zmodernizowanych stacji uzdatniania wody (szt.),
- liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach o rozproszonej zabudowie (szt.),
- liczba wspartych gospodarstw zajmujących się rolnictwem ekologicznym (szt.),
- liczba obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów indywidualnych i budynków wielorodzinnych poddanych termomodernizacji (szt.),
- liczba wybudowanych odnawialnych źródeł energii (szt.),
- ilość zretencjonowanych wód na gruntach rolnych (l),
- ilość zretencjonowanej i zagospodarowanej wody opadowej i roztopowej na terenach zurbanizowanych (l),
- ilość przedsięwzięć zmierzających do zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji (szt.),
- ilość zbudowanych oraz przebudowanych urządzeń melioracji wodnych dla zwiększania retencji glebowej (szt.).

– Cel operacyjny IV.2 Renowacja i ochrona dziedzictwa historycznego i obiektów zabytkowych:

– Miernik:

- liczba odnowionych, poddanych konserwacji obiektów zabytkowych i historycznych przy współudziale partnerów prywatnych, publicznych oraz trzeciego sektora z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej i innych dotacji (szt.).

– Cel operacyjny IV.3 Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii:

– Miernik:

- liczba wybudowanych odnawialnych źródeł energii (szt.),
- liczba zmodernizowanej infrastruktury oświetlenia ulicznego (szt.).

– Cel operacyjny IV.4 Promocja ochrony środowiska, postaw proekologicznych i zdrowego trybu życia:

– Mierniki:

- o liczba zorganizowanych zajęć terenowych dla uczniów placówek oświatowych w ekologicznych gospodarstwach rolnych (szt.),
- o liczba przeprowadzonych zajęć z zasad prawidłowego odżywiania i upowszechniania kultury sportu w placówkach oświatowych (szt.),
- o liczba zorganizowanych akcji sprzątania świata (szt.),
- o liczba zorganizowanych akcji informacyjnych (szt.),
- o liczba zorganizowanych konkursów o tematyce przyrodniczej i ekologicznej (szt.).

Cele będą realizowane przez cały okres obowiązywania Strategii będą dotyczyły całego obszaru Gminy Przytuły.

Źródła danych dotyczących realizacji postawionych założeń będą pochodzić m.in. z danych jednostek (typu przedszkola, szkoły, GOPS), Głównego Urzędu Statystycznego, danych własnych gminy (przetargi, plany inwestycji).

Oczekiwania zmiana w miernikach oceny strategii zakłada wzrost do 2027 r.

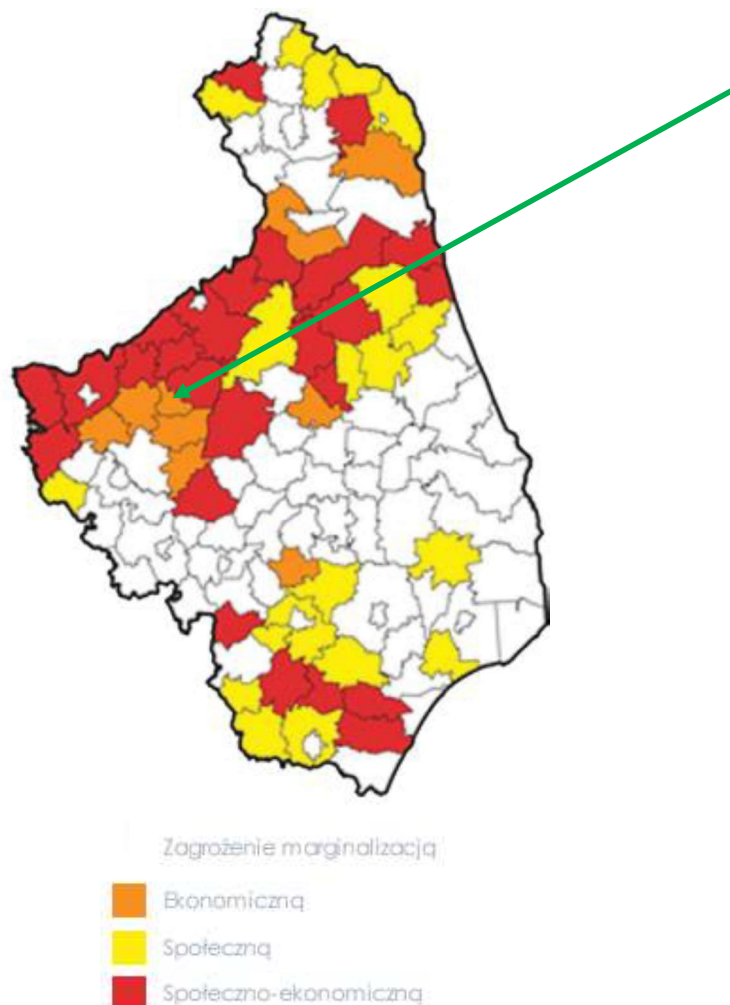
9. WYMIAR PRZESTRZENNY STRATEGII

9.1. Powiązanie ze strategią rozwoju i planem zagospodarowania przestrzennego województwa

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 została przyjęta Uchwałą Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 r. ukazuje, że teren Gminy Przytuły zagrożony jest trwałą marginalizacją, a dokładnie: kumulacją problemów ekonomicznych.

Planowana interwencja na obszarach zmarginalizowanych powinna prowadzić do osiągnięcia konkretnych celów, takich jak: rozwój lokalnych firm, wzrost liczby miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców, wzrost bazy dochodowej samorządów terytorialnych.

Rysunek 1. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

Wyrasta z niego potrzeba działań dotyczących lokalnej przedsiębiorczości, w szczególności nastawionej na rozwój ekologicznych form produkcji rolniczej i powiązany z nim rozwój przetwórstwa żywności wysokiej jakości. Istotna jest także poprawa dostępności usług publicznych a także poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych w zakresie zarządzania rozwojem i zdolności do nawiązywania współpracy.

Istotne cele operacyjne, dla terenów zmarginalizowanych (zgodnie ze „Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030”):

- 1.3 Lokalna przedsiębiorczość;
- 1.4 Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego;
- 2.3 Przestrzeń wysokiej jakości;
- 3.1 Dobre zarządzanie.

W dokumencie wskazano również, że w przypadku terenów wiejskich ważne są inicjatywy lokalne.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego przyjętego uchwałą Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 r. wskazano iż na terenie Gminy Przytuły warto ograniczyć do niezbędnego minimum przeznaczania na cele nierolnicze gruntów rolnych o wysokiej waloryzacji przestrzeni produkcyjnej, strategicznych dla produkcji żywności.

9.2. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Zgodnie ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Przytuły” gmina pod względem strukturalnym stanowi jednorodny obszar o funkcji rolniczej z wyróżnieniem funkcji usługowej w ośrodku gminnym Przytuły.

Kierunki rozwoju w dokumencie wskazano według podziału na:

- rozwój osadnictwa,
- ochrona przestrzeni przyrodniczej,
- ochrona przestrzeni kulturowej,
- rozwój obszarów zabudowanych i przeznaczonych pod zabudowę,
- rozwój infrastruktury społecznej,
- rozwój sfery gospodarczej,
- rozwój komunikacji,
- rozwój infrastruktury technicznej.

Ośrodek Gminny - Przytuły

Obejmuje zainwestowaną obszar wsi gminnej oraz tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie zainwestowania.

Przytuły stanowią zurbanizowaną jednostkę, w strukturze której występuje zróżnicowanie funkcji: usługowej, produkcyjnej i mieszkaniowej. Jest to gminny obsługa dla ludności z obszaru całej gminy.

Główne kierunki rozwoju:

- wzmocnienie funkcji usługowych o znaczeniu lokalnym,
- rozwój funkcji usługowo-produkcyjnej,
- rozwój i poprawa funkcjonowania zabudowy mieszkaniowej.

Teren gminy - jednostka rolnicza

Na obszarze gminy dominuje gospodarka rolna. Obszar charakteryzuje się średnią jakością przestrzeni produkcyjnej. Na terenie gminy funkcjonują gospodarstwa specjalistyczne w zakresie: hodowli bydła mlecznego, trzody chlewnej i zarybku oraz ogrodnictwo i uprawa tytoniu. Funkcja produkcyjno - usługowa ogranicza się do drobnych zakładów usługowoprodukcyjnych w tym największy we wsi Przytuły Las. Wsie Wagi i Pieńki Okopne predysponowane są do rozwoju agroturystyki jako funkcji wspomagającej.

Główne kierunki rozwoju:

- rozwój rolnictwa ekologicznego kierunku roślinnym i hodowlanym,
- rozwój gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka i trzody chlewnej,
- rozwój agroturystyki jako funkcji wspomagającej,
- umiarkowany, zrównoważony rozwój funkcji osadniczej,
- umiarkowany rozwój funkcji pozarolniczych,
- racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, w tym surowców mineralnych,
- rozwój przetwórstwa rolno - spożywczego w oparciu o własną bazę surowcową,
- rozwój usług z zakresu obsługi rolnictwa,
- poprawa wyposażenia w infrastrukturę społeczną i techniczną,
- ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- ochrona walorów krajobrazu naturalnego (przyroda, przestrzeń, zabudowa),
- poprawa funkcjonowania zabudowy zagrodowej.

Przykładowe kierunki rozwoju wskazane w dokumencie (dot. rozwoju sieci osadniczej):

- Wielofunkcyjny rozwój ośrodka gminnego - wsi Przytuły poprzez:
  - wzmocnienie funkcji usługowych o znaczeniu lokalnym,
  - rozwój usług z zakresu sportu i wypoczynku,
  - rozwój usług z zakresu kultury,
  - rozwój różnych form opieki medycznej i społecznej,
  - rozwój i poprawę funkcjonowania zabudowy mieszkaniowej,
  - rozwój funkcji usługowo - produkcyjnych,
  - rozwój usług z zakresu obsługi rolnictwa.
- Rozwój funkcji agroturystycznej we wsiach Wagi i Pieńki Okopne:
  - przekształcanie istniejących gospodarstw rolnych w agroturystyczne,
  - rozwój i poprawę funkcjonowania zabudowy zagrodowej.
- Wielofunkcyjny rozwój pozostałych wsi poprzez:
  - rozwój rolnictwa,
  - utrzymanie i rozwój placówek usługowych,

- utrzymanie i rozwój usług na rzecz obsługi rolnictwa,
- rozwój funkcji pozarolniczych,
- rozwój i poprawę funkcjonowania zabudowy zagrodowej.
  - Wzmocnienie powiązań funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi ośrodkami systemu osadniczego poprzez:
    - modernizację sieci drogowej,
    - poprawę funkcjonowania komunikacji zbiorowej,
    - rozbudowę systemów łączności,
    - kształtowanie racjonalnych relacji funkcjonalno-przestrzennych społecznie akceptowanych i efektywnych ekonomicznie pomiędzy poszczególnymi ośrodkami.

Rysunek 2. Kierunki rozwoju Gminy Przytuły

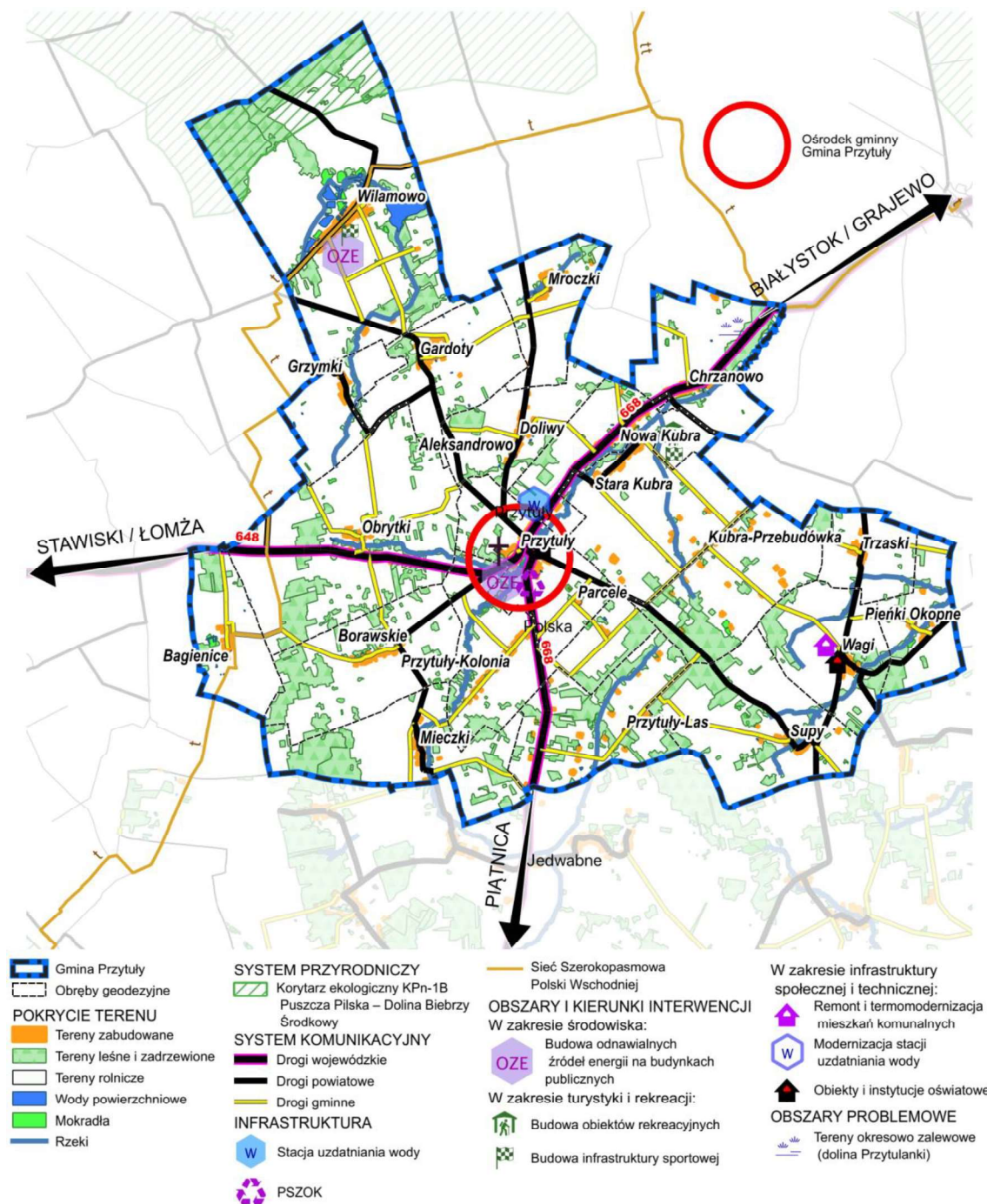

LEGENDA:	
	GRANICE ADMINISTRACYJNE GMINY
	GRANICE ADMINISTRACYJNE WSI
	GRANICA LASÓW PAŃSTWOWYCH
	GRANICE OBSZARU OPRACOWANEGO W SKALI 1 : 5 000
STRUKTURA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNA	
	SIEĆ OSADNICZA: OSRÓDEK GMINNY
	POZOSTAŁE WSI
	MIJSCOWOŚCI Z GOSPODARSTWAMI SPECJALISTYCZNYMI:
	HODOWLA BYDŁA MLECZNEGO
	HODOWLA TRZODY
	HODOWLA ZARYBKU
	OGRODNICTWO
	UPRAWA TYTONIU
ŚRODOWISKO KULTUROWE	
TERENY I OBIEKTY ZBYTKOWE	
	ZABYTKOWY CMĘTARZ
	ZABYTKOWA PLEBANIA
	ZABYTKOWA KAPLICA
TERENY I OBIEKTY O WARTOŚCIACH KULTUROWYCH	
	ZESPÓŁ DWORSKI
	MLYN WODNY
	WIATRĄK
	BUDYNEKI I ZAGRODY
	KAPLICZKA
	STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE
STREFY OBSZARÓW ZABUDOWY	
	TERENY ISTNIEJĄCEGO ZA INWESTOWANIA
	REZERWY TERENOWE
	KIERUNKI ROZWOJU UKŁADU PRZESTRZENNEGO WSI
	TERENY O FUNKCJI PRODUKCYJNO-USŁUGOWEJ
	TERENY CMĘTARZY
	OBIEKTY I TERENY WYMAGAJĄCE ZAGOSPODAROWANIA
NAJWAŻNIEJSZE OBIEKTY USŁUGOWE:	
	KOŚCIÓŁ
	OBŚŁUGI RÓLNICZWA
	HANDLOWO - GASTRONOMICZNE
	OŚWIATY
	ADMINISTRACYJNO - USŁUGOWE
	OCHRONY ZDROWIA
	OCHRONY P - POŻ
	ŚWIETLICE
	RYBAKÓWKA
KOMUNIKACJA	
	DROGI WOJEWÓDZKIE KLASY Z DOCELOWO G
	DROGI POWIĄTOWE KLASY L I Z
	DROGI GMINNE KLASY D I L
	ODCINKI I MIEJSCA NIEBEZPIECZNE LUB SKRZYŻOWANIA O NIEWŁAŚCIWEJ GEOMETRII
INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
ZAOPIATRZENIE W WODĘ:	
	WĘCIE I STACJA UZDATNIANIA WODY DO ROZBUDOWY I MODERNIZACJI
	ISTNIEJĄCA POMPOWNA WODY
	PROJEKTOWANA POMPOWNA WODY
	ISTNIEJĄCA SIEĆ WODOCIĄGOWA
	PROJEKTOWANA SIEĆ WODOCIĄGOWA
ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	
OBIEKTY I OBSZARY OCHRONY PRZYRODY	
	POMNIKI PRZYRODY (GLAZY NARZUTOWE)
	UŻYTKI EKOLOGICZNE
	LOKALNY SYSTEM POWAŻAŃ PRZYRODNICZYCH
	LASY WODOCHRONNE
LOKALNE WARTOŚCI ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I JEGO ZAGROŻENIA	
LOKALNE ZASOBY ŚRODOWISKA	
	OBSZARY WYSTĘPOWANIA GLEB III KLASY BONITACYJNEJ
	OBSZARY WYSTĘPOWANIA GLEB IV KLASY BONITACYJNEJ
	OBSZARY LEŚNE
	TERENY WSKAZANE DO ZALESIENIA
	WODY POWIERZCHNIOWE
OBZARY OGRANICZONEGO UŻYTKOWANIA	
	ZEWNETRZNA I WEWNĘTRZNA STREFA OCHRONY POŚREDNIEJ KOMUNALNEGO WĘCIA WODY
	STREFA SANITARNA CZYNNEGO CMĘTARZA
OBZARY ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ	
	III KLASY BONITACYJNEJ
	IV KLASY BONITACYJNEJ
	ZBIORNIKI MAŁEJ RETENCJI
ODPROWADZANIE ŚCIEKÓW:	
	WIEŚ DO OBIECIA SCENTRALIZOWANYM SYSTEMEM ODPROWADZANIA ŚCIEKÓW (WG WARIANTU I I II)
	WIEŚ DO OBIECIA INDYWIDUALNYM SYSTEMEM ODPROWADZANIA ŚCIEKÓW
ELEKTROENERGETYKA	
	PROJEKTOWANA LINIA ELEKTROENERGETYCZNA 400 kV
	LINE ELEKTROENERGETYCZNE 15 kV
	STACJE TRANSFORMATOROWE 15/0,4 kV
TURYSTYKA	
	OBSZARY LEŚNE NAJKORZYSTNIEJSZE DO WYKORZYSTANIA REKREACYJNEGO
	OBSZARY LEŚNE O KORZYSTNYCH WALORACH DŁA REKREACJI
	GOSPODARSTWA AGROTURYSTYCZNE
SZŁAKI TURYSTYCZNE:	
	PIESZO - ROWEROWE
	SAMOCODOWE
POLITYKA PLANISTYCZNA	
WAŻNIEJSZE ZADANIA DO REALIZACJI CELÓW PUBLICZNYCH:	
	DROGA WOJEWÓDZKA
	PROJEKTOWANA LINIA 400 kV
	PROJEKTOWANE ZBIORNIKI MAŁEJ RETENCJI
OBZARY WYMAGAJĄCE OPRACOWAŃ PLANISTYCZNYCH:	
	OBZARY WSKAZANE DO OPRACOWANIA MPZP

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Przytuły

Rysunek 3. Model struktury funkcjonalno - przestrzennej

Źródło: opracowanie własne

9.3. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej określono na podstawie stworzonego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z przeprowadzoną analizą uwarunkowań przestrzennych w gminie.

W Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 uwzględnia się ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie zawarte w dokumentach strategicznych ustalonych na poziomie województwa.

Na terenie gminy występują główne elementy układu transportowego województwa: droga wojewódzka nr 648 Stawiski – Przytuły oraz droga wojewódzka nr 668 Jedwabne – Przytuły – Radziłów. Na terenie gminy występują również elementy infrastruktury telekomunikacji i teleinformatyki o znaczeniu ponadlokalnym: elementy Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej.

Na terenie gminy nie występują elementy Infrastruktury energetycznej województwa o znaczeniu ponadlokalnym, linia elektroenergetyczna 400 kV wybudowana została w odległości ok. 300 m od zachodniej granicy gminy.

Na terenie gminy nie ma obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody, ale północną część gminy obejmuje korytarz ekologiczny KPn-1B Puszcza Piłska – Dolina Biebrzy Środkowy, stanowiący sieć ekologiczną województwa.

Obszary szczególnego zagrożenia powodzią (1%) z map zagrożenia powodziowego od strony rzeki nie obejmują obszarów Gminy Przytuły.

Najważniejszą rekomendacją jest zabezpieczenie gruntów rolnych o wysokiej waloryzacji przestrzeni produkcyjnej dla produkcji żywności.

Do pozostałych rekomendacji zaliczyć można:

- zwiększanie potencjału i atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy,
- podnoszenie jakości życia mieszkańców poprzez zapewnienie dostępu do usług,
- zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej (układ drogowy, komunikacja zbiorowa, infrastruktura pieszka i rowerowa),
- podnoszenie jakości życia i zamieszkania,
- kreowanie połączeń z układem zewnętrznym: komunikacyjnych i kompozycyjnych, w tym z terenami aktywnymi przyrodniczo,
- dążenie do poprawy dostępności infrastruktury społecznej (przedszkola, szkoły, place zabaw, skwery),

- wielokierunkowy rozwój edukacji w zakresie podjęcia działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich,
- wspieranie powstawaniu nowych zakładów przetwórczych o małej i średniej skali produkcji,
- tworzenie rezerw terenowych i wykorzystanie istniejących pustostanów pod rozwój działalności gospodarczej celem tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich,
- rozwój drobnej wytwórczości, rzemiosła regionalnego i innej działalności alternatywnej i uzupełniającej działalność podstawową związaną z prowadzeniem gospodarstwa rolnego,
- kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową w sołectwach,
- przeciwdziałanie rozdrobnieniu areалу rolnego,
- wydzielenie gruntów nieprzydatnych do produkcji rolnej pod zalesienia lub zmiany sposobu użytkowania na inne cele,
- ograniczenie przeznaczenia gruntów wysokich klas bonitacyjnych na cele nierolnicze i nieleśne w szczególności zmeliorowanych użytków rolnych a także zapobieganie degradacji użytków rolnych,
- zachowanie istniejącego systemu zbiorników i cieków wodnych, dążenie do poprawy klas czystości wód na obszarze całej gminy,
- wykluczenie z zabudowy terenów położonych w dolinach cieków wodnych znajdujących się w zasięgu cyklicznych zalewów i dostosowanie zabudowy wsi do naturalnych warunków fizjograficznych,
- zachowanie stosunków hydrograficznych i hydrologicznych nie stwarzających zagrożenia powodziowego między innymi poprzez zakaz zmian w rzeźbie terenu i przegradzaniu dolin cieków wodnych oraz utrzymywanie ich drożności,
- likwidację przygodnych miejsc wysypywania śmieci w lasach, wyrobiskach i przydrożnych rowach na rzecz jednego zorganizowanej wysypiska gminnego,
- wprowadzenie zakazu podejmowania przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,
- w rejonie budownictwa zagrodowego i jednorodzinnego należy przewidywać ukrycia typu II wykonane w budynkach przez mieszkańców we własnym zakresie,
- bez względu na typ zabudowy należy zarezerwować tereny pod budowę awaryjnych studni wody pitnej (7,5 l na osobę/dobę), przy zachowaniu odległości maksymalnie 800 m. studni od budynków mieszkalnych.

Główne kierunki rozwoju wsi gminnej Przytuły

Rekomenduje się wzmocnienie rozwój funkcji usługowo-produkcyjnej, rozwój i poprawa funkcjonowania zabudowy mieszkaniowej. A także: rozwój usług z zakresu sportu i wypoczynku, rozwój usług z zakresu kultury oraz różnych form opieki medycznej i społecznej.

Wsie Wagi i Pierki Okopne

Rekomenduje się promowanie rozwoju agroturystyki, może to nastąpić poprzez: przekształcanie istniejących gospodarstw rolnych w agroturystyczne oraz rozwój i poprawę funkcjonowania zabudowy zagrodowej.

Reszta miejscowości

Rekomenduje się możliwość ich wielofunkcyjnego rozwoju, poprzez: rozwój rolnictwa, utrzymanie i rozwój placówek usługowych, utrzymanie i rozwój usług na rzecz obsługi rolnictwa, rozwój funkcji pozarolniczych, rozwój i poprawę funkcjonowania zabudowy zagrodowej.

Tereny sportowo - rekreacyjne

Rekomenduje się dalszy rozwój infrastruktury sportowo - rekreacyjnej, w tym siłowni zewnętrznych czy altan rekreacyjnych.

Infrastruktura techniczna

Do ustaleń i rekomendacji w zakresie infrastruktury technicznej zaliczyć można przede wszystkim rozbudowę sieci wodociągowej, budowę sieci kanalizacji sanitarnej, przydomowych oczyszczalni ścieków oraz szamb, a także poprawę stanu technicznego dróg. Niezbędne jest także zapewnienie lepszego oświetlenia dróg, budowa ścieżek rowerowych i pieszo-rowerowych.

Powiązania funkcjonalne pomiędzy ośrodkami systemu osadniczego

Rekomenduje się zadbanie o istniejącą infrastrukturę oraz jej rozbudowę. Do potencjalnych działań w tym zakresie zalicza się: modernizację sieci drogowej, poprawę funkcjonowania komunikacji zbiorowej, rozbudowę systemów łączności, kształtowanie racjonalnych relacji funkcjonalno-przestrzennych społecznie akceptowanych i efektywnych ekonomicznie pomiędzy poszczególnymi ośrodkami.

Sfera społeczna

Do ustaleń i rekomendacji w zakresie sfery społecznej zaliczyć można dalszy wzrost zaangażowania i świadomości społecznej mieszkańców gminy oraz rozbudowa infrastruktury turystycznej i kulturalnej.

Rozwój osadnictwa

Ważne jest zahamowanie procesu odpływu ludności z gminy poprzez m.in.:

- tworzenie nowych miejsc pracy – wspieranie ich powstawania,

- tworzenie zachęt do powrotu studiującej młodzieży,
- wspieranie rozwoju budownictwa mieszkaniowego,
- poprawę dostępności do usług.

Tereny zieleni, ochrona przyrody

Rekomenduje się zachowanie różnorodności gatunkowej (flora i fauna), szczególnie zabezpieczenie przed uszkodzeniem pomników przyrody poprzez niedopuszczenie do przeprowadzenia inwestycji mających znaczący wpływ na środowisko w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Utrzymanie obecnego poziomu lesistości i w ramach możliwości promowanie jego powiększenia. Jak najmniejsze wpływanie na naturalny przebieg cieków wodnych poprzez niedopuszczenie realizacji takich przedsięwzięć.

Gleby i woda

Rekomenduje się: zadbanie o ochronę rolniczej przestrzeni produkcyjnej poprzez ograniczanie przeznaczania na cele nierolnicze gleb III-IV klasy bonitacyjnej, przywracanie i poprawianie wartości użytkowych gleb na terenach podmokłych i przesuszonych, zwłaszcza w obrębie użytków zielonych, przeciwdziałanie procesom degradacji i dewastacji pokrywy glebowej w wyniku nie kontrolowanej eksploatacji kopalin pospolitych, zwłaszcza w strefach stokowych wzniesień oraz dnach dolin rzecznych, poprawę warunków agroekologicznych poprzez wprowadzanie na terenach rolnych zadrzewień i zakrzewień śródpolnych.

Jak również zadbanie o ochronę wód gruntowych poprzez eliminację źródeł ich zagrożeń (szamba) oraz rozwój sieci kanalizacji deszczowej i sanitarnej, obowiązek przechowywania nawozów sztucznych i obornika na nieprzepuszczalnych płytach ze ścianami bocznymi oraz gnojowicy w szczelnych zbiornikach, celem zabezpieczenia wycieków agresywnych zanieczyszczeń do gruntu i przedostawania się do wód gruntowych i podziemnych, ochrona ujęć wód podziemnych na cele publiczne poprzez przestrzeganie przepisów dotyczących zasad zagospodarowania w strefach, w tym likwidację istniejących źródeł zanieczyszczeń i niedopuszczenie do powstawania nowych.

Zabudowa zagrodowa

Ważna jest poprawa warunków funkcjonowania zabudowy zagrodowej poprzez m.in: powiększanie, w miarę możliwości powierzchni działek do powierzchni min. 0,30 ha oraz zapewnienia szerokości min. 30,0 m, wyposażanie w urządzenia infrastruktury technicznej.

Zabudowy mieszkaniowa jednorodzinna

Przejście na zabudowę mieszkaniową jednorodziną poprzez: wkomponowanie zabudowy w krajobraz wiejski i podporządkowanie rolniczej funkcji wsi (wielkość i zagospodarowanie działki, wysokość zabudowy, architektura).

Zabudowa usługowa

Rekomenduje się w ramach możliwości zwiększenie obszarów przeznaczonych na cele usługowe. Ważne działania: utrzymanie, modernizacja i rozbudowa istniejących obiektów w placówkach usługowych (głównie sklepy, remizy, świetlice, ...), wyznaczenie w miarę potrzeb terenów pod zabudowę usługową (szczególnie w sąsiedztwie zwartej zabudowy wsi).

Zabudowa usługowo - produkcyjna

Rekomenduje się rozwój zabudowy usługowo – produkcyjnej, poprzez: utrzymanie, modernizację i rozbudowę istniejących zakładów, budowę nowych obiektów w powstających nowych zakładach o profilach pozarolniczych, przy tym dostosowując skalę i formy zabudowy do zabudowy miejscowości.

10. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII, W TYM WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

Prawidłowy przebieg procesu realizacji założeń Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 będzie kontrolowany poprzez odpowiednie wdrażanie dokumentu, a następnie jego monitoring i ewaluację.

Działania wyznaczone w dokumencie wynikają z kompetencji gminy oraz ze zdiagnozowanych problemów i potrzeb mieszkańców gminy. Ich koordynacja należy do obowiązków władzy wykonawczej Gminy Przytuły, czyli Wójta Gminy. Wdrażanie Strategii będzie obejmować w szczególności:

- realizację przypisanych działań,
- ewaluację i monitorowanie procesu realizacji działań określonych w Strategii,
- kreowanie i przyjmowanie propozycji nowych działań od partnerów i interesariuszy Strategii,
- koordynację procesu jej aktualizacji we współpracy z Radą Gminy Przytuły,
- zapewnianie promocji strategii,
- poszukiwanie, wraz z innymi podmiotami zaangażowanymi, pozabudżetowych źródeł finansowania dla działań.

Wójt Gminy Przytuły będzie koordynował realizację założeń Strategii, które wykonywane będą przez pracowników Urzędu Gminy oraz gminne jednostki organizacyjne. Ponadto w Strategii znajdują się również działania, za których realizację odpowiadać mogą organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorcy z terenu gminy, a także partnerzy społeczno - gospodarczy. Stąd istotne jest również wdrażanie skutecznych mechanizmów współdziałania między Gminą Przytuły i pozostałymi zainteresowanymi. W związku z tym wszyscy partnerzy zaangażowani, realizujący działania w ramach Strategii, będą aktywnie współpracować z Gminą Przytuły w celu realizacji założeń przedmiotowego dokumentu strategicznego.

Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 będzie wdrażana poprzez wykorzystanie instrumentów obejmujących narzędzia programowe i finansowe, których zakres przedmiotowy lub kierunki wydatkowania środków podlegają bezpośredniej kontroli ze strony organów samorządu. Należą do nich m.in. programy branżowe, strategie postępowania w ramach konkretnych obszarów, uchwały budżetowe i inne dokumenty finansowe, określające krótko- i długofalowe kierunki koncentracji środków finansowych, projekty międzysektorowe i międzyorganizacyjne, w tym zlecanie organizacji zadań publicznych organizacjom pozarządowym.

Dodatkowo, rekomendowane jest również przyjęcie i – w miarę potrzeb - aktualizacja szczegółowych programów i planów określających dokładny zakres działań koniecznych do realizacji w zakresie celów wskazanych w Strategii w poszczególnych dziedzinach (np. pomocy społecznej, ochrony środowiska, rewitalizacji, gospodarki niskoemisyjnej oraz pozostałych strategii i programów jednorocznych).

Ważnym aspektem wdrażania Strategii jest również zachęcanie lokalnej społeczności do aktywnego udziału w planowaniu i realizacji zaplanowanych działań, przyczyniających się do rozwoju społeczno – gospodarczego Gminy Przytuły. Pełna wersja Strategii znajdować się będzie na stronie internetowej gminy, co umożliwi wszystkim zainteresowanym zapoznanie się z jej treścią.

Monitoring wdrażania Strategii będzie służył identyfikacji osiągniętych rezultatów oraz porównaniu ich zgodności z założeniami i celami. Dane zebrane i opracowane w procesie monitoringu posłużą do ewaluacji Strategii. Będzie ona polegała na gromadzeniu i opracowywaniu informacji oraz danych zebranych od wszystkich podmiotów zaangażowanych w realizację działań strategicznych.

Monitorowanie umożliwi:

- bieżącą ocenę realizacji działań i osiągania celów,

- prognozowanie możliwych zmian warunków realizacji Strategii,
- podjęcie czynności naprawczych i zabezpieczających,
- informowanie lokalnej społeczności o osiągniętych efektach,
- zapewnienie spójności różnych dokumentów programowych.

Ewaluacja oznacza systematyczne zbieranie, analizę i interpretację danych w celu określenia wartości Strategii. W szerokim pojęciu proces ten musi odpowiadać na pytanie, w jakim stopniu strategia rozwiązuje realne problemy społeczności lokalnej, w wąskim zaś aspekcie ewaluacja koncentruje się na realizacji oceny zapisów strategii np. wskaźników realizacji celów i działań strategii, rozwiązywanie problemów. Ewaluacji podlegać będzie: materiał empiryczny stanowiący podstawę do analiz i ocen; oraz ocena trafności, skuteczności, efektywności, użyteczności, trwałość i spójności.

Sprawozdawczość na potrzeby monitoringu i ewaluacji będzie realizowana w okresach rocznych. Podmiotem odpowiedzialnym za monitorowanie będzie Wójt Gminy, który realizuje swoje zadania poprzez jednostki podległe.

Ponadto do ewaluacji zostanie wykorzystana metoda samodzielnej oceny stopnia realizacji Strategii i osiągniętych efektów, dokonywana siłami własnymi na podstawie zbioru informacji pochodzących ze sprawozdań i raportów. Bezpośrednim wskaźnikiem wykonania Strategii będzie stopień realizacji zaplanowanych w niej działań. Informacje o realizacji Strategii będą zawarte w sporządzanym rokrocznie raporcie o stanie gminy.

Prowadzony monitoring pozwoli na wykrycie zagrożenia w zakresie braku realizacji danego celu i osiągnięcia założonych wskaźników oraz na ewentualną konieczność modyfikacji planowanych do realizacji działań lub podmiotów współpracujących przy ich realizacji. W ostatnim roku badania stopnia realizacji założeń Strategii, tj. 2027 r. sporządzony zostanie raport z ewaluacji zawierający podsumowanie efektów wybranych do realizacji działań w całym okresie jej wdrażania. Pozwoli to uzyskać pełny obraz i ocenę realizacji założeń Strategii. Będzie on również określał wnioski i rekomendacje, które pozwolą usprawnić proces wdrażania Strategii na kolejne lata.

11. PROCES TWORZENIA STRATEGII

Pierwszym etapem prac nad przygotowaniem Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Przytuły oraz Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 było

przeprowadzenie badania ankietowego wśród mieszkańców analizowanej jednostki samorządu terytorialnego. W badaniu wzięło udział 54 osób zamieszkujących Gminę Przytuły.

Następnie Rada Gminy Przytuły 11 sierpnia 2021 r. podjęła uchwałę Nr XIX/134/2021 w sprawie przystąpienia do sporządzenia Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 oraz określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu strategii, w tym trybu konsultacji.

W dniu 30.09.2021 r. odbyło się spotkanie konsultacyjne dotyczące rozwoju gminy skierowane do mieszkańców Gminy Przytuły, przedstawicieli jednostek organizacyjnych, organizacji pozarządowych, działaczy społecznych, przedstawicieli i działaczy miejscowej oświaty i kultury, organizacji pozarządowych.

Została opracowana Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Przytuły oraz Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027, która następnie została skierowana do konsultacji z mieszkańcami, przedstawicielami sąsiednich gmin, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz do dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Uwagi i wnioski można było składać w terminie od dnia 30.12.2021 r. do dnia 03.02.2022 r. Nie wpłynęły żadne uwagi od sąsiednich gmin ani od mieszkańców.

Uwagi zostały zgłoszone przez Dyrektora RZGW w Białymstoku (pismo z dnia 31.01.2022 r., znak: BI.RZP.418.23.2021.GB). Zawierały one przede wszystkim wnioski i uwagi do uwzględnienia w Strategii, dotyczące przede wszystkim walorów przyrodniczych gminy. Wszystkie zgłoszone postulaty zostały uwzględnione.

Następnie opracowano projekt Strategii uwzględniający wyniki konsultacji. Dokument przedłożono Zarządowi Województwa Podlaskiego w celu wydania opinii dotyczącej sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie, określonych w strategii rozwoju województwa. Pozytywną opinię uzyskano dnia 12.05.2022 r. (uchwała nr 268/4883/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 12.05.2022 r. w sprawie wydania opinii dotyczącej sposobu uwzględnienia w projekcie Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021 - 2027 ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie).

12. SPIS TABEL, WYKRESÓW I RYSUNKÓW

TABELA 1. JEDNOLITE CZĘŚCI WÓD POWIERZCHNIOWYCH NA TERENIE GMINY PRZYTUŁY	12
TABELA 2. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH, STAN NA 10 SIERPNIA 2021 ROKU.....	14
TABELA 3. STAN LUDNOŚCI FAKTYCZNIE ZAMIESZKUJĄCEJ TEREN GMINY	16
TABELA 4. ZASOBY MIESZKANIOWE GMINY PRZYTUŁY W LATACH 2015 – 2019.....	19
TABELA 5. LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH NA TERENIE GMINY PRZYTUŁY W LATACH 2015-2020 ..	20
TABELA 6. GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM NA TERENIE GMINY	21
TABELA 7. PLANOWANE PROJEKTY I ZADANIA INWESTYCYJNE.....	44
RYSUNEK 1. OBSZARY ZAGROŻONE TRWAŁĄ MARGINALIZACJĄ.....	55
RYSUNEK 2. KIERUNKI ROZWOJU GMINY PRZYTUŁY	59
RYSUNEK 3. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNEJ	61

PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO STRATEGII ROZWOJU GMINY PRZYTUŁY NA LATA 2021-2027

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	4
1.1. PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE OPRACOWANIA DOKUMENTU	4
1.2. CEL I ZAKRES PROGNOZY	5
1.3. INFORMACJE O METODACH ZASTOSOWANYCH PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY	7
2. ANALIZA ZAWARTOŚCI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU.....	8
2.1. PROJEKT STRATEGII ROZWOJU GMINY PRZYTUŁY NA LATA 2021-2027 – ANALIZA ZAWARTOŚCI.....	8
2.2. CELE STRATEGII.....	8
2.3. POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI.....	10
3. AKTUALNY STAN ŚRODOWISKA	12
3.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE	12
3.2. KLIMAT	19
3.3. POWIERZCHNIA ZIEMI, KRAJOBRAZ, ZŁOŻA NATURALNE, GLEBY	24
3.4. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE	31
3.5. POWIETRZE	45
3.6. KLIMAT AKUSTYCZNY	48
3.7. DZIEDZICTWO KULTUROWE, ZABYTKI I DOBRA MATERIALNE.....	51
3.8. RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, OBSZARY NATURA 2000.....	53
3.9. POTENCJALNE ZMIANY STANU ŚRODOWISKA W PRZYPADKU BRAKU REALIZACJI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU	54
4. PRZEWIDYWANE ODDZIAŁYWANIE NA ŚRODOWISKO W WYNIKU REALIZACJI ZAPISÓW STRATEGII ROZWOJU GMINY PRZYTUŁY NA LATA 2021-2027	56
4.1. STAN ŚRODOWISKA NA OBSZARACH OBJĘTYCH PRZEWIDYWANYM ZNACZĄCYM ODDZIAŁYWANIEM	56
4.2. ISTNIEJĄCE PROBLEMY OCHRONY ŚRODOWISKA ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA REALIZACJI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU	56
4.3. CELE OCHRONY ŚRODOWISKA USTANOWIONE NA SZCZEBŁU MIĘDZYNARODOWYM, WSPÓLNOTOWYM I KRAJOWYM, ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU.....	57

5. ANALIZA I OCENA WPŁYWU USTALEŃ PROJEKTU DOKUMENTU NA POSZCZEGÓLNE KOMPONENTY ŚRODOWISKA WRAZ Z PROGNOZĄ ZMIAN ŚRODOWISKA	58
5.1. WPŁYW POSZCZEGÓLNYCH PROJEKTÓW NA OBSZARY CHRONIONE ORAZ NA KLIMAT	62
6. ROZWIĄZANIA MAJĄCE NA CELU ZAPOBIEGANIE, OGRANICZANIE LUB KOMPENSACJĘ PRZYRODNICZĄ NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO, MOGĄCYCH BYĆ REZULTATEM REALIZACJI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU	64
7. ROZWIĄZANIA ALTERNATYWNE DO ROZWIĄZAŃ ZAWARTYCH W PROJEKTOWANYM DOKUMENCIE	66
8. PRZEWIDYWANE METODY ANALIZY SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU	68
9. INFORMACJE O TRANSGRANICZNYM ODDZIAŁYWANIU NA ŚRODOWISKO	69
10. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM	70
11. SPIS TABEL I RYSUNKÓW	73

1. WSTĘP

1.1. PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE OPRACOWANIA DOKUMENTU

Podstawą prawną opracowania Prognozy oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 (zwanej też dalej Prognozą) jest Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. 2021 poz. 2373 z późn. zm.), zwana dalej Ustawą. W świetle zapisów artykułu 46 i 47 Ustawy, przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty dokumentów strategicznych (m. in. polityk, strategii, planów, programów) mogących znacząco oddziaływać na środowisko lub realizacja postanowień tych dokumentów może spowodować znaczące oddziaływanie na środowisko.

Przepisy Ustawy z dnia 3 października 2008 r. przenoszą do prawodawstwa polskiego postanowienia następujących dyrektyw Unii Europejskiej:

- Dyrektywa Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne;
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylającej dyrektywę Rady 90/313/EWG;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 r. przewidującej udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniającej w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywę Rady 85/337/EWG i 96/61/WE;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z dnia 15 stycznia 2008 r. dotyczącej zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiającej ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego (dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej).

1.2. CEL I ZAKRES PROGNOZY

Celem Prognozy jest wskazanie możliwych negatywnych skutków realizacji Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 i przedstawienie zaleceń dotyczących przeciwdziałania ewentualnym negatywnym skutkom.

Zakres Prognozy jest zgodny z wytycznymi zawartymi w Ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. 2021 poz. 2373 z późn. zm.). Zgodnie z zapisami art. 51 Ustawy, prognoza oddziaływania na środowisko powinna:

1. zawierać:

- a) informacje o zawartości, głównych celach projektowanego dokumentu oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami,
- b) informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy,
- c) propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości jej przeprowadzania,
- d) informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko,
- e) streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym,
- f) oświadczenie autora, a w przypadku gdy wykonawcą prognozy jest zespół autorów – kierującego tym zespołem, o spełnieniu wymagań, o których mowa w art. 74a ust. 2, stanowiące załącznik do prognozy;

2. określać, analizować i oceniać:

- a) istniejący stan środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu,
- b) stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem,
- c) istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- d) cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu, oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu,
- e) przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot

ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na:

- różnorodność biologiczną,
- ludzi,
- zwierzęta,
- rośliny,
- wodę,
- powietrze,
- powierzchnię ziemi,
- krajobraz,
- klimat,
- zasoby naturalne,
- zabytki,
- dobra materialne,

z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy;

3. przedstawiać:

a) rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru,

b) biorąc pod uwagę cele i geograficzny zasięg dokumentu oraz cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru – rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy.

Ponadto uwzględniono uzgodniony zakres i stopień szczegółowości opracowania wynikający z pisma:

- Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku;
- Podlaskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Białymstoku.

1.3. INFORMACJE O METODACH ZASTOSOWANYCH PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY

W ramach opracowania Prognozy oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 posłużono się następującymi metodami:

- oceniono komplementarność Strategii w stosunku do dokumentów strategicznych wyższego szczebla (wspólnotowych, krajowych, wojewódzkich), aby stwierdzić czy poddawany prognozie dokument zawiera elementy zapewniające ochronę środowiska z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju,
- w bezpośrednim badaniu prognozy Strategii oceniono wpływ proponowanych w opracowaniu działań na poszczególne komponenty środowiska naturalnego.

W niniejszym dokumencie dokonano analizy oddziaływań na środowisko w oparciu o dane literaturowe oraz ustalenia własne, które zestawiono z lokalnymi uwarunkowaniami środowiskowymi.

2. ANALIZA ZAWARTOŚCI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

2.1. PROJEKT STRATEGII ROZWOJU GMINY PRZYTUŁY NA LATA 2021-2027 – ANALIZA ZAWARTOŚCI

Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 składa się z trzech głównych części:

- 1) wniosków z diagnozy strategicznej;
- 2) określenia strategii rozwoju, w tym celów strategicznych i operacyjnych oraz kierunków działań strategicznych i oczekiwanych rezultatów ich realizacji;
- 3) określenia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 jest efektem prac zespołu zadaniowego. Dzięki zaangażowaniu przedstawicieli samorządu, organizacji publicznych, przedsiębiorców i lokalnych liderów życia społecznego, Strategia stanowi nie tylko narzędzie prowadzenia polityki rozwoju lokalnego i regionalnego, ale również syntezę świadomych wyborów oraz rekomendacji przedstawicieli różnych społeczności tworzących wspólnotę samorządową.

W systemie zarządzania polityką rozwoju, Strategia pełni kluczową rolę, jako generalny plan postępowania władz samorządowych, partnerów gospodarczych i społecznych, którzy mogą się na nią powoływać w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz w oparciu o nią budować własne plany strategiczne. Dzięki temu dokument ten jest również narzędziem kierowania i intensyfikowania współpracy z partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi w układzie zarówno lokalnym, jak i regionalnym.

2.2. CELE STRATEGII

W ramach Strategii sformułowana została wizja rozwoju gminy, która przedstawia się następująco:

Gmina Przytuły jako miejsce przyjazne wszystkim mieszkańcom i przedsiębiorcom, zapewniające wysoką jakości przestrzeni do życia i działania oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Określone zostały także następujące cele:

- **Obszar strategiczny: Infrastruktura**
- **Cel strategiczny I. Nowoczesna infrastruktura techniczna**

- Cel operacyjny I.1 Rozwój infrastruktury komunikacyjnej
- Cel operacyjny I.2 Rozbudowa systemów wodno-kanalizacyjnych
- Cel operacyjny I.3 Rozwój gospodarki przestrzennej
- Cel operacyjny I.4 Rozwój infrastruktury i technologii informacyjno – komunikacyjnych

- **Obszar strategiczny: Kapitał ludzki**
- **Cel strategiczny II. Poprawa kreatywności i konkurencyjności mieszkańców**
- Cel operacyjny II.1 Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu
- Cel operacyjny II.2. Podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych społeczności
- Cel operacyjny II.3. Zwiększenie dostępu do usług medycznych wysokiej jakości
- Cel operacyjny II.4. Podniesienie jakości usług oraz poprawa dostępności opieki żłobkowej i edukacji przedszkolnej
- Cel operacyjny II.5 Rozwój i poszerzenie funkcji obiektów dydaktycznych, kulturalnych, oraz sportowo-rekreacyjnych, stworzenie profesjonalnej oferty
- Cel operacyjny II.6 Budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego
- Cel operacyjny II.7 Rozwijanie tożsamości i integracji społeczności

- **Obszar strategiczny: Gospodarka**
- **Cel strategiczny III. Innowacyjna i efektywna gospodarka**
- Cel operacyjny III.1 Rozwój i wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw
- Cel operacyjny III.2 Wsparcie rozwoju sektora usług rolno – spożywczych, handlu i rzemiosła
- Cel operacyjny III.3 Stworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej, agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz innowacyjne ich wykorzystanie

- **Obszar strategiczny: Środowisko**
- **Cel strategiczny IV. Zapewnienie środowiska naturalnego wysokiej jakości, ochrona wartości przyrodniczych i historycznych**
- Cel operacyjny IV.1 Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalna gospodarka zasobami
- Cel operacyjny IV.2 Renowacja i ochrona dziedzictwa historycznego i obiektów zabytkowych

- Cel operacyjny IV.3 Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii
- Cel operacyjny IV.4 Promocja ochrony środowiska, postaw proekologicznych i zdrowego trybu życia

2.3. POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI

Projekt Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 jest ściśle powiązany z innymi dokumentami strategicznymi, jednakże nie stanowi on jedynie powielenia zamieszczonych tam celów i zadań. W toku opracowywania ocenianego dokumentu szczegółowo analizowano poszczególne dokumenty, jak również uwzględniano uwarunkowania lokalne tak, aby wyspecyfikować i wybrać do realizacji odpowiednie zadania, które powinny umożliwić osiągnięcie zakładanego celu w zadanym horyzoncie czasowym, jak również takie, na których realizację mają wpływ władze powiatu. Poniżej przedstawiono dokumenty strategiczne, z którymi powiązana jest oceniana Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027.

Wśród nich kluczową rolę odgrywa:

- 1) Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. (Przyjęta Uchwałą Nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r.)
- 2) Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR) przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2010 r.
- 3) Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.
- 4) Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) przyjęta Uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r.
- 5) Polityka ekologiczna państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 16 lipca 2019 r.
- 6) Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r.
- 7) Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 15 października 2019 r.
- 8) Polityka energetyczna Polski do 2040 r. zatwierdzona przez Radę Ministrów w dniu 2 lutego 2021 r.
- 9) Krajowy Plan na Rzecz Energii i Klimatu na lata 2021-2030 przyjęty przez Komitet do Spraw Europejskich na posiedzeniu w dniu 18 grudnia 2019 r.
- 10) Krajowy Plan Działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych do 2020 roku przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 7 grudnia 2010 r.

- 11) Krajowy Plan Działań dotyczący efektywności energetycznej dla Polski 2014 uchwalony przez Radę Ministrów w dniu 20 października 2014 r.
- 12) Narodowy Program Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej (NPRGN), którego założenia zostały przyjęte przez Radę Ministrów dnia 16 sierpnia 2011 r.
- 13) Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 29 października 2014 r.
- 14) Krajowy Program Renaturyzacji Wód Powierzchniowych.
- 15) Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły przyjęty rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły.
- 16) Plan Przeciwdziałania Skutkom Suszy.
- 17) Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 przyjęta uchwałą Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 r.
- 18) Program ochrony powietrza dla strefy podlaskiej przyjęty uchwałą nr XXXIV/414/13 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 20.12.2013 r. Jego aktualizację przyjęto Uchwałą Sejmiku Województwa Podlaskiego Nr XIX/236/19 z dnia 8 czerwca 2020 r.
- 19) Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 r. przyjęty uchwałą Nr XXXVI/474/2021 z dnia 29 listopada 2021 r. przez Sejmik Województwa Podlaskiego.
- 20) Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Łomżyńskiego na lata 2021 – 2030.
- 21) Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest w powiecie łomżyńskim na lata 2007 – 2032.

Projekt Strategii związany jest także z:

- Planem Ochrony Przed Szkodliwością Azbestu i Program Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest z terenu Gminy Przytuły na lata 2012 – 2032 wraz z inwentaryzacją.

3. AKTUALNY STAN ŚRODOWISKA

3.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gmina Przytuły leży w województwie podlaskim, w powiecie łomżyńskim. Siedzibą gminy jest miejscowość Przytuły. Gmina znajduje się, wraz z resztą powiatu, w części zachodniej województwa, a północno - wschodniej powiatu. Ma charakter gminy wiejskiej. Sam powiat łomżyński graniczy z takimi powiatami jak: kolneński, grajewski, moniecki, zambrowski, ostrołęcki, ostrowski. Gmina Przytuły graniczy z następującymi gminami: Grabowo, Jedwabne, Radziłów, Stawiski oraz Wąsosz.

Rysunek 1. Położenie Gminy Przytuły na tle powiatu łomżyńskiego

Źródło: <https://www.osp.org.pl>

W skład gminy wchodzi następujące miejscowości: Bagienice, Borawskie, Chrzanowo, Doliwy, Gardoty, Grzymki, Kubra-Przebudówka, Mieczki, Mroczyki, Nowa Kubra, Obrytki, Pierki Okopne, Przytuły, Przytuły-Kolonia, Przytuły-Las, Stara Kubra, Supy, Trzaski, Wagi oraz Wilamowo.

Tabela 1. Liczba mieszkańców poszczególnych miejscowości

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba mieszkańców
1.	Bagienice	75

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba mieszkańców
2.	Borawskie	58
3.	Chrzanowo	132
4.	Doliwy	85
5.	Gardoty	93
6.	Grzymki	61
7.	Kubra-Przebudówka	137
8.	Mieczki	89
9.	Mroczy	78
10.	Nowa Kubra	138
11.	Obrytki	167
12.	Przytuły	183
13.	Przytuły-Kolonia	97
14.	Przytuły-Las	64
15.	Pieńki Okopne	49
16.	Stara Kubra	88
17.	Supy	113
18.	Trzaski	48
19.	Wagi	87
20.	Wilamowo	247

Źródło: Dane Urzędu Gminy w Przytułach, stan na 20.09.2021 r.

Zestawienie gruntów w posiadaniu Gminy Przytuły zaprezentowano w tabeli 2. Zaś zestawienie gruntów w poszczególnych miejscowościach prezentuje tabela 3.

Tabela 2. Zestawienie gruntów w posiadaniu gminy

Lp.	Wyszczególnienie	J. m.	Wartość
1	użytki rolne, w tym:	ha	7.7766
	grunty orne	ha	6.2421
	sady	ha	-
	łąki	ha	-
	pastwiska	ha	1.1002
	grunty rolne zabudowane	ha	-
	grunty pod stawami i rowami	ha	0.4343
2	las i grunty leśne	ha	-
3	nieużytki i tereny różne	ha	5.2831
4	tereny komunikacyjne	ha	111.1978
Razem		ha	124.2575

Źródło: Dane Urzędu Gminy w Przytułach, stan na 21.09.2021 r.

Tabela 3. Zestawienie gruntów Gmina Przytuły, stan na 31.09.2021 r.

Nazwa obwodu	Opis	Powierz. (ha)
Bagienice	Grunty rolne zabudowane	5.8130
	Lasy i grunty leśne	29.3486
	Nie użytki	3.8935
	Pastwiska trwałe	25.6532
	Grunty orne	147.6444
	Sady	0.2988
	Tereny komunikacyjne - drogi	4.4527
	Łąki trwałe	0.0977
Borawskie	Tereny zabudowane inne	0.0235
	Grunty rolne zabudowane	7.5032
	Lasy i grunty leśne	80.6724
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz, rolnych	3.2757
	Nie użytki	0.5528
	Pastwiska trwałe	74.1965
	Grunty orne	208.4393
	Grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	0.1569
	Grunty pod rowami	1.1525
	Tereny komunikacyjne - drogi	8.3754
	Łąki trwałe	6.8626
Chrzanowo	Grunty rolne zabudowane	9.9026
	Lasy i grunty leśne	40.8141
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	2.3715
	Nie użytki	2.4289
	Pastwiska trwałe	48.4043
	Grunty orne	183.2804
	Sady	0.0982
	Grunty pod rowami	0.1027
	Wody śródlądowe płynące	1.1773
	Tereny komunikacyjne - drogi	8.7604
	Łąki trwałe	13.6310
Doliwy	Tereny przemysłowe	0.0998
	Grunty rolne zabudowane	6.1798
	Lasy i grunty leśne	27.8409
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz, rolnych	0.7651
	Nie użytki	1.1188
	Pastwiska trwałe	53.0734
	Grunty orne	121.4855
	Sady	0.2634
	Grunty pod rowami	0.1895
	Tereny komunikacyjne - drogi	6.6110
	Łąki trwałe	5.3478

Nazwa obwodu	Opis	Powierz. (ha)
Gardoty	Grunty rolne zabudowane	6.9696
	Lasy i grunty leśne	17.2479
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	2.5405
	Nie użytki	2.3133
	Pastwiska trwałe	70.3659
	Grunty orne	184.1625
	Grunty pod rowami	0.2455
	Tereny komunikacyjne - drogi	8.4611
	Łąki trwałe	13.2994
Grzymki	Grunty rolne zabudowane	4.8692
	Lasy i grunty leśne	9.1311
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz, rolnych	0.1306
	Nie użytki	1.5318
	Pastwiska trwałe	24.9379
	Grunty orne	129.5518
	Grunty pod rowami	0.1339
	Tereny komunikacyjne - drogi	4.1739
	Łąki trwałe	1.0913
Kubra Przebudówka	Grunty rolne zabudowane	6.9743
	Lasy i grunty leśne	90.5198
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	0.4341
	Nie użytki	1.3808
	Pastwiska trwałe	64.2367
	Grunty orne	185.1436
	Grunty pod rowami	0.1435
	Tereny komunikacyjne - drogi	6.9821
Mieczki	Grunty rolne zabudowane	7.3681
	Lasy i grunty leśne	97.5195
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	1.8372
	Nie użytki	0.3314
	Pastwiska trwałe	42.4764
	Grunty orne	203.9292
	Grunty pod rowami	0.1374
	Wody śródlądowe płynące	1.2717
	Tereny komunikacyjne - drogi	11.8882
Mroczy	Łąki trwałe	8.9051
	Grunty rolne zabudowane	6.9188
	Lasy i grunty leśne	13.4022
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	1.0724
	Nie użytki	0.5060
	Pastwiska trwałe	43.7974

Nazwa obwodu	Opis	Powierz. (ha)
	Grunty orne	134.5116
	Grunty pod rowami	0.3120
	Tereny komunikacyjne - drogi	5.3625
	Łąki trwałe	7.9544
Nowa Kubra	Tereny przemysłowe	0.6013
	Tereny zabudowane inne	0.2467
	Grunty rolne zabudowane	10.0626
	Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	1.0614
	Lasy i grunty leśne	28.0732
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	1.0206
	Nieużytki	2.1597
	Pastwiska trwałe	49.1379
	Grunty orne	143.4391
	Grunty pod rowami	0.1755
	Wody śródlądowe płynące	1.1707
	Tereny komunikacyjne - drogi	8.4759
	Łąki trwałe	13.0611
Obrytki	Tereny mieszkaniowe	0.3391
	Grunty rolne zabudowane	11.5356
	Lasy i grunty leśne	109.4967
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	6.0472
	Nieużytki	3.0661
	Pastwiska trwałe	95.0793
	Grunty orne	453.3213
	Grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	0.0029
	Grunty pod rowami	0.3773
	Tereny komunikacyjne - drogi	17.5208
	Łąki trwałe	15.2375
Pieńki Okopne	Grunty rolne zabudowane	4.8521
	Lasy i grunty leśne	30.8888
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	0.5198
	Nieużytki	1.0784
	Pastwiska trwałe	22.7644
	Grunty orne	119.9184
	Grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	0.0880
	Grunty pod rowami	0.0847
	Wody śródlądowe płynące	0.3023
	Tereny komunikacyjne - drogi	5.3433
	Łąki trwałe	2.5981
Przytuły	Tereny mieszkaniowe	0.5838
	Tereny przemysłowe	0.1129

Nazwa obwodu	Opis	Powierz. (ha)
	Tereny zabudowane inne	6.9383
	Tereny zurbanizowane niezabudowane lub w trakcie zabudowy	0.0799
	Grunty rolne zabudowane	10.6542
	Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	0.0494
	Lasy i grunty leśne	15.0205
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	3.7687
	Nieużytki	0.1662
	Pastwiska trwałe	60.8469
	Grunty orne	168.1465
	Sady	0.2425
	Grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	0.0068
	Grunty pod rowami	0.2983
	Wody śródlądowe płynące	0.8680
	Tereny komunikacyjne - drogi	11.1806
	Łąki trwałe	24.1922
Przytuły Kolonia	Grunty rolne zabudowane	10.2005
	Lasy i grunty leśne	67.0331
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	2.5315
	Nieużytki	0.8386
	Pastwiska trwałe	89.3376
	Grunty orne	195.8713
	Sady	0.1639
	Grunty pod rowami	0.2713
	Wody śródlądowe płynące	1.2864
	Tereny komunikacyjne - drogi	11.1755
	Łąki trwałe	6.7306
Przytuły Las	Tereny przemysłowe	3.5611
	Grunty rolne zabudowane	7.6177
	Lasy i grunty leśne	84.2031
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	4.2552
	Nieużytki	1.0485
	Pastwiska trwałe	64.7072
	Grunty orne	174.2626
	Sady	0.2358
	Wody śródlądowe płynące	0.6669
	Grunty pod stawami	0.4201
	Tereny komunikacyjne - drogi	5.5869
	Łąki trwałe	2.5327
Stara Kubra	Grunty rolne zabudowane	12.3641
	Lasy i grunty leśne	15.3298
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz.	2.8167

Nazwa obwodu	Opis	Powierz. (ha)
	rolnych	
	Nie użytki	2.4585
	Pastwiska trwałe	128.9830
	Grunty orne	232.1545
	Grunty pod rowami	0.8370
	Wody śródlądowe płynące	0.3918
	Tereny komunikacyjne - drogi	9.3765
Supy	Tereny zabudowane inne	0.2285
	Grunty rolne zabudowane	9.9594
	Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	0.0943
	Lasy i grunty leśne	84.6689
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	0.3041
	Nie użytki	0.8147
	Pastwiska trwałe	53.0384
	Grunty orne	280.3070
	Grunty pod rowami	0.5169
	Wody śródlądowe płynące	0.0262
	Tereny komunikacyjne - drogi	9.3670
Trzaski	Tereny zabudowane inne	0.0828
	Grunty rolne zabudowane	4.8604
	Lasy i grunty leśne	7.0968
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	1.2067
	Nie użytki	0.6064
	Pastwiska trwałe	46.1789
	Grunty orne	87.2942
	Grunty pod rowami	0.3488
	Tereny komunikacyjne - drogi	4.0869
	Łąki trwałe	3.4042
Wagi	Tereny zabudowane inne	0.8594
	Grunty rolne zabudowane	6.5507
	Lasy i grunty leśne	60.0410
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	0.3863
	Nie użytki	0.6856
	Pastwiska trwałe	50.0322
	Grunty orne	150.2855
	Grunty pod rowami	0.3484
	Tereny komunikacyjne - drogi	7.5462
	Łąki trwałe	6.9319
Wilamowo	Tereny zabudowane inne	3.4608
	Tereny zurbanizowane niezabudowane lub w trakcie zabudowy	0.0978
	Grunty rolne zabudowane	15.5490
	Lasy i grunty leśne	249.1002

Nazwa obwodu	Opis	Powierz. (ha)
	Grunty zadrzewione i zakrzewione na uz. rolnych	28.3012
	Nieużytki	5.2114
	Pastwiska trwałe	200.1174
	Grunty orne	464.9969
	Grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	0.0005
	Wody śródlądowe płynące	1.5132
	Grunty pod stawami	46.1050
	Tereny komunikacyjne - drogi	23.6793
	Łąki trwałe	26.8638
SUMA		7116.0685

Źródło: Dane Urzędu Gminy Przytuły

3.2. KLIMAT

Klimat Gminy Przytuły wykazuje cechy wpływu wschodniego klimatu kontynentalnego. Średnia roczna temperatura powietrza to 6,5°C (najniższa w styczniu -5,7°C, najwyższa zaś występuje w lipcu +17° C).

Okres wegetacyjny rozpoczyna się około 5 kwietnia, kończy zaś około 25 października. W ciągu roku występuje około 39 dni mroźnych z temperaturą poniżej 0°C oraz 26 dni gorących z temperaturą powyżej 25°C.

Średnie roczne opady to 562 mm, z czego 367 przypada na okres wegetacyjny. Najwięcej opadów przypada na miesiące letnie: lipiec i sierpień, najmniej opadów przypada zaś na miesiąc luty. Pokrywa śnieżna utrzymuje się tutaj przez 91 dni, od listopada do kwietnia, z maksimum w styczniu.

Średnia wilgotność powietrza wynosi 81%. W rozkładzie dominują wiatry południowe - zachodnie i zachodnie.

Wpływy kontynentalne przejawiają się częstszym, niż w pozostałych regionach kraju, napływem mas powietrza polarne go i kontynentalnego. Charakterystyczna jest długa i mroźna zima, przy stosunkowo ciepłym lecie. Amplituda średnich miesięcznych temperatur dla okresu 1971-2020 wyniosła 70,9°C (na Stacji w Białymstoku).

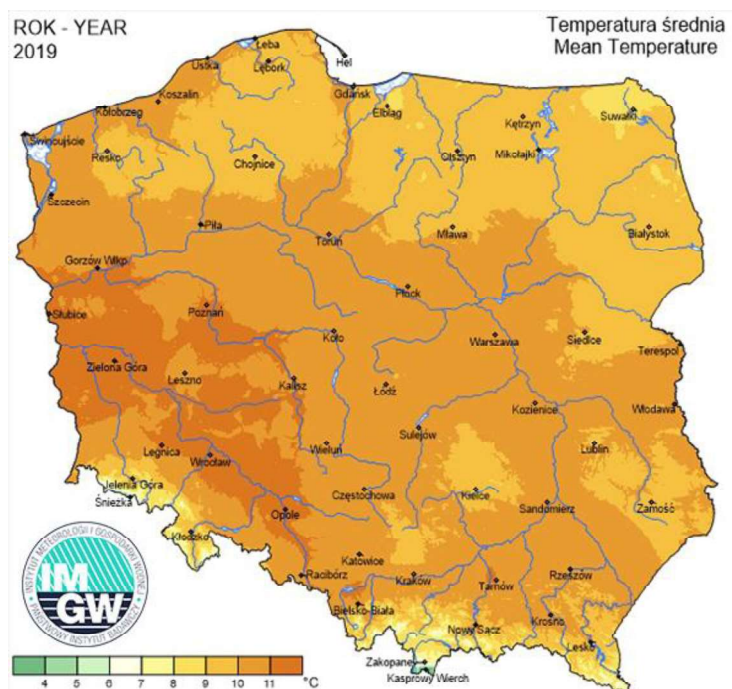
Średnia temperatura miesięcy zimowych jest jedną z najniższych w Polsce. Średnia roczna temperatura powietrza w 2019 r. i 2020 r. wynosiła 9,2°C.

Tabela 4. Temperatury powietrza w stacji meteorologicznej w Białymstoku

Stacja meteorologiczna	Temperatury w °C							
	średnie					skrajne		amplitudy temperatur skrajnych
	1971-2000	1991-2000	2001-2010	2019	2020	maksimum	minimum	
						1971-2019		
Białystok	6,9	7,2	7,5	9,2	9,2	35,5	-35,4	70,9
						1971-2020		
						35,5	-35,4	70,9

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2020
i Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2021

Rysunek 2. Średnia temperatura roczna na terenie Polski

Źródło: <https://klimat.imgw.pl/pl>

Średnie roczne zachmurzenie w 2019 r. na stacji meteorologicznej w Białymstoku wyniosło 5,1 oktanta (w 8-stopniowej skali). Największe średnie zachmurzenie występuje od listopada do lutego, a najmniejsze od maja do września. Czas, w ciągu którego bezpośrednie promieniowanie słoneczne docierało do powierzchni ziemi w 2019 r. wynosił średnio 2064 h/rok. Region pod względem wartości średniego usłonecznienia w ciągu roku jest porównywalny do regionów centralnych kraju.

W stacji meteorologicznej w Białymstoku, zgodnie z danymi „Rocznika Statystyczny Województwa Podlaskiego 2021”, w 2020 r. usłonecznienie w godzinach wyniosło 1872. Było ich mniej niż w 2019 r. (2064 h). Roczna sumy opadów w 2020 r. wyniosła 640 mm i była

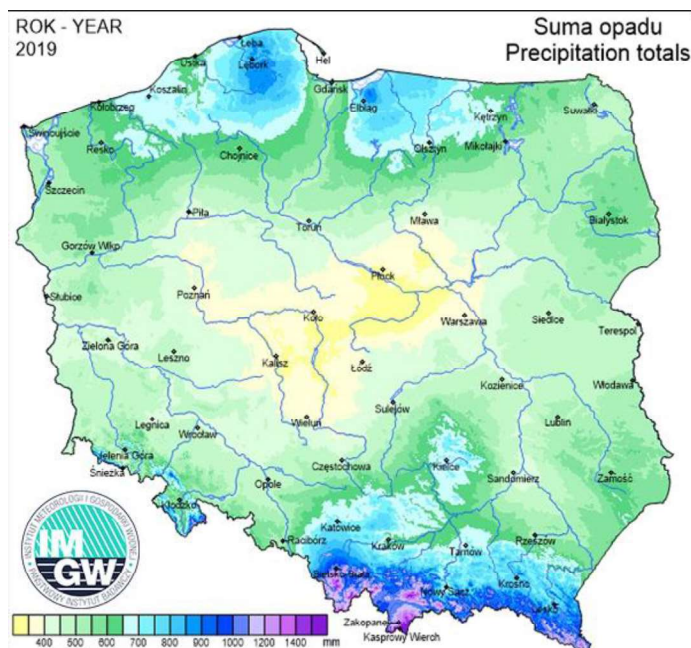
większa niż w 2019 r. (618 mm). Dominującą postacią fizyczną zasilania atmosferycznego w regionie są opady deszczu.

Tabela 5. Opady atmosferyczne, prędkość wiatru, usłonecznienie i zachmurzenie w stacji meteorologicznej w Białymstoku

Stacja meteorol.	Roczne sumy opadów w mm					Średnia prędkość wiatru w m/s	Usłonecznienie w h	Średnie zachmurzenie w oktantach
	średnie							
	1971-2000	1991-2000	2001-2010	2019	2020			
	2019							
Białystok	577	573	613	618	640	2,4	2064	5,1
						2020		
						2,3	1872	5,3

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2020
i Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2021

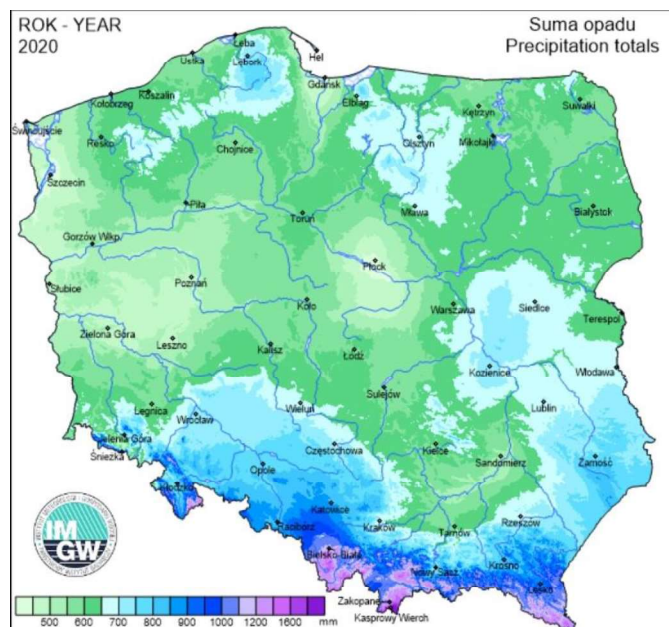
Rysunek 3. Suma opadów

Źródło: <https://klimat.imgw.pl/pl>

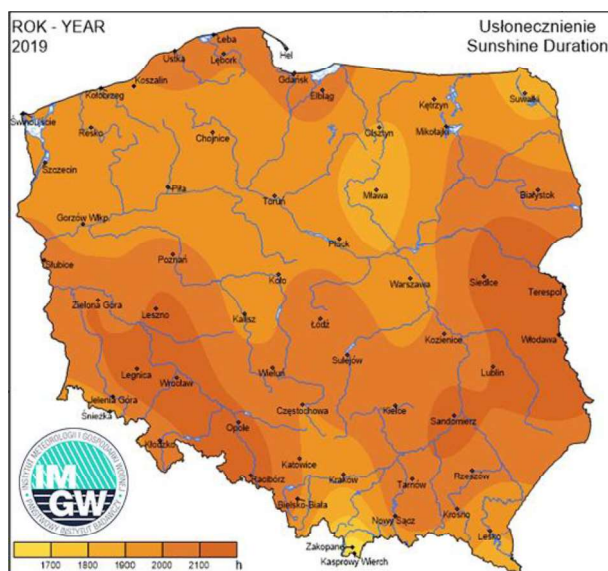

Rysunek 4. Suma opadów

Źródło: <https://klimat.imgw.pl/pl>

Rysunek 5. Usłonecznienie

Źródło: <https://klimat.imgw.pl/pl>

Rysunek 6. Usłonecznienie

Źródło: <https://klimat.imgw.pl/pl>

Średnia roczna prędkość wiatru w 2019 r. osiągała wartość do 2,4 m/s w Białymstoku, minimalna średnia miesięczna prędkość przypadała na sierpień, a maksymalna na styczeń. W 2020 r. roczna prędkość wiatru wyniosła 2,3 m/s.

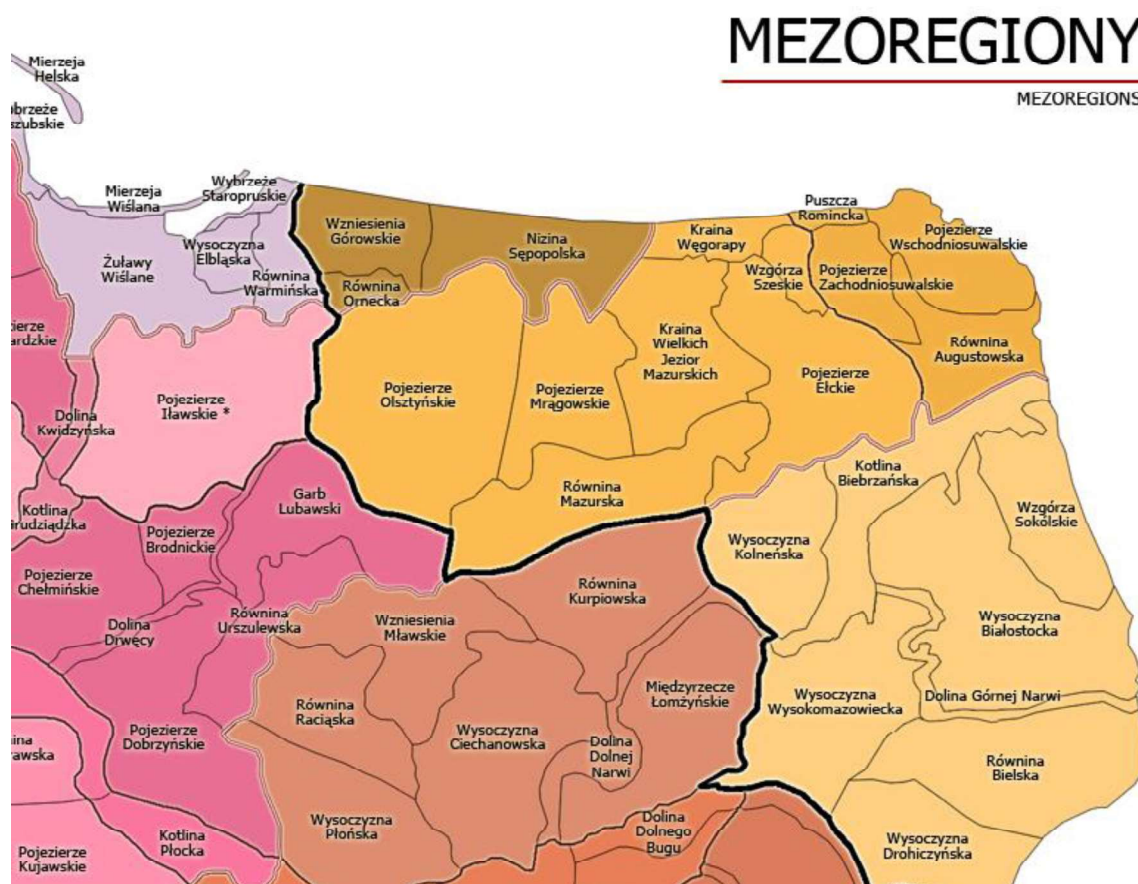
3.3. POWIERZCHNIA ZIEMI, KRAJOBRAZ, ZŁOŻA NATURALNE, GLEBY

Powierzchnia ziemi, krajobraz

W podziale fizyczno – geograficznym Gmina Przytuły położona jest w granicach:

- Mezurejonu: Wysoczyzna Kolneńska;
- Makroregionu: Nizina Północnopodlaska;
- Podprowincji: Wysoczyzny Podlasko-Białoruskie;
- Prowincji: Niż Wschodniobałtycko-Białoruski;
- Megarejonu: Niż Wschodnioeuropejski.

Rysunek 7. Położenie Gminy Przytuły na tle regionów fizycznogeograficznych

Źródło: Kondracki J., „Geografia regionalna Polski”, PWN, 2002 r.

Pod względem geologicznym obszar Gminy Przytuły leży na prekambryjskiej platformie wschodnioeuropejskiej w obrębie wyniesienia mazursko - suwalskiego. Podłoże mezozoiczne stanowią utwory kredy górnej wykształcone w postaci margli i opoki. Osady trzeciorzędowe

tworzą oligoceńskie piaski oraz mułki, mioceńskie piaski drobne i pylaste oraz iły przewarstwione wkładkami węgla brunatnego, a także plioceńskie iły będące bezpośrednim podłożem osadów czwartorzędnych. Czwartorzęd reprezentowany jest tutaj przez utwory wszystkich zlodowaceń, a ich miąższość waha się od 170 do 200 m.

Z okresu zlodowacenia środkowo - polskiego pochodzą gliny zwałowe występujące w okolicach wsi Mazewo, Czarnowo, Czarnówek, Bzury. W budowie moren martwego lodu udział bierze materiał piaszczysto - żwirowy o bezwładnej strukturze. Moreny te tworzą wzniesienia w zachodniej i wschodniej części gminy.

Ponadto występują tu osady akumulacji szczelinowej (wały i wzgórza kemowe) wykształcone jako warstwowe piaski oraz żwiry przykryte gruzowo - głazowym lub piaszczysto - gliniastym płaszczem moreny ablacyjnej oraz osady akumulacji lodowcowej i wodnolodowcowej w postaci nieregularnych płatów z domieszką żwirów, piasków podścielonych glinami zwałowymi.

Z okresem zlodowacenia północno - polskiego wiążą się utwory akumulacji lodowcowej (gliny piaszczyste) występujące w północnej części gminy, a także utwory akumulacji fluwioglacjalnej zalegające na równinie sandrowej i w dolinie Wissy. W ich skład wchodzi piaski pylaste, piaski drobne i średnie przewarstwione żwirami. Osady te należą wiekowo do plejstocenu.

Najmłodszymi utworami uczestniczącymi w budowie geologicznej obszaru są osady holoceny o charakterze aluwialno - deluwialnym oraz utwory bagienne. Osady aluwialno - deluwialne reprezentują grunty mineralne (piaski drobnoziarniste z domieszką części organicznych) zalegające dna dolinek denudacyjnych i nieckowatych odcinków większych dolin. Utwory akumulacji bagiennej (namuły organiczno-pylaste lub piaszczyste oraz torfy) wypełniają na całej długości współczesną dolinę Wissy oraz prawie wszystkie zagłębienia terenowe.

W budowie geologicznej terenu uczestniczą: prekambryjska platforma wschodnioeuropejska, utwory triasu, jury oraz kredy, a następnie trzeciorzędu wykształconego jedynie w miocenie w postaci piasków z wkładkami węgla brunatnego i mułków.

Czwartorzęd reprezentują utwory trzech pierwszych zlodowaceń o łącznej miąższości 150 - 170 m. Wały kemowe stanowiące kulminacje terenowe na zachodzie budują utwory akumulacji wodnolodowcowej w postaci piasków drobnych i średnich. Na obszarze wysoczyzny występują również pagórki martwego lodu, które bezładnie tworzą piaski oraz żwiry z domieszką kamieni o zmiennej miąższości. Na obrzeżach obszarów wysoczyzny spotyka się osady piasków akumulacji wodnolodowcowej reprezentowane przez frakcje różnoziarniste z niewielką ilością żwirów.

W centralnej części terenu zgodnie z morfologią występują utwory akumulacji rzecznej. Są to holoceny piaski drobne oraz średnie przewarstwione żwirami zalegające w terasie

nadzalewowej (erozyjno - akumulacyjnej) oraz torfy położone w obrębie terasy zalewowej doliny Wisły.

Dna dolinek erozyjno - denudacyjnych wyścielone są namułami organicznymi pylastymi lub piaszczystymi o miąższości 1,5 - 2 m lub piaskami gliniastymi i glinami.

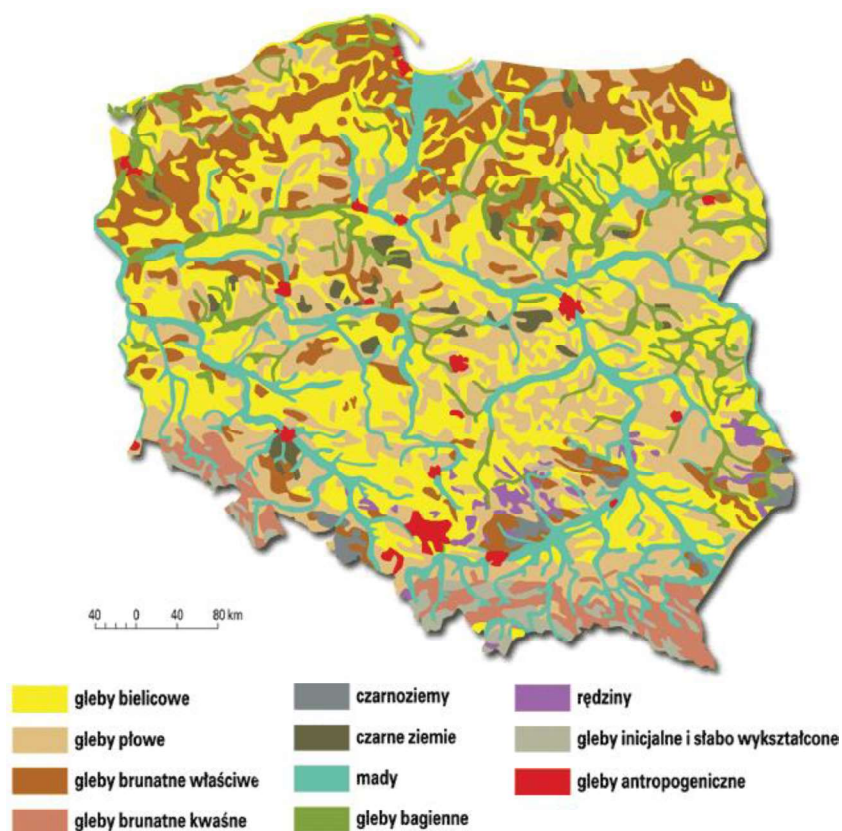
Gleby

Jakość gleb na terenie gminy w istotny sposób wpływa na jej potencjał. Gleby dobrej jakości oznaczają nie tylko zdrowe i wysokie plony, ale także warunkują prawidłowy rozwój człowieka, gdyż wraz z pożywieniem roślinnym i zwierzęcym dostarczają odpowiedniej ilości wysokokalorycznych składników odżywczych, witamin, substancji mineralnych, niezbędnych do budowy i właściwego funkcjonowania organizmu. Razem z pożywieniem człowiek pobiera składniki korzystne, jak i niekorzystne dla swego rozwoju. Jakość gleb ma wpływ na rozmieszczenie upraw rolniczych, ale zależy ona również od odpowiedniej wilgotności, nawożenia mineralno – organicznego, warunków termicznych oraz opadów atmosferycznych.

Gmina Przytuły to region rolniczo – hodowlany. Leży w granicach „Zielonych Płuc Polski”, jest to obszar o minimalnym stopniu zanieczyszczenia, bardzo wartościowy pod względem przyrodniczym i turystycznym.

Na ogólną powierzchnię Gminy Przytuły wynoszącą 7118 ha w użytki rolne zajmują 5692 ha. Na jednego mieszkańca przypada 2,70 ha użytków rolnych. Na terenie gminy dominują gleby klasy IV i V. Zdecydowanej większości użytki rolne są własnością indywidualnych gospodarstw rolnych.

Rysunek 8. Gleby w Polsce

Źródło: <http://www.geomatura.pl/>

Jakość gleb

Obowiązek prowadzenia monitoringu, obserwacji zmian i oceny jakości gleby i ziemi w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska wynika z zapisów art. 26 ustawy – Prawo ochrony środowiska. Kryteria oceny określone są, na podstawie delegacji w art. 105 cytowanej ustawy, w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 1 września 2016 r. w sprawie sposobu prowadzenia oceny zanieczyszczenia powierzchni ziemi (Dz.U. 2016 poz. 1395).

Badania gleb pod kątem: odczynu pH, potrzeb wapnowania oraz zawartości makroelementy: fosfor, potas i magnez na terenie powiatu łomżyńskiego przeprowadziła natomiast Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Białymstoku. W latach 2011-2014 przebadano 557 próbek glebowych pobranych z użytków rolnych na terenie powiatu. W tabeli 6 zaprezentowano szczegółowe wyniki przeprowadzonych badań.

Tabela 6. Zestawienie zasobności gleb na terenie powiatu łomżyńskiego w latach 2011-2014

Liczba gospodarstw (szt.)		557
Liczba prób (szt.)		4747
Zbadana powierzchnia (ha)		7875,47
pH (%)	bardzo kwaśny	29
	kwaśny	36
	lekko kwaśny	22
	obojętny	11
	zasadowy	2
Potrzeby wapnowania (%)	konieczne	30
	potrzebne	20
	wskazane	16
	ograniczone	11
	zbędne	23
Zawartość fosforu (%)	bardzo niska	13
	niska	29
	średnia	26
	wysoka	13
	bardzo wysoka	19
Zawartość potasu (%)	bardzo niska	31
	niska	32
	średnia	20
	wysoka	8
	bardzo wysoka	9
Zawartość magnezu (%)	bardzo niska	10
	niska	16
	średnia	28
	wysoka	20
	bardzo wysoka	26

Źródło: Wyniki badań odczynu i zasobności gleb na terenie poszczególnych powiatów woj. podlaskiego w latach 2011 – 2014

Jednym z podstawowych wskaźników oceny jest odczyn gleb. Zależy on od wielu czynników m.in. rodzaju skały macierzystej, składu granulometrycznego gleby, warunków przyrodniczych oraz zabiegów agrotechnicznych. Na terenie powiatu występuje 36% gleb kwaśnych, 22% - lekko kwaśnych i 29% - bardzo kwaśnych. Odczyn środowiska glebowego wpływa w znacznym stopniu na życie roślin, mikroorganizmów ale również na egzystencje fauny glebowej. Decyduje tym samym o aktywności biologicznej gleby. Częściej spotykane kwaśne odczyny gleb, powodują obniżanie plonowania roślin. Ułatwiają one również przyswajanie

przez rośliny metali ciężkich. Z odczynem gleb ściśle związana jest także potrzeba ich wapnowania. Wapnowanie poprawiające właściwości fizyczne, chemiczne i biologiczne gleb, jest zabiegiem agrotechnicznym, który powinien być stosowany na tych terenach, w których procentowy udział gleb wymagających wapnowania w przedziale koniecznym i potrzebnym przekroczył 50%. Na terenie powiatu łomżyńskiego dla 23% przebadanych gleb nie dostrzeżono potrzeby wapnowania.

Zawartość w glebie przyswajalnych form fosforu, potasu i magnezu jest ważnym wskaźnikiem pozwalającym ustalić poziom racjonalnego nawożenia.

Fosfor jest składnikiem niezbędnym dla rozwoju roślin, pełniąc ważne funkcje w procesach życiowych roślin: reguluje podziały komórek, rozwój korzeni, ma wpływ na procesy kwitnienia, zawiązywanie nasion oraz procesy dojrzewania. Potas jest jednym z trzech, obok wspomnianych wcześniej azotu i fosforu, makroskładników o zasadniczym znaczeniu w żywieniu roślin. Pierwiastek ten odgrywa istotną rolę w gospodarce wodnej rośliny, aktywuje enzymy, bierze udział w procesie fotosyntezy i transportu asymilatów oraz warunkuje wrażliwość na stres wodny związany z suszą. Z kolei magnez jest składnikiem o dużym znaczeniu fizjologicznym dla roślin. Podstawowa rola magnezu w roślinie jest związana z jego obecnością w cząsteczce chlorofilu, a zatem wpływem na procesy fotosyntezy. Ponadto magnez aktywuje enzymy i reguluje gospodarkę azotem w roślinie. Pierwiastek ma istotne znaczenie w kształtowaniu jakości produktów roślinnych, z punktu widzenia ich wartości żywieniowej dla zwierząt i człowieka.

Procentowy udział gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości fosforu (P_2O_6) na terenie powiatu wynosi 42%. Udział gleb o zawartości potasu (K_2O) bardzo niskiej i niskiej wynosi 63%, a magnezu - 26%. Określenie zasobności gleb w makroelementy jest podstawą do ustalenia optymalnych dawek nawozów sztucznych.

Monitoring chemizmu gleb ornych Polski jest realizowany od roku 1995. W 5-letnich odstępach czasowych pobierane są próbki glebowe z 216 stałych punktów pomiarowo-kontrolnych, zlokalizowanych na gruntach ornych charakterystycznych dla pokrywy glebowej kraju. Kolejna, piąta tura Monitoringu przypadła na lata 2015-2017 i podobnie jak w poprzednich latach była realizowana przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy, na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Na terenie województwa podlaskiego przeprowadzono badanie w 6 punktach, żaden z nich nie był zrealizowany na terenie Gminy Przytuły, ani na terenie powiatu łomżyńskiego. Był realizowany na terenie sąsiedniej jednostki samorządu terytorialnego – powiat zambrowski:

- Miejscowość: Mężenin (Gmina Rutki),

- Kompleks: 4 (żytni bardzo dobry (pszenno-żytni)); Typ: AP (gleby płowe); Klasa bonitacyjna: IIIb,
- Gatunek gleby wg: BN-78/9180-11: glp (głina lekka pylasta), PTG 2008: gl (głina lekka).

Zgodnie z „Raportem z III etapu realizacji zamówienia „Monitoring chemizmu gleb ornych w Polsce w latach 2015-2017”” w omawianym punkcie:

- odczyn "pH " w zawiesinie H₂O w 2015 r. wynosił 5,9 (mniejszy niż w 1995 r. i 2010 r.),
- odczyn "pH " w zawiesinie KCl w 2015 r. wynosił 5,3 (mniejszy niż w 2010 r. większy niż w pozostałych latach analizy – 1995 r., 2000 r., 2005 r.).

Biorąc pod uwagę zaprezentowane dane oraz informacje wynikające z opracowania: „Stan Środowiska w Polsce. Raport 2018” można stwierdzić, że również na terenie Gminy Przytuły jakość gleb ulega pewnej poprawie. Nadal jednak istnieje potrzeba różnych działań, aby stan gleb był jak najlepszy.

Zgodnie ze „Stanem Środowiska w Polsce. Raport 2018” należy zauważyć, że badania monitoringowe ukazują, iż historyczne zanieczyszczenia gleb pozostałościami środków ochrony roślin nie stanowią znacznego problemu dla produkcji rolniczej i zdrowia ludzi. Należy jednak zwrócić uwagę, że aktualnie następuje stały wzrost zużycia środków ochrony roślin w Polsce. Ten ogólny trend można również uznać za obecny na terenie gminy i wymagać on będzie dalszej obserwacji.

W „Stanie Środowiska w Województwie Podlaskim. Raport 2020” brak informacji o stanie gleb na terenie województwa. Wspomina się o niej m.in. przy omawianiu nielegalnych praktyk w gospodarce z odpadami czy nielegalnych praktyk w zakresie demontażu pojazdów wycofanych z eksploatacji.

Raport ten ukazuje, że odpady (w tym szczególnie odpady niebezpieczne) i sposób ich przechowywania spowodowały problemy w Gminie Przytuły.

Złoża zasobów geologicznych

Zgodnie z danymi wynikającymi z „Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2020 r.” na terenie Gminy Przytuły występują złoża piasku i żwiru (nazwa złoża: Pieńki Okopne). Teren gminy nie jest zatem zbyt zasobny w surowce mineralne.

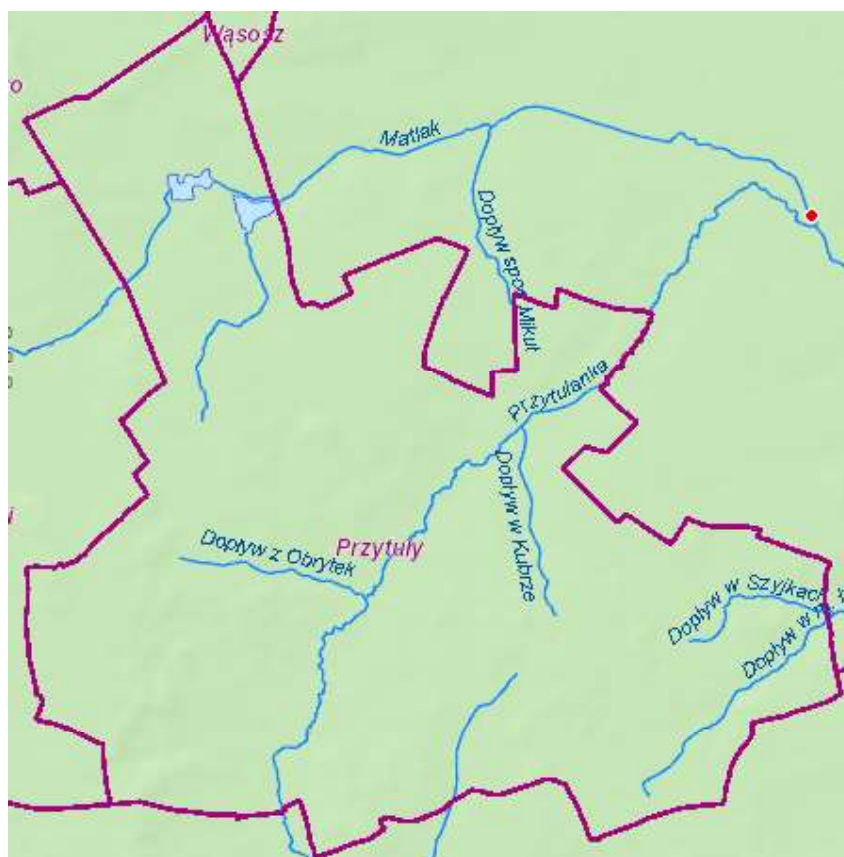
3.4. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE

Jednym z najważniejszych czynników mających wpływ na ogólny stan środowiska przyrodniczego na danym terenie ma jakość i wielkość zasobów wodnych.

Wody powierzchniowe – charakterystyka

Gmina Przytuły położona jest w zlewni rzeki Przytulanka. Przytulanka płynie z południowego zachodu na północny – wschód i po otrzymaniu wody z cieku Matlak poniżej Radziłowa uchodzi do Wisły. W czasie wiosennych roztopów rzeki cyklicznie występują z koryta rzek oraz zatapiają położone po obu stronach użytki zielone. Rozlewiska nie stanowią zagrożenia dla istniejącej zabudowy.

Rysunek 9. Zestawienie obiektów piętrzących

Źródło: <http://geoportal.kzgw.gov.pl/>

Zgodnie z zapisami „Programu wodno-środowiskowego kraju” obszar Gminy Przytuły leży na terenie Obszaru Dorzecza Wisły. Wchodzi w skład:

JCW rzeczne (Europejski kod JCWP - Nazwa JCWP - Scalona część wód powierzchniowych (SCWP)):

- PLRW2000172629689 – Matlak - SW1102,
- PLRW20001726296929 - Dopływ w m. Łoje-Awissa - SW1102.

Brak danych dotyczących JCW jeziornych.

Tabela 7. Jednolite części wód powierzchniowych na terenie Gminy Przytuły

Kod JCWP	Nazwa JCWP
RW20001726296729	Dopływ z Ławska
RW2000172629689	Matlak
RW20001726296929	Dopływ w m. Łoje-Awissa
RW200017262972	Dopływ spod Borawskich
RW20001726328	Łojewek od źródeł do dopływu w Olszynach
RW2000172649849	Skroda od źródeł do Dzierzbi

Źródło: www.kzgw.gov.pl

Jakość wód powierzchniowych

Klasyfikacja i badania jakości wód powierzchniowych przeprowadzana jest dla wydzielonych jednolitych części wód powierzchniowych. Jednolita część wód powierzchniowych (JCWP) jest podstawową jednostką gospodarki wodnej (łącznie z ochroną środowiska) w myśl Ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne (tekst jednolity Dz.U. 2021 poz. 2233 z późn. zm.), zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną. Jednolita część wód jest pojęciem obejmującym zarówno zbiorniki wód stojących, jak i ciek, a także przybrzeżne fragmenty wód morskich i wody podziemne. Jednolita część wód powierzchniowych (JCWP) - oznacza oddzielny i znaczący element wód powierzchniowych, taki jak:

- jezioro lub inny naturalny zbiornik wodny,
- sztuczny zbiornik wodny,
- struga, strumień, potok, rzeka, kanał lub ich części,
- morskie wody wewnętrzne, wody przejściowe lub przybrzeżne.

Stan ekologiczny jednolitych części wód (JCW) powierzchniowych klasyfikuje się na podstawie wyników klasyfikacji elementów biologicznych, fizykochemicznych, chemicznych, w tym grupa substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, i hydromorfologicznych. Elementy te klasyfikuje się na podstawie kryteriów wyrażonych jako wartości graniczne poszczególnych wskaźników jakości wód z uwzględnieniem typów wód powierzchniowych.

Stan ekologiczny jest definiowany dla wód naturalnych jako:

- bardzo dobry – dla wód o niezmienionych warunkach przyrodniczych lub zmienionych tylko w bardzo niewielkim stopniu,
- dobry – gdy zmiany warunków przyrodniczych w porównaniu do warunków niezakłóconych działalnością człowieka są niewielkie,
- umiarkowany – obejmujący wody przekształcone w średnim stopniu,
- słaby – wody o znacznie zmienionych warunkach przyrodniczych (biologicznych, fizykochemicznych, morfologicznych), gdzie gatunki roślin i zwierząt znacznie różnią się od tych, które zwykle towarzyszą danemu typowi jednolitej części wód,
- zły – wody o poważnie zmienionych warunkach przyrodniczych, w których nie występują typowe dla danego rodzaju wód gatunki.

Potencjał ekologiczny jednolitych części wód powierzchniowych sztucznych i silnie zmienionych klasyfikuje się na podstawie wyników klasyfikacji elementów fizykochemicznych, biologicznych i hydromorfologicznych. Potencjał ekologiczny jest definiowany jako: maksymalny, dobry, umiarkowany, słaby oraz zły.

Stan chemiczny klasyfikuje się na podstawie chemicznych wskaźników jakości wód (substancji priorytetowych i innych zanieczyszczeń). Stan chemiczny jest definiowany jako dobry oraz poniżej stanu dobrego.

Stan wód – w zależności od stanu / potencjału ekologicznego oraz stanu chemicznego stan wód naturalnych, sztucznych i silnie zmienionych może być: dobry lub zły. Stan wód ocenia się jako dobry, jeśli stan ekologiczny / potencjał ekologiczny osiąga stan dobry lub powyżej dobrego i stan chemiczny wód także jest na poziomie dobrym.

Na terenie Gminy Przytuły w ostatnich latach umiejscawiano punkty badawcze wód powierzchniowych. Poniższe tabele przedstawiają wyniki przeprowadzanych badań.

Tabela 8. Jakość wód powierzchniowych przepływających przez Gminę Przytuły – elementy biologiczne i pH

Kod ppk	Nazwa ppk	Kod jcwp	Nazwa jcwp	Klasa elementów biologicznych			Odczyn pH		
				Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa	wartość średnia	klasa	rok
PL01S0801_3753	Dopływ z Ławska - Ławsk	PLRW20001726296729	Dopływ z Ławska	2018	2018	2		2	2018
PL01S0801_3419	Matlak - Radziłów	PLRW2000172629689	Matlak	2016	2019	3	7,7	1	2019
PL01S0801_3744	Dopływ w m. Łoje-Awissa - Łoje-Awissa	PLRW20001726296929	Dopływ w m. Łoje-Awissa	2016	2019	4	7,7	1	2019
PL01S0801_3735	Dopływ spod Borawskich - Pluty	PLRW200017262972	Dopływ spod Borawskich	2018	2018	3		2	2018
PL01S0801_3446	Łojewek - Kownaty	PLRW20001726328	Łojewek od źródła do dopływu w Olszynie	2014	2017	2		1	2017
PL01S0801_3805	Skroda - Borkowo	PLRW2000172649849	Skroda od źródła do Dzierżby	2018	2018	3		2	2018

Źródło: Ocena stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2014-2019 na podstawie monitoringu

Tabela 9. Jakość wód powierzchniowych przepływających przez Gminę Przytuły – stan fizykochemiczny i ekologiczny

Nazwa jcw p	Klasa elementów fizykochemicznych (grupa 3.1 - 3.5)				Klasa elementów fizykochemicznych - specyficzne zanieczyszczenia syntetyczne i niesyntetyczne (3.6)				Klasyfikacja stanu / potencjału ekologicznego			
	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa		Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa		Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa	Stan / potencjał ekologiczny
Dopływ z Ławska	2018	2018	>2		2018	2018	2		2018	2018	3	umiarkowany stan ekologiczny
Matlak	2016	2019	>2		2016	2019	2		2016	2019	3	umiarkowany stan ekologiczny
Dopływ w m. Łoje-Awissa	2016	2019	>2		2016	2019	2		2016	2019	4	słaby stan ekologiczny
Dopływ spod Borawskich	2018	2018	>2		2018	2018	2		2018	2018	3	umiarkowany stan ekologiczny
Łojewek od źródeł do dopływu w Olszynach	2017	2017	2						2014	2017	2	dobry stan ekologiczny
Skroda od źródeł do Dzierzbi	2018	2018	>2		2018	2018	>2		2018	2018	3	umiarkowany stan ekologiczny

Źródło: Ocena stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2014-2019 na podstawie monitoringu

Tabela 10. Jakość wód powierzchniowych przepływających przez Gminę Przytuły – stan chemiczny i ocena stanu jcwp

Nazwa jcwp	Klasyfikacja stanu chemicznego			Ocena stanu jcwp		
	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Stan chemiczny	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Ocena
Dopływ z Ławska	2018	2018	stan chemiczny poniżej dobrego	2018	2018	zły stan wód
Matlak	2016	2019	stan chemiczny poniżej dobrego	2016	2019	zły stan wód
Dopływ w m. Łojew-Awissa	2016	2019	stan chemiczny poniżej dobrego	2016	2019	zły stan wód
Dopływ spod Borawskich	2018	2018	stan chemiczny poniżej dobrego	2018	2018	zły stan wód
Łojewek od źródeł do dopływu w Olszynach						brak możliwości wykonania oceny
Skroda od źródeł do Dzierzbi	2018	2018	stan chemiczny poniżej dobrego	2018	2018	zły stan wód

Źródło: Ocena stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2014-2019 na podstawie monitoringu

Zgodnie z „Syntetycznym Raportem z Klasyfikacji i Oceny Stanu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych Wykonanej za 2019 rok na podstawie danych z lat 2014-2019” w odniesieniu do JCWP rzecznych w wyniku wykonanej oceny JCWP, 91,6% wód wykazało zły stan.

Wskazano, że stan ten wynika w 55,4% przypadków ze stanu chemicznego, który utrzymuje się na poziomie poniżej dobrego oraz stanu lub potencjału ekologicznego umiarkowanego albo gorszego. W 31,8% przypadków stan wód oceniono jako zły ze względu na stan bądź potencjał ekologiczny określony na poziomie poniżej dobrego. W 7,8% przypadków zły stan wód wynikał zaś z umiarkowanego lub gorszego stanu bądź potencjału ekologicznego (oraz dobrego stanu chemicznego). 5,0% przypadków oceniono jako zły stan wód z powodu, że ich stan chemiczny został określony jako: poniżej dobrego.

W dokumencie wśród wskaźników w największym stopniu decydujących o klasyfikacji stanu chemicznego poniżej dobrego wskazano: benzo(a)piren (28,9% przypadków) oraz difenyletery bromowane identyfikowane w matrycy biota (21,3% przypadków). Wśród elementów, które w największym stopniu decydowały o stanie/ potencjale ekologicznym poniżej dobrego wyróżniono pewne elementy fizykochemiczne i biologiczne. Najbardziej decydujące znaczenie miało zasolenie (37,7% przypadków) oraz substancje biogenne (35,6% przypadków).

Wyniki monitoringu przedstawione w „Syntetycznym Raporcie...” wskazują, że ogólny stan wód rzecznych jest na stosunkowo złym poziomie. Na ten stan mają wpływ wszystkie powyżej wspomniane czynniki.

Zgodnie więc z tymi danymi oraz wynikami „Oceny stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2014-2019 na podstawie monitoringu” można wywnioskować, że stan rzek na terenie gminy oraz w jej sąsiedztwie (co ma wpływ również na stan wód na terenie gminy) jest na niezadawalającym poziomie. Za jeden z problemów można uznać obecność benzo(a)pirenu – stan chemiczny wód poniżej dobrego. W mniejszym stopniu problematyczne jest zasolenie i obecność substancji biogennych (ze względu na fakt, że potencjał ekologiczny rzek na terenie Gminy Przytuły uznano za umiarkowany).

Wody podziemne - charakterystyka

Gmina Przytuły znajduje się w zasięgu następujących jednolitych części wód podziemnych:

- PLGW200031,
- PLGW200032,
- PLGW200051.

JCWPd 31:

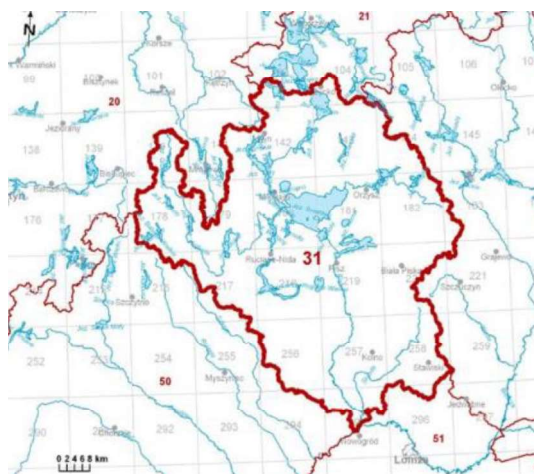
Liczba pięter wodonośnych: 2.

Udział zasilania podziemnego w odpływie całkowitym rzek w obrębie JCWPd: 60%.

Ekosystemy lądowe zależne od wód podziemnych: Mokradła (16% powierzchni obszarów chronionych).

Leje depresji (lej regionalny-lokalny) związane z poborem wód podziemnych, odwodnieniami kopalnianymi, wpływem aglomeracji itp.: Nie występują.

Rysunek 10. Lokalizacja JCWPd nr 31

Źródło: <https://www.pgi.gov.pl/>

W piętrze wodonośnym czwartorzędu na obszarze JCWPd 31 wyróżniono 3 główne poziomy. Najpłytszy poziom wodonośny Q1 zasilany jest infiltracyjnie w rejonach oznaczonych jako strefy zasilania oraz strefy tranzytu. Główne obszary zasilania związane są ze strefami wododziałowymi. Przebieg wododziałów podziemnych jest zbliżony do działów morfologicznych, co w zestawieniu z brakiem silnych wymuszeń zewnętrznych ogranicza rolę dopływu oraz odpływu podziemnego w bilansie wodnym poziomym Q1. Wyjątek stanowi północna granica jednostki w rejonie Krainy Wielkich Jezior, gdzie dział wodny jest stosunkowo mało wyraźny – w gruncie rzeczy charakter umowny. Położenie wododziału na tym obszarze jest zmienne i zależy od aktualnego stanu wody w jeziorach czy od kierunku wiatru. W strefie tej okresowo może dochodzić do istotnej wymiany wody z sąsiednią JCWPd 21 wchodzącą w skład dorzecza Pregocy. Główną bazę drenażu dla płytkiego systemu krążenia stanowi dolina Pisy połączona z systemem wodnym Wielkich Jezior Mazurskich. Na obszarze Pojezierza Mrągowskiego strefy drenażu związane są głównie z głębokimi strukturami rynnowymi wykorzystywanymi przez koryta Krutyni i jej dopływów. Na obszarze sandru Kurpiowskiego system drenażu tworzy gęsta sieć rzeczna. Koryta współczesnych rzek wykorzystują tu częściowo dawne doliny rzek roztokowych, odprowadzających wody

topniejącego lądolodu. W bilansie wodnym sandru i obniżeniu Wielkich Jezior znaczącą rolę odgrywają rozległe podmokłości. Obszary te charakteryzują się wysokim potencjałem ewaporymetrycznym. Mogą one stanowić lokalne strefy drenażu wód podziemnych. Poziom Q2 zasilany jest głównie na drodze przesączania wód z poziomu Q1 przez poziomy rozdzielający. Lokalnie zasilanie poziomu może być ułatwione obecnością okien hydrogeologicznych. Drenaż poziomu zachodzi przede wszystkim w dolinie Pisy w połączeniu z systemem wodnym Wielkich Jezior, gdzie lokalnie dochodzi do odwrócenia kierunku przesączania przez warstwy rozdzielające. Na południu jednostki część wód może przepływać bezpośrednio do koryta Narwi. Poziom Q3 charakteryzuje się nieciągłością występowania. Zasilany jest na drodze przesączania z poziomu Q2. Na północy i w centrum jednostki drenaż poziomu zachodzi głównie na drodze przesączania wód do niższych poziomów wodonośnych (zwłaszcza w strefach podczwartorzędowych wychodni paleogenu). Na południu, podobnie jak w poziomie Q2, wody przepływają w kierunku doliny Narwi, stanowiącej główną strefę drenażu dla regionalnego systemu krążenia w piętrze czwartorzędu. Poziom Pg+Q4 w głównej mierze tworzą osady morskie eocenu oraz oligocenu. Poziom w strefie podczwartorzędowych wychodni zasilany jest bezpośrednio dopływem podziemnym lub na drodze przesączania przez trudno przepuszczalne osady starszego plejstocenu. Obszar ten identyfikowany jest z jedną z głównych stref zasilania subniecki mazowieckiej. Poza strefą wychodni zasilanie odbywa się na drodze przesączania przez osady neogenu. Odpływ wód zachodzi w kierunku południowo-zachodnim ku niecce mazowieckiej. Główną bazę drenażu stanowi dolina Wisły oraz ujściowe odcinki jej głównych dopływów na Mazowszu. Niebagatelną rolę w drenażu odgrywa także eksploatacja poziomu poza granicami jednostki.

JCWPd 32:

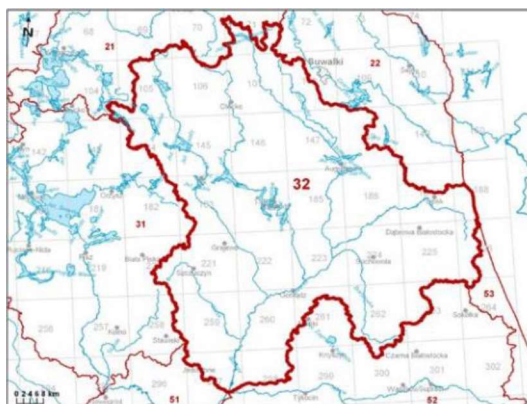
Liczba pięter wodonośnych: 3.

Udział zasilania podziemnego w odpływie całkowitym rzek w obrębie JCWPd: 48%.

Ekosystemy lądowe zależne od wód podziemnych: Mokradła (52% powierzchni obszarów chronionych).

Leje depresji (lej regionalny-lokalny) związane z poborem wód podziemnych, odwodnieniami kopalnianymi, wpływem aglomeracji itp.: Nie występują.

Rysunek 11. Lokalizacja JCWPd nr 32

Źródło: <https://www.pgi.gov.pl/>

W piętrze wodonośnym czwartorzędu na obszarze JCWPd 32 wyróżniono 4 główne poziomy. Najpłytszy poziom wodonośny Q1 zasilany jest infiltracyjnie w rejonach oznaczonych jako strefy zasilania i strefy tranzytu. Główne obszary zasilania związane są ze strefami wododziałowymi. Przebieg wododziałów podziemnych jest zbliżony do działów morfologicznych, co w zestawieniu z brakiem silnych wymuszeń zewnętrznych ogranicza rolę dopływu oraz odpływu podziemnego w bilansie wodnym poziomem Q1. Główną bazę drenażu dla płytkiego systemu krążenia stanowi Kotlina Biebrzańska. Koryto Biebrzy wraz z otaczającymi je podmokłościami stanowi doskonale rozwiniętą dolinną strefę drenażową. Poza drenażem rzeczny istotną rolę odgrywa tu intensyfikacja ewapotranspiracji na obszarach bagiennych. Poza Kotliną strefy drenażu wód podziemnych związane są z dolinami głównych dopływów Biebrzy: Netty, Jegrzni, Elku, Wissy, Sidry, i Brzozówki. Na północy koryta współczesnych rzek często wykorzystują rynny polodowcowe uformowane w trakcie zlodowacenia Wisły. Przykładem tego typu formy morfologicznej jest słynna Dolina Rospudy. Rynny stanowią głęboko wcięte doliny wypełnione głównie dobrze przepuszczalnym materiałem o genezie fluwioglacjalnej. Sprzyja to głębokiemu drenażowi systemu wodonośnego przez koryta nawet niewielkich rzek. Dodatkową rolę w drenażu odgrywają występujące tu licznie jeziora przepływowe o genezie rynnowej. Poziom Q2 zasilany jest głównie na drodze przesączania wód z poziomu Q1 przez poziomy rozdzielający. Lokalnie zasilanie poziomu może być ułatwione obecnością okien hydrogeologicznych. Drenaż poziomu zachodzi przede wszystkim w dolinie Biebrzy, gdzie dochodzi do odwrócenia kierunku przesączania przez warstwy rozdzielające. Poziom Q3 charakteryzuje się silną nieciągłością występowania. Na obszarach wysoczyznowych zasilany jest na drodze przesączania z poziomów Q1 lub Q2. Na północy jednostki drenaż poziomu zachodzi głównie na drodze przesączania wód do niższych poziomów wodonośnych. Na południu system krążenia wód jest zbliżony do poziomu Q2. Poziom Q4 występuje głównie w południowej

i zachodniej części jednostki. Zasilanie odbywa się na drodze przesączania przez osady trudnoprzepuszczalne. Poziom obejmujący najstarsze osady czwartorzędowe oraz wodonośne serie osadowe paleogenu wchodzi w skład głębokiego systemu krążenia. Przepływ wód odbywa się ku zachodowi i południowemu zachodowi w kierunku stref zasilania paleogeńskiego zbiornika wodonośnego niecki mazowieckiej. Poziom J3 zasilany jest głównie na drodze przesączania przez poziomy i warstwy nadległe. Intensyfikacji zasilania tego poziomu mogą sprzyjać spękania związane ze strefami dyslokacyjnymi. Przepływ wód odbywa się zapewne w kierunku południowo zachodnim, w kierunku niecki brzeźnej.

JCWPd 51:

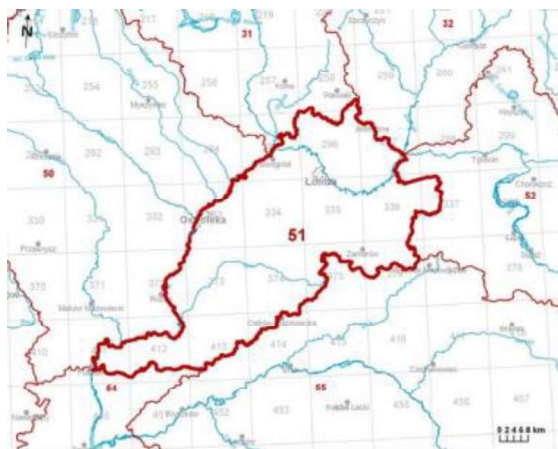
Liczba pięter wodonośnych: 2.

Udział zasilania podziemnego w odpływie całkowitym rzek w obrębie JCWPd: 59%.

Ekosystemy lądowe zależne od wód podziemnych: Mokradła (33% powierzchni obszarów chronionych).

Leje depresji (lej regionalny-lokalny) związane z poborem wód podziemnych, odwodnieniami kopalnianymi, wpływem aglomeracji itp.: Lokalne leje depresji związane z poborem wód podziemnych.

Rysunek 12. Lokalizacja JCWPd nr 51

Źródło: <https://www.pgi.gov.pl/>

Struktura JCWPd 51 jest złożona z pięciu poziomów wodonośnych rozdzielonych utworami trudnoprzepuszczalnymi. Każdy z tych poziomów charakteryzuje się nieco innym układem stref zasilania i drenażu. Obszar jednostki nie stanowi obiektu zamkniętego w sensie hydrogeologicznym. Wody dopływają lateralnie spoza obszaru JCWPd 51, głównie z północy i północnego-wschodu w rejonie Łomży oraz południa pomiędzy Pułtuskim, a Ostrowią Mazowiecką.

Poziom przypowierzchniowy Q1 jest praktycznie nie izolowany od powierzchni terenu, co umożliwia jego infiltracyjne zasilanie. Strefy zasilania są związane z lokalnymi działami wód powierzchniowych. Natomiast wody podziemne są drenowane przez rzeki. System krążenia wód poziomu przypowierzchniowego ma charakter wybitnie lokalny.

Poziom wodonośny Q2 na przeważającej części obszaru jest izolowany od powierzchni terenu pakietem glin zwałowych. Jego zasilanie odbywa się na drodze przesączania się wód przez utwory trudno przepuszczalne. Możliwe jest również zasilanie przez okna hydrogeologiczne z poziomu Q1. Lokalnie osady budujące poziom Q2 odsłaniają się na powierzchni terenu, co umożliwia zasilanie warstwy wodonośnej przez infiltrację wód opadowych. Bazą drenażową tego poziomu jest przede wszystkim Narew oraz jej główne dopływy: Biebrza, Cetna, Jabłonka na północy; Orz, Wymakracz na południu jednostki. Poziom Q2 jest strefowo (głównie w dolinie Narwi oraz lokalnie na wysoczyźnie) w bezpośrednim kontakcie z poziomem Q3.

Poziom wodonośny Q3 jest izolowany od powierzchni terenu. Jego zasilanie zachodzi na drodze przesączania się wód przez utwory trudno przepuszczalne oraz przez okna hydrogeologiczne z poziomu Q2. Poziom ten jest drenowany przede wszystkim przez Narew. Poziom Q4 jest całkowicie izolowany od powierzchni terenu. Jego zasilanie zachodzi na drodze przesączania się wód przez utwory trudno przepuszczalne, zaś wody podziemne są przypuszczalnie drenowane przez Narew. Poziom ten jest lokalnie w bezpośrednim kontakcie hydraulicznym z piętnem paleogeńsko-neogeńskim. Poziom wodonośny paleogeńsko-neogeński jest zasilany przez przesączanie się wód z piętra czwartorzędowego oraz infiltrację wód opadowych na wychodniach piasków miocenu, oligocenu i eocenu poza obszarem jednostki. Bazą drenażową tego poziomu jest rzeka Narew.

Jakość wód podziemnych

Monitoring jakości wód podziemnych prowadzony jest przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy na zlecenie Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Podstawę oceny stanowi rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2008 roku w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu wód podziemnych (Dz. U. Nr 143, poz. 896). Klasyfikacja elementów fizykochemicznych stanu wód podziemnych obejmuje pięć następujących klas jakości wód podziemnych:

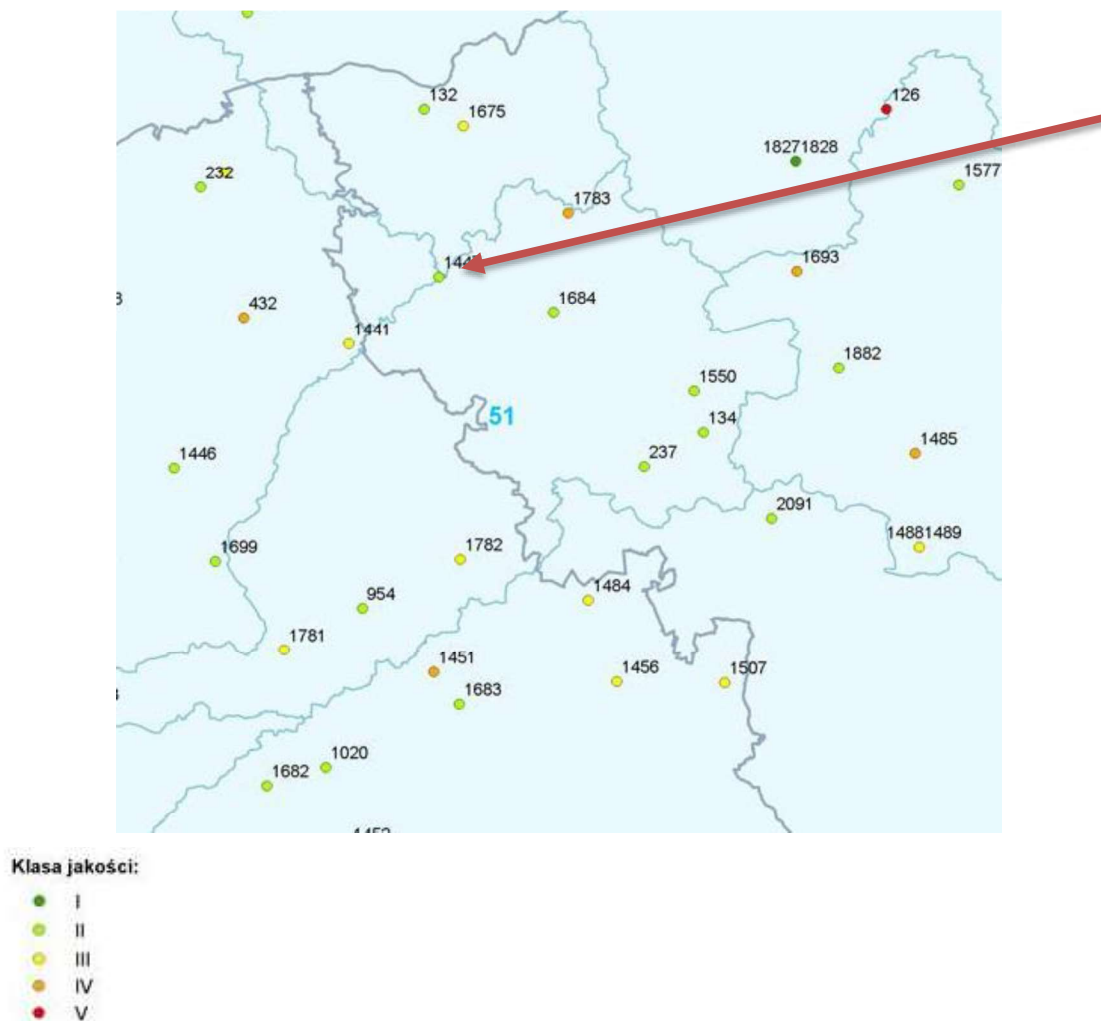
- Klasa I – wody bardzo dobrej jakości, w których:
  - a) wartości elementów fizykochemicznych są kształtowane wyłącznie w efekcie naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych i mieszczą się w zakresie wartości stężeń charakterystycznych dla badanych wód podziemnych (tła hydrogeochemicznego),
  - b) wartości elementów fizykochemicznych nie wskazują na wpływ działalności człowieka.
- Klasa II – wody dobrej jakości, w których:

- a) wartości niektórych elementów fizykochemicznych są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych,
- b) wartości elementów fizykochemicznych nie wskazują na wpływ działalności człowieka albo jest to wpływ bardzo słaby.
- Klasa III – wody zadowalającej jakości, w których wartości elementów fizykochemicznych są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych lub słabego wpływu działalności człowieka.
- Klasa IV – wody niezadowalającej jakości, w których wartości elementów fizykochemicznych są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych oraz wyraźnego wpływu działalności człowieka.
- Klasa V – wody złej jakości, w których wartości elementów fizykochemicznych potwierdzają znaczący wpływ działalności człowieka.

Powyższa klasyfikacja jest podstawą do oceny stanu chemicznego, gdzie woda klas I-III oznacza dobry stan chemiczny, a woda klas IV-V oznacza zły stan chemiczny.

Badania monitoringowe w 2019 r. nie zostały przeprowadzone na terenie Gminy Przytuły. Na terenie powiatu łomżyńskiego przeprowadzono badania na terenie Gminy Nowogród – miejscowość Morgowniki. Klasa jakości 2019 końcowa tego punktu wyniosła: II.

Rysunek 13. Stan wód podziemnych, miejscowość: Morgowniki (Gmina Nowogród)

Źródło: <http://mjwp.gios.gov.pl/wyniki-badan/wyniki-badan-2019.html>

W 2020 r. nie badano wód podziemnych na terenie województwa podlaskiego (tym samym także nie przeprowadzono badań na terenie Gminy Przytuły).

Stan wód podziemnych w JCWPd nr 31, nr 32 oraz nr 51 zgodnie z informacjami zawartymi na stronie Monitoringu jakości wód podziemnych w 2012 r., 2016 r. jak i 2019 r. był dobry.

Przyjąć można, że stan wód podziemnych na terenie gminy pozostaje na dobrym poziomie.

Uznać można, że potrzebne są działania, aby z jednej strony stan ten nie uległ pogorszeniu, ale również mógł on ulec polepszeniu i pozostawać na jak najlepszym oraz jak najbardziej satysfakcjonującym poziomie.

3.5. POWIETRZE

Powietrze atmosferyczne należy do najważniejszych chronionych komponentów środowiska przyrodniczego.

Najczęściej stosowaną klasyfikacją źródeł emisji jest następujący podział:

- źródła punktowe związane z energetycznym spalaniem paliw i procesami technologicznymi w zakładach przemysłowych;
- źródła liniowe związane z komunikacją;
- źródła powierzchniowe niskiej emisji rozproszonej komunalno-bytowej i technologicznej.

Podstawową oceną jakości powietrza służącą do stwierdzenia zachowania norm jakości, a przypadku ich niedotrzymania, wdrożenia działań naprawczych, jest coroczna ocena wykonywana podstawie art. 89 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Ocena stopnia zanieczyszczenia powietrza na terenie województwa podlaskiego dokonywana jest w oparciu o pomiary kontrolne głównych zanieczyszczeń bezpośrednio emitowanych do atmosfery (emisja) oraz badania monitoringowe substancji powstających w atmosferze (imisja). Oceny jakości powietrza wykonywane są w odniesieniu do obszaru strefy. Od stycznia 2011 r. dla wszystkich zanieczyszczeń uwzględnianych w ocenach jakości powietrza obowiązuje nowy podział kraju na strefy. W nowym układzie, dla wszystkich zanieczyszczeń uwzględnionych w ocenie, tj.: dwutlenku siarki (SO₂), tlenków azotu (NO₂, NO_x), tlenku węgla (CO), benzenu (C₆H₆), ozonu (O₃), pyłu zawieszonego PM₁₀, pyłu zawieszonego PM_{2,5} oraz zawartości w pyle zawieszonym PM₁₀: ołowiu (Pb), arsenu (As), kadmu (Cd), niklu (Ni) i benzo(a)pirenu (B(a)P), strefę stanowią:

- aglomeracja o liczbie mieszkańców powyżej 250 tys.,
- miasto (niebędące aglomeracją) o liczbie mieszkańców powyżej 100 tys.,
- pozostały obszar województwa, niewchodzący w skład aglomeracji i miast powyżej 100 tys. mieszkańców.

W ocenie wyróżnia się 3 podstawowe klasy stref:

- Klasa A: poziom stężeń zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekracza odpowiednio poziomu dopuszczalnego, poziomu docelowego, poziomu celu długoterminowego;
- Klasa B: poziom stężeń jest powyżej wartości dopuszczalnej, lecz nie przekracza tej wartości powiększonej o margines tolerancji (z uwzględnieniem dozwolonej częstości przekroczeń dla przypadków, gdy są one określone),
- Klasa C: poziom stężeń przekracza wartość dopuszczalną powiększoną o margines tolerancji (z uwzględnieniem dozwolonej częstości przekroczeń dla przypadków, gdy są one określone), poziom docelowy, poziom celu długoterminowego.

W województwie podlaskim, występują dwie strefy: aglomeracja białostocka (kod PL2001), stanowiąca obszar powiatu miasta Białystok oraz strefa podlaska (kod PL2002), obejmująca pozostałe tereny województwa (w tym m.in.: Gminę Przytuły). Oceny jakości powietrza według kryteriów ochrony zdrowia i ochrony roślin dokonano na podstawie ocen wyników pomiarów poszczególnych zanieczyszczeń ze stacji:

- w Aglomeracji Białostockiej (2 stacje tła miejskiego i 1 stacja podmiejska);
- w Strefie Podlaskiej: na terenie miasta Łomża (1 stacja tła miejskiego), miasta Suwałki (1 stacja tła miejskiego), w Borsukowiznie na obszarze gminy Krynki (1 stacja tła wiejskiego do oceny narażenia ekosystemów; reprezentatywna dla województwa);
- oraz 1 stacji mobilnej (w 2017 r. prowadzono pomiary w Augustowie);

Badania zanieczyszczeń powietrza uzupełniono o obiektywne metody szacowania emisji.

Kryteriami klasyfikacji stref są:

- dopuszczalny poziom substancji w powietrzu (z uwzględnieniem dozwolonej liczby przekroczeń poziomu dopuszczalnego, określonego dla niektórych zanieczyszczeń),
- dopuszczalny poziom substancji w powietrzu powiększony o margines tolerancji,
- poziomy docelowe,
- poziomy celów długoterminowych.

Zgodnie z „Roczną Oceną Jakości Powietrza w Województwie Podlaskim Raport Wojewódzki za rok 2020” w tymże roku zanieczyszczenie powietrza benzo(a)pirenem wpłynęło na zaklasyfikowanie obu stref województwa do klasy C. Na występowanie dużych obszarów, na których przekraczany jest poziom docelowy benzo(a)pirenu, wskazują również rozkłady stężeń wykonane z wykorzystaniem metody szacowania w oparciu o wyniki modelowania jakości powietrza dla 2020 roku wykonanego przez IOŚ-PIB. W 2019 roku, w województwie podlaskim, nie odnotowano przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu, jednak otrzymane wyniki były na granicy poziomu docelowego. Do tego w 2019 roku nie prowadzono badań tego wskaźnika na stacji pomiarowej w Łomży (co mogło mieć wpływ na wyniki pomiarów w strefie).

Przekroczenia w zakresie pyłów zawieszonych związane są z emisją pochodzącą głównie z indywidualnych źródeł niskiej emisji, w okresie grzewczym. Obszarem przekroczeń w strefie podlaskiej jest miasto Łomża. Na stacji pomiarowej zlokalizowanej w tym mieście co roku odnotowywane są wysokie stężenia pyłu zawieszonego PM_{2,5} (II faza). W 2020 r. w Łomży, została przekroczona również dozwolona liczba przekroczeń stężenia średniodobowego dla pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz został przekroczony poziom docelowy określony dla stężenia średniorocznego benzo(a)pirenu zawartego w pyłe PM₁₀.

Przekroczenia w zakresie ozonu wystąpiły na obszarze Aglomeracji Białostockiej i strefy podlaskiej. Za przyczynę występowania wysokich stężeń 8-godzinnych ozonu, przekraczających poziom $120\mu\text{g}/\text{m}^3$, oprócz napływów z południowej i południowo-zachodniej Europy uznaje się: przemiany fotochemiczne prekursorów ozonu pod wpływem promieniowania UVB, niekorzystne warunki meteorologiczne, a także naturalne źródła emisji prekursorów ozonu.

Od lat w obu strefach województwa, w Aglomeracji Białostockiej oraz strefie podlaskiej, nie odnotowuje się przekroczeń zanieczyszczeń gazowych: dwutlenku siarki, tlenków azotu, tlenku węgla, benzenu oraz zawartości metali ciężkich oznaczanych w pyłe zawieszonym PM10.

Tabela 11. i 12. przedstawiają podsumowanie wyników pomiarów w strefie podlaskiej.

Tabela 11. Podsumowanie wyników oceny ze względu na ochronę zdrowia, strefa podlaska

Zanieczyszczenie	Klasa strefy
SO ₂	A
NO ₂	A
C ₆ H ₆	A
CO	A
O ₃ (wg poziomu docelowego)	A
O ₃ (wg poziomu celu długoterminowego)	D2
PM10 (klasa strefy)	C
PM10 (Klasa strefy dla czasu uśredniania - 24 godz)	C
PM10 (Klasa strefy dla czasu uśredniania – rok)	A
Pb	A
As	A
Cd	A
Ni	A
B(a)P	C
PM2.5	C1

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie podlaskim. Raport wojewódzki za rok 2020

Tabela 12. Ocena ze względu na ochronę roślin, strefa podlaska

Zanieczyszczenie	Klasa strefy
SO ₂	A
NO _x	A
O ₃ ¹	A

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie podlaskim. Raport wojewódzki za rok 2020

¹ Dla ozonu – poziom celu długoterminowego, strefy uzyskały klasę D2

W strefie podlaskiej (zgodnie z „Roczną oceną jakości powietrza w województwie podlaskim Raport wojewódzki za rok 2020”) zanotowano przekroczenia norm jakości powietrza:

- poziomu dopuszczalnego dla doby dla pyłu zawieszonego PM₁₀, określonego ze względu na ochronę zdrowia ludzi,
- poziomu dopuszczalnego dla pyłu PM_{2,5} (II faza) – stężenie średnioroczne, kryterium ochrona zdrowia ludzi,
- poziomu docelowego dla benzo(a)pirenu zawartego w pyłe PM₁₀, określonego ze względu na ochronę zdrowia ludzi,
- poziomu celu długoterminowego stężeń ozonu (max 8-h) określonego ze względu na ochronę zdrowia ludzi,
- poziomu celu długoterminowego stężeń ozonu (AOT₄₀) określonego ze względu na ochronę roślin.

W 2020 roku zanieczyszczenie powietrza benzo(a)pirenem wpłynęło na zaklasyfikowanie obu stref województwa do klasy C. Na występowanie dużych obszarów, na których przekraczany jest poziom docelowy benzo(a)pirenu, wskazują również rozkłady stężeń wykonane z wykorzystaniem metody szacowania w oparciu o wyniki modelowania jakości powietrza dla 2020 roku wykonanego przez IOŚ-PIB. W 2019 roku, w województwie podlaskim, nie odnotowano przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu, jednak otrzymane wyniki były na granicy poziomu docelowego. W 2019 roku nie prowadzono również badań tego wskaźnika na stacji pomiarowej w Łomży.

Od lat w obu strefach województwa, w Aglomeracji Białostockiej oraz strefie podlaskiej, nie odnotowuje się przekroczeń zanieczyszczeń gazowych: dwutlenku siarki, tlenków azotu, tlenku węgla, benzenu oraz zawartości metali ciężkich oznaczanych w pyłe zawieszonym PM₁₀.

3.6. KLIMAT AKUSTYCZNY

Hałas w środowisku to wszelkiego rodzaju niepożądane, nieprzyjemne i uciążliwe dźwięki w danym miejscu i czasie. Jest zanieczyszczeniem środowiska przyrodniczego charakteryzującym się różnorodnością źródeł i powszechnością występowania. Skutki oddziaływania hałasu i wibracji na człowieka oraz środowisko naturalne są bardzo dotkliwe.

Hałas pochodzenia antropogenicznego, dzieli się w zależności od sposobu powstawania, na hałas komunikacyjny i przemysłowy:

- hałas przemysłowy - jest to hałas stworzony przez źródła zlokalizowane wewnątrz i na zewnątrz obiektów budowlanych różnego typu. Bywa on najczęstszą przyczyną skarg ludności. Wynika to między innymi z faktu, że hałasy tego typu mają najczęściej charakter ciągły, często o bardzo dokuczliwym brzmieniu. Największymi źródłami są zakłady przemysłowe, wytwórcze i rzemieślnicze;
- hałas komunikacyjny pochodzi od środków transportu lotniczego, kolejowego i drogowego. Szczególnie narażone są tereny znajdujące się w pobliżu większych tras komunikacyjnych. Wynika to z dużej dynamiki wzrostu ilości środków transportu, zwłaszcza pojazdów samochodowych notowanego w ostatnich latach oraz wzmożonego ruchu tranzytowego (towarowego i osobowego) w komunikacji międzynarodowej.

Ochrona przed hałasem polega na zapewnieniu jak najlepszego stanu akustycznego środowiska, w szczególności poprzez:

- utrzymanie poziomu hałasu poniżej dopuszczalnego lub co najmniej na tym poziomie;
- zmniejszanie poziomu hałasu, co najmniej do dopuszczalnego, gdy nie jest on dotrzymany.

Hałas przemysłowy

Jak na to wskazuje „Raport o zanieczyszczeniu środowiska hałasem wg stanu na 31.12.2018 r. Ocena roczna” w odniesieniu do hałasu przemysłowego dane pomiarowe potwierdzają dalszy znaczny spadek średnich wartości poziomu hałasu przemysłowego w przeciągu ostatnich dwóch dekad. Można przyjąć, że podobna tendencja występuje również na terenie województwa podlaskiego, powiatu łomżyńskiego, Gminy Przytuły.

Zgodnie z „Ocena stanu akustycznego środowiska na terenie województwa podlaskiego w roku 2019” w tymże roku na terenie województwa podlaskiego poddano pomiarom hałasu 53 podmioty. 22 podmioty w ramach pomiarów kontrolnych oraz 31 w związku z badaniami okresowymi. Stwierdzono na ich podstawie, że 8 zakładów przekracza poziomy dopuszczalny, z czego 62,5% to przekroczenia występujące w nocy. Uznano jednak, że hałas przemysłowy ma właściwie charakter lokalny. Na ponadnormatywny jego wpływ narażona jest jedynie ludność mieszkająca w bezpośrednim sąsiedztwie zakładów. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono również w tym dokumencie, że hałas przemysłowy jest w mniejszym stopniu uciążliwy niż w poprzednim okresie badawczym (pomimo iż zwiększono ilość skontrolowanych podmiotów).

Uznać można więc, że sytuacja na terenie Gminy Przytuły wygląda podobnie i hałas przemysłowy ma jedynie lokalny charakter oraz jego poziom uległ zmniejszeniu.

Hałas komunikacyjny

Hałas komunikacyjny pochodzi z przebiegających przez gminę szlaków komunikacyjnych. Przebiega tędy 10,2 km dróg wojewódzkich oraz 40 km dróg powiatowych. Przez gminę przebiegają dwie drogi wojewódzkie – nr 648 Stawiski – Przytuły i nr 668 Jedwabne – Przytuły – Radziłów. Miejscowość gminna jest lokalnym węzłem o promienistym układzie dróg. W jej rejonie zbiega się 7 kierunków dróg powiatowych i wojewódzkich. Drogi te prowadzą głównie ruch docelowy i gminny. Układ komunikacyjny Gminy został podporządkowany tylko potrzebom gospodarki rolnej i historycznie ukształtowanej sieci osiedleńczej.

Transport zbiorowy zewnętrzny w gminie odbywa się autobusami PKS NOVA.

Długość dróg w gminie na dzień 31 grudnia 2020 r. wynosiła 46,426 km w tym:

- Bitumiczna: 20.238 km,
- Żwirowa: 16.772 km,
- Gruntowa: 9.416 km,
- Brukowa: 0 km.

Zgodnie z „Oceną wyników badań hałasu komunikacyjnego wykonanych na terenie województwa podlaskiego w 2019 roku”, w analizowanym roku zbadano uciążliwość akustyczną dróg krajowych DK16, DK19 oraz wojewódzkiej DW677. Monitoring prowadzono w 14 punktach pomiarowych, z czego w 11-tu wykonano pomiary określające wskaźniki krótkookresowe LA_{eqD} i LA_{eqN} , natomiast 3 dotyczyły określenia wskaźników długookresowych L_{DWN} i L_N . Punkty te zostały zlokalizowane na obszarze trzech miejscowości: Śniadowo, Giby, Sokółka. Przeprowadzone w 2019 roku pomiary hałasu komunikacyjnego (Śniadowo, Giby i Sokółka) wykazały występowanie przekroczeń wartości dopuszczalnych hałasu zarówno w porze dziennej jak i nocnej.

Wyniki pomiarów krótkookresowych dla pory dnia wykazały przekroczenia w 3 spośród 11 punktów pomiarowych, a konkretnie:

- w Śniadowie: ul. Szosowa 37;
- w Sokółce: ul. Mariacka 51, ul. Białostocka 114.

Nie stwierdzono przekroczeń w 8 punktach pomiarowych - w Śniadowie: ul. Łomżyńska 29, ul. Kolejowa 13, ul. Kościelna 18; w Gibach oraz w Sokółce: ul. Piłsudskiego, ul. Kryńska 70, ul. Kresowa 73, ul. Targowa 9.

Wyniki pomiarów krótkookresowych dla pory nocy wykazały, że uciążliwość akustyczna jest dwukrotnie wyższa, a przekroczenia z pory dziennej pokrywają się z przekroczeniami w porze nocnej:

- w Śniadowie: ul. Szosowa 37;

- w Sokółce: ul. Mariacka 51, ul. Białostocka 114.

Przekroczeń nie stwierdzono w tych samych 8 punktach pomiarowych co w porze dnia, a mianowicie: w Śniadowie jest to ul. Łomżyńska 29, ul. Kolejowa 13, ul. Kościelna 18; w Sokółce: ul. Piłsudskiego, ul. Kryńska 70, ul. Kresowa 73, ul. Targowa 9 oraz w Gibach.

Ocena wskaźników poziomów długookresowych L_{DWN} (dla pory dziennie – wieczorno – nocnej) i L_N (dla pory nocnej) mających zastosowanie w prowadzeniu długookresowej polityki w zakresie ochrony środowiska przed hałasem wykazała, że w 2 spośród monitorowanych miejscowości normy hałasowe zostały przekroczone:

- wskaźnik L_{DWN} został przekroczony w Śniadowie o 3,3 dB oraz w Sokółce o 3,8 dB;
- wskaźnik L_N został przekroczony w Śniadowie o 5,5 dB oraz w Sokółce o 4,6 dB.

W „Stan Środowiska w Województwie Podlaskim. Raport 2020” odwołano się do badań hałasu przeprowadzonych w okresie 2017-2018, czyli nie są nowsze niż te przedstawione we wspomnianej Ocenie. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku przeprowadził długookresowe pomiary hałasu drogowego w 6 miejscowościach położonych przy głównych ciągach komunikacyjnych. Z przeprowadzonych pomiarów wynika, że w przypadku wskaźnika L_{DWN} w 1 punkcie pomiarowym nie stwierdzono występowania przekroczeń poziomów dopuszczalnych hałasu, w pozostałych 5 przekroczenia wystąpiły. Największy udział procentowy stanowiły przekroczenia norm do 5 dB (83%), nie odnotowano przekroczenia w zakresie 5-10 dB oraz większym. W przypadku wskaźnika L_N w 2 punktach normy hałasu nie zostały przekroczone, co stanowiło 1/3 wszystkich punktów pomiarowych. Zarówno przekroczenia do 5 dB, jak i te w zakresie 5-10 dB stanowiły po 33%. Powyżej 10 dB przekroczeń nie odnotowano.

Biorąc pod uwagę powyższe informacje, dotychczasowe pomiary oraz opierając się na obserwacjach terenowych należy stwierdzić, że hałas komunikacyjny nadal stanowi problem na terenie Gminy Przytuły.

3.7. DZIEDZICTWO KULTUROWE, ZABYTKI I DOBRA MATERIALNE

Na terenie Gminy Przytuły znajdują się zabytki wpisane do Wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomych.

Tabela 13. Wykaz obiektów zabytkowych, stan na 10 sierpnia 2021 roku

miejsowość	adres	zabytek	wpisany do rejestru	nr rej	I dz
Chrzanowo	Chrzanowo nr 32	młyn wodny /elektr./			
Doliwy	Doliwy nr 13	wiatrak holender			
Przytuły	ul. Kościelna nr 9	kaplica cmentarna			
Przytuły	ul. Kościelna nr 9	cmentarz rzymskokatolicki	x	358 z dn. 07.04.1988 r.	KL.WKZ-5340-5/88
Przytuły	ul. Kościelna nr 9	plebania	x	122 z dn. 27.04.1981 r.	KL-WKZ-5340/37/81
Przytuły	ul. Kościelna nr 10	czworak			
Przytuły		park			
Supy		cmentarz wojenny z I wojny św.	x	245 z dn. 23.02.1987 r.	KL-WKZ-5340/6/87
Wilamowo		park			

Źródło: <http://wosoz.pbip.pl>

W Rejestrze A - Wykazu zabytków nieruchomych województwa podlaskiego (zgodnie ze stanem na 11.06.2021 r.) zostały wpisane następujące nieruchomości z terenu Gminy Przytuły:

- miejscowość: Przytuły, plebania, 1889, nr rej.: 122 z 27.04.1981, najstarsza część cmentarza rzym.-kat., 1 poł. XIX, nr rej.: 358 z 7.04.1988,
- miejscowość: Supy, cmentarz wojenny z I wojny światowej, nr rej.: 245 z 23.02.1987.

W Wykazie zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru rejestr C – zabytki archeologiczne znajduje się (stan na dzień 18.03.2019 r.):

- Pieńki Okopne, grodzisko wczesnośredniowieczne, XI-XIII w., Nr rej. 46/A (biał.), A - 188 (łomż.), dec. 670-1/6/67 z dn. 30.03.1967 r. 175,
- Pieńki Grodzisko, cmentarzysko wczesnośredniowieczne z grobami w obudowach kamiennych.

3.8. RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, OBSZARY NATURA 2000

Na omawianym terenie brak użytków ekologicznych, rezerwatów, parków krajobrazowych, parków narodowych, obszarów chronionego krajobrazu, zespołów przyrodniczo – krajobrazowych, obszarów NATURA 2000 czy stanowisk dokumentacyjnych.

Zlokalizowane są pomniki przyrody (4).

Tabela 14. Pomniki przyrody, stan na 18.08.2021 r.

Nazwa pomnika przyrody	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Opis pomnika przyrody	Miejscowość	Obręb ewidencyjny	Nr działki ewidencyjnej	Opis lokalizacji
głaz pojedynczy	Zarządzenie Woj. Łom. Nr 54/82 (Dz. Urz. WRN w Łomży z 1982, Nr 3, poz 34)	głaz narzutowy o obwodzie 6,8 m, wysokości 0,6 m, szerokości 1,8 i długości 2,8 m	Borawskie	1	57	we wsi Borawskie ok. 60 m na lewo od drogi Borawskie - Obrytki
głaz pojedynczy	Zarządzenie Woj. Łom. Nr 54/82 (Dz. Urz. WRN w Łomży z 1982, Nr 3, poz 34)	głaz narzutowy o obwodzie 6,5 m, wysokości 0,5 m, szerokość 1,8 m, długość 2,8 m	Borawskie	1	58	we wsi Borawskie ok. 100 m. na lewo od drogi Borawskie-Obrytki
głaz pojedynczy	Zarządzenie Woj. Łom. Nr 54/82 (Dz. Urz. WRN w Łomży z 1982, Nr 3, poz 34)	głaz narzutowy o obw. 7,0 m, długości 2,3 m, szerokości 1,8 m, wysokości 1,0 m	Przytuły Kolonia	13	175	ok. 200 m na wschód od wsi, w lesie

Nazwa pomnika przyrody	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Opis pomnika przyrody	Miejscowość	Obręb ewidencyjny	Nr działki ewidencyjnej	Opis lokalizacji
głaz pojedynczy	Zarządzenie Woj. Łom. Nr 54/82 (Dz. Urz. WRN w Łomży z 1982, Nr 3, poz 34)	głaz narzutowy o obw. 10,3 m, długości 3,3 m, szerokości 2, 3 m, wysokości 0,9 m	Przytuły Kolonia	13	149	przy drodze stanowiącej granicę między wsią Przytuły Kolonia i Mieczki

Źródło: bip.bialystok.rdos.gov.pl

W północnej części gminy przebiega korytarz ekologiczny KPn-1B Puszcza Pilska – Dolina Biebrzy Środkowej.

3.9. POTENCJALNE ZMIANY STANU ŚRODOWISKA W PRZYPADKU BRAKU REALIZACJI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

Cele i kierunki działania uwzględnione w Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 mają na celu optymalne wykorzystanie środków dostępnych na szczeblu gminnym dla osiągnięcia jak najwyższej jakości środowiska. Do najważniejszych znaczących skutków zaniechania realizacji Strategii można zaliczyć:

- obniżenie standardu życia mieszkańców poprzez niekontrolowany wzrost emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego oraz wzrost hałasu emitowanego do środowiska, zwłaszcza na skutek zaniechania realizacji inwestycji poprawiających stan techniczny dróg,
- postępujące obniżenie jakości powietrza na terenach zabudowanych, wynikające z zaniechania wykorzystania odnawialnych źródeł energii i możliwości oszczędzania energii, przy rozwoju zabudowy mieszkaniowej i wzroście gęstości zaludnienia,
- degradacja obszarów o wysokiej bioróżnorodności w wyniku zaniechania lub niewłaściwej ochrony na etapie planowania przestrzennego i realizacji poszczególnych inwestycji,
- zmniejszenie walorów przyrodniczych obszaru, w tym występujących obszarów chronionych wodozależnych, dla których zachowanie dobrej jakości wód jest kluczowym elementem ich ochrony,

- braku wzrostu poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców i rozwoju negatywnych wzorców konsumpcji,
- ograniczenie inicjatyw obywatelskich w zakresie ochrony środowiska i promocji rozwoju zrównoważonego, obniżenie poczucia odpowiedzialności za stan środowiska mieszkańców i wrażliwości na działania zagrażające jego jakości.

Zmiana stanu środowiska w przypadku braku realizacji Strategii będzie wiązała się głównie z nieosiągnięciem pozytywnych efektów ekologicznych, pogorszeniem jego stanu poprzez niedotrzymywanie dopuszczalnych standardów, co w konsekwencji prowadzić będzie do pogorszenia się komfortu bytowania mieszkańców gminy, będzie także się przekładać na pogorszenie ich stanu zdrowia.

4. PRZEWIDYWANE ODDZIAŁYWANIE NA ŚRODOWISKO W WYNIKU REALIZACJI ZAPISÓW STRATEGII ROZWOJU GMINY PRZYTUŁY NA LATA 2021-2027

4.1. STAN ŚRODOWISKA NA OBSZARACH OBJĘTYCH PRZEWIDYWANYM ZNACZĄCYM ODDZIAŁYWANIEM

W ramach planowanych działań na terenie Gminy Przytuły stan środowiska przyrodniczego będzie ulegał stopniowej poprawie. Działania zmierzające w kierunku poprawy środowiska naturalnego będą prowadzone w poszczególnych obszarach wskazanych w Strategii. Rzeczywiste oddziaływanie będzie znane po ustaleniu szczegółowej lokalizacji i parametrów danego przedsięwzięcia.

Na obszarze realizacji Strategii nie stwierdzono obszarów objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem na środowisko.

4.2. ISTNIEJĄCE PROBLEMY OCHRONY ŚRODOWISKA ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA REALIZACJI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

Z punktu widzenia projektu Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027, jako występujące problemy ochrony środowiska, wskazane także jako słabe strony gminy, można wymienić:

- niewystarczający stan techniczny części dróg (nawierzchnia gruntowa bądź żwirowa);
- brak sieci kanalizacyjnej i niewystarczająca ilość przydomowych oczyszczalni ścieków oraz szczelnych szamb;
- niewystarczający poziom izolacyjności budynków użyteczności publicznej oraz obiektów prywatnych;
- niewystarczający poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej oraz w budynkach indywidualnych;
- niewystarczający poziom efektywności energetycznej części budynków indywidualnych i użyteczności publicznej;
- nieefektywne oświetlenie uliczne;
- występowanie obszarów zdegradowanych wymagających interwencji;
- znaczne zanieczyszczenie wód powierzchniowych.

4.3. CELE OCHRONY ŚRODOWISKA USTANOWIONE NA SZCZEBLU MIĘDZYNARODOWYM, WSPÓLNOTOWYM I KRAJOWYM, ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

Projekt Strategii uwzględnia cele ochrony środowiska zawarte w wielu dokumentach strategicznych opracowanych na szczeblu krajowym i regionalnym, a także w dyrektywach UE. Szczegółowe wskazanie dokumentów, istotnych z punktu widzenia przedmiotowego dokumentu, zawarto w rozdziale 2.3.

5. ANALIZA I OCENA WPŁYWU USTALEŃ PROJEKTU DOKUMENTU NA POSZCZEGÓLNE KOMPONENTY ŚRODOWISKA WRAZ Z PROGNOZĄ ZMIAN ŚRODOWISKA

Prognoza oddziaływania na środowisko opracowywana dla strategicznych dokumentów z założenia nie jest dokumentacją szczegółową, ponieważ jej głównym celem jest odniesienie zasadniczej treści dokumentu do polityki ekologicznej oraz zasad zrównoważonego rozwoju, a także określenie trendu całościowej polityki ochrony środowiska z punktu widzenia potrzeby jej realizacji. Prognoza ta w ogólny, strategiczny sposób rozważa korzyści i zagrożenia wynikające z realizacji Strategii rozwoju bądź odstępiania od tejże realizacji.

Zidentyfikowane oddziaływania na środowisko poszczególnych celów i kierunków wynikających ze Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 w odniesieniu do poszczególnych aspektów środowiskowych, znajdują się poniżej.

Zastosowano następujące oznaczenia w matrycy oddziaływań:

Rodzaje oddziaływań – definicje:

Bezpośrednie (B) - bez interwału czasowego, bez przekształcenia substancji, bez procesów pośrednich np. wycinka drzew – na krajobraz, budowa drogi – zniszczenie powierzchni gruntów

Pośrednie (P) - z interwałem czasowym, z przekształceniem substancji, z procesami pośrednimi np. wycinka drzew – na zwierzęta, budowa drogi – na wodę, rośliny

Charakter prawdopodobnych oddziaływań:

- Prawdopodobne umiarkowane negatywne oddziaływanie (kolor czerwony)
- Prawdopodobny brak oddziaływania (0)
- Prawdopodobne pozytywne oddziaływanie (kolor zielony)
- Prawdopodobne oddziaływanie o charakterze zarówno pozytywnym jak i negatywnym (kolor żółty)

Cele	Różnorodność biologiczna	Ludzie	Zwierzęta	Rośliny	Woda	Powietrze i klimat	Powierzchnia ziemi	Krajobraz	Zasoby naturalne	Zabytki i dobra naturalne	Natura 2000
Rozwój infrastruktury komunikacyjnej	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Rozbudowa systemów wodno-kanalizacyjnych	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Rozwój gospodarki przestrzennej	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Rozwój infrastruktury i technologii informacyjno – komunikacyjnych	O	P	O	O	O	O	O	O	O	O	O
Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu	O	P	O	O	O	O	O	O	O	O	O
Podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych społeczności	O	P	O	O	O	O	O	O	O	O	O
Zwiększenie dostępu do usług medycznych wysokiej jakości	O	P	O	O	O	O	O	O	O	O	O
Podniesienie jakości usług oraz poprawa dostępności opieki żłobkowej i edukacji przedszkolnej	O	P	O	O	O	O	O	O	O	O	O
Rozwój i poszerzenie funkcji obiektów dydaktycznych, kulturalnych, oraz sportowo-rekreacyjnych,	P	P	P	P	O	O	P	O	O	O	P

Cele	Różnorodność biologiczna	Ludzie	Zwierzęta	Rośliny	Woda	Powietrze i klimat	Powierzchnia ziemi	Krajobraz	Zasoby naturalne	Zabytki i dobra naturalne	Natura 2000
stworzenie profesjonalnej oferty											
Budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego	O	P	O	O	O	O	O	O	O	O	O
Rozwijanie tożsamości i integracji społeczności	O	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Rozwój i wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw	O	P	O	O	O	O	O	O	O	O	O
Wsparcie rozwoju sektora usług rolno – spożywczych, handlu i rzemiosła	O	P	O	O	O	O	O	O	O	O	O
Stworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej, agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz innowacyjne ich wykorzystanie	P	P	P	P	P	P	P	P	P	O	P
Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalna gospodarka zasobami	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Renowacja i ochrona dziedzictwa historycznego i obiektów zabytkowych	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
Zwiększenie wykorzystania	P	P	P	P	P	P	P	P	P	O	P

Cele	Różnorodność biologiczna	Ludzie	Zwierzęta	Rośliny	Woda	Powietrze i klimat	Powierzchnia ziemi	Krajobraz	Zasoby naturalne	Zabytki i dobra naturalne	Natura 2000
odnawialnych źródeł energii											
Promocja ochrony środowiska, postaw proekologicznych i zdrowego trybu życia	P	P	P	P	P	P	P	P	P	O	P

Źródło: Opracowanie własne

Wskazane cele i kierunki wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Przytuły będą realizowane z zachowaniem zasad wynikających z przepisów prawa.

Projekty realizowane w oparciu o zapisy Strategii Rozwoju Gminy Przytuły nie będą oddziaływały na środowisko w sposób negatywny. Przede wszystkim brak jest oddziaływania negatywnego na obszary objęte ochroną prawną, w szczególności na cele, przedmiot ochrony oraz integralność i spójność obszarów Natura 2000.

Projekt Strategii nie przewiduje realizacji działań mających na celu bezpośrednie zwiększenie różnorodności biologicznej, zawiera jednak cele i kierunki działań mające na celu zachowanie bioróżnorodności, zwłaszcza na terenach chronionych siedlisk i gatunków objętych ochroną na mocy ustawy o ochronie przyrody z dnia 16.04.2004 r. Oddziaływania pozytywne w przypadku realizacji przedmiotowego dokumentu mogą polegać na pośrednim pozytywnym wpływie na stan środowiska oraz walorów przyrodniczych, także w skali regionalnej, m.in. poprzez redukcję emisji zanieczyszczeń do atmosfery. W efekcie redukcji poziomu emisji zanieczyszczeń powinno nastąpić także zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń w wodach oraz glebie, co wpłynie korzystnie na warunki bytowania zwierząt i roślin. Nie przewiduje się jednak znaczącego wpływu na jakość siedlisk roślinnych i zwierzęcych oraz bioróżnorodność. Planowane działania nie będą również wpływać na poprawę, funkcjonowanie i integralność obszarów chronionych, w tym obszarów sieci Natura 2000 już ustanowionych lub projektowanych.

Zaplanowane w Strategii zamierzenia inwestycyjne, np. w zakresie przedsięwzięć drogowych, nie wpłyną na zmianę obecnego funkcjonowania korytarzy. Realizacja zamierzeń skupiona

jest na remontach i przebudowach już istniejących dróg, a więc nie przyczyni się do podziału istniejących siedlisk przyrodniczych.

Możliwe oddziaływania negatywne będą miały charakter krótkoterminowy i chwilowy. Oddziaływania te będą polegały na emisji hałasu i spalin w związku z realizacją prac budowlanych, zagrożeniu zniszczenia lub замуrowywania siedlisk ptaków podczas budowy instalacji OZE w budynkach czy prac termomodernizacyjnych, ograniczeniu powierzchni gleb w związku z prowadzeniem prac budowlanych, usuwaniu drzew i krzewów podczas realizacji inwestycji, płoszeniu zwierząt w trakcie wykonywania prac. Do inwestycji, przy realizacji których te negatywne oddziaływania wystąpią, można zaliczyć przede wszystkim przebudowę dróg czy budowę kanalizacji sanitarnej.

Działania określone w Programie wywierają niewielki wpływ na obszary objęte ochroną prawną zgodnie z ustawą o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r. (głównie podejmowanie interwencji w miejscach już przekształconych przez człowieka).

5.1. WPŁYW POSZCZEGÓLNYCH PROJEKTÓW NA OBSZARY CHRONIONE ORAZ NA KLIMAT

W niniejszym rozdziale przeanalizowano wpływ skonkretyzowanych na etapie tworzenia Strategii Rozwoju Gminy Przytuły przedsięwzięć na obszary chronione oraz na klimat.

Ze względu na to, że na terenie Gminy brak użytków ekologicznych, rezerwatów, parków krajobrazowych, parków narodowych, obszarów chronionego krajobrazu, zespołów przyrodniczo – krajobrazowych, obszarów NATURA 2000 czy stanowisk dokumentacyjnych planowane przedsięwzięcia nie będą negatywnie oddziaływać na obszary chronione, nie będą też realizowane na ich obszarze.

Przedsięwzięcia:

- Budowa altany rekreacyjnej wraz z oświetleniem obiektów na działce nr 58 w miejscowości Nowa Kubra,
- Przebudowa infrastruktury drogowej na terenie Gminy Przytuły,
- Odnawialne źródła energii na budynkach użyteczności publicznej,
- Remonty dróg gminnych,
- Remonty dróg gminnych dojazdowych do pól,
- Wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne na terenie Gminy Przytuły,
- Remont i termomodernizacja mieszkań komunalnych w Wagach,

- Montaż ogniw fotowoltaicznych dla mieszkańców Gminy,
- Budowa przydomowych oczyszczalni dla mieszkańców Gminy Przytuły,
- Budowa infrastruktury sportowej w m. Wilamowo i Nowa Kubra,
- Budowa infrastruktury rekreacyjnej na terenie Gminy Przytuły,
- Modernizacja stacji uzdatniania wody,
- System segregacji odpadów komunalnych na terenie gminy.

Inwestycje będą realizowane na obszarach przekształconych przez człowieka.

Remont i termomodernizacja mieszkań komunalnych w Wagach wpłynie pozytywnie na środowisko poprzez zmniejszenie zapotrzebowania na energię, które przyczyni się do spadku ilości paliw wykorzystywanych do ogrzania budynków, co w konsekwencji spowoduje zmniejszenie ilości zanieczyszczeń emitowanych do atmosfery.

Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii czy wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne na terenie Gminy Przytuły pośrednio również wpłynie pozytywnie na zmniejszenie ilości zanieczyszczeń emitowanych do atmosfery.

Budowa przydomowych oczyszczalni może mieć pośredni pozytywny wpływ poprawę stanu wód oraz gleb.

Pozytywny wpływ na klimat będą miały także projekty związane z poprawą jakości dróg, ponieważ dzięki ich wykonaniu ulegnie poprawie bezpieczeństwo i płynność ruchu drogowego. Ilość zużywanego paliwa zostanie zmniejszona, a więc redukcji ulegnie emisja spalin. Zmniejszy się również hałas wynikający dotychczas z ruchu z bardzo małymi prędkościami przy dużych obrotach silników po trudno przejezdnej drodze, z licznymi uszkodzeniami.

6. ROZWIĄZANIA MAJĄCE NA CELU ZAPOBIEGANIE, OGRANICZANIE LUB KOMPENSACJĘ PRZYRODNICZĄ NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO, MOGĄCYCH BYĆ REZULTATEM REALIZACJI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

Kompensację przyrodniczą należy stosować wówczas, gdy w wyniku realizacji jakiejś inwestycji może nastąpić szkoda w środowisku, w sposób szczególny dotyczy to ewentualnych szkód wyrządzonych na obszarach chronionych Natura 2000. W przypadku działań zaproponowanych w projekcie Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027, nie ma przesłanek do proponowania kompensacji przyrodniczych – wykonywanie działań na terenach już zmienionych przez człowieka.

Strategia Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 spełnia standardy zrównoważonego rozwoju, zatem podstawowe środki łagodzące polegać powinny na przekonaniu społeczeństwa co do konieczności realizacji działań i pokazaniu korzyści, jakie dla społeczeństwa wynikną z realizacji Strategii.

W sensie przedmiotowym szczególne znaczenie ma stałe analizowanie możliwości pojawienia się nieplanowanych zagrożeń dla grup społecznych, lokalnych, przyrody i krajobrazu w wyniku uszczegóławiania zadań. Jednak działania realizowane w znacznie zmienionym antropogenicznie obszarze nie spowodują szkód w środowisku.

Rezultatem realizacji działań zaproponowanych w Strategii mogą być ograniczone czasowo i przestrzennie uciążliwości związane z przeprowadzanymi remontami budynków, budwą infrastruktury rekreacyjnej czy sportowej a także pracami związanymi z modernizacją dróg czy budowa przydomowych oczyszczalni. W takim wypadku działania mające na celu zapobieganie lub ograniczanie oddziaływań na warunki życia i zdrowie ludzi oraz środowisko będą polegać na:

- wcześniejszym informowaniu ludności o zamierzonych pracach,
- zakładaniu siatek ochronnych na elewacje remontowanych budynków, przeciwdziałających pyleniu i śmieceniu,
- wykonywaniu prac uciążliwych ze względu na hałas tylko w godzinach dziennych,
- wycince drzew w okresie zimowym, nie kolidującym z okresem lęgowym ptaków,
- kompensacyjnych nasadzeniach zieleni,
- inwentaryzacji budynków, które będą poddane remontom, pod względem gniazdowania ptaków chronionych i taki rozkład prac, aby nie przerywać gniazdowania,
- odpowiednim oznaczaniu reorganizacji ruchu,

- prawidłowej, zgodnie z ustawą o odpadach gospodarce odpadami, polityce zagospodarowania odpadów,
- monitorowaniu postępów wdrażania Strategii.

Mitygacje dotyczą również środków łagodzących o charakterze edukacyjnym i wychowawczym. Tu zakres możliwości jest bardzo duży. Fundamentalne znaczenie ma edukacja dotycząca uzgodnień lokalizacyjnych z poszanowaniem wszystkich stron, a przede wszystkim głównych celów społecznych i ekologicznych. Równie ważna jest nieustająca kampania informacyjna promująca oszczędne i racjonalne korzystanie z zasobów środowiska, ze szczególnym naciskiem położonym na korzyści dla zdrowia ludności.

7. ROZWIĄZANIA ALTERNATYWNE DO ROZWIĄZAŃ ZAWARTYCH W PROJEKTOWANYM DOKUMENCIE

Ustawa nakłada obowiązek przedstawienia w prognozie oddziaływania na środowisko rozwiązań alternatywnych do tych zawartych w projekcie dokumentu. Do zaproponowanych rozwiązań należy podać uzasadnienie ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru.

W związku z ogólnym charakterem Strategii prognoza może proponować rozwiązania alternatywne również na poziomie ogólnym.

Prognoza nie wykazała znaczącego negatywnego oddziaływania jakiegokolwiek z zadań określonych w Strategii.

Możliwe negatywne oddziaływania na środowisko zaproponowanych w Strategii inwestycji takich jak przebudowa dróg czy budowa nowej infrastruktury związane są głównie z etapem prowadzenia prac. W końcowym efekcie ich realizacja ma pozytywnie wpłynąć przede wszystkim na poprawę jakości powietrza i całego środowiska na terenie Gminy Przytuły oraz w regionie.

Zawarte w Strategii ustalenia zawierają wiele rozwiązań pozytywnie wpływających na środowisko i sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi. W związku z powyższym stwierdza się, że rozwiązania alternatywne dla przedsięwzięć poprawiających walory środowiskowe nie mają uzasadnienia, zarówno z formalnego, jak i ekologicznego punktu widzenia. Uznano, że zaproponowane ustalenia są najkorzystniejsze dla środowiska w kontekście istniejących uwarunkowań jakości środowiska na terenie Gminy Przytuły.

Ustalenia analizowanej Strategii są wynikiem kompromisu pomiędzy wymogami ochrony środowiska i życia człowieka, a koniecznością rozwoju urbanistycznego, gospodarczego i społecznego gminy. Zaprezentowane rozwiązania są zgodne z krajowym ustawodawstwem, dokumentami obowiązującymi na terenie gminy, powiatu i województwa oraz wykorzystują instrumenty służące do jego zrównoważonego rozwoju. Ustalenia Strategii bezpośrednio nie ingerują w tereny o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych oraz zawierają wiele rozwiązań korzystnych dla środowiska na obszarach przekształconych przez człowieka, dlatego prognoza nie prezentuje rozwiązań alternatywnych do proponowanych w ustaleniach Strategii uznając, że zaproponowane ustalenia są najkorzystniejsze dla środowiska w kontekście istniejących uwarunkowań w Gminie Przytuły.

Rozwiązania alternatywne mogą dotyczyć:

- innej lokalizacji (warianty lokalizacji),
- innego sposobu prowadzenia inwestycji (warianty konstrukcyjne i technologiczne),
- innego sposobu zarządzania (warianty organizacyjne),
- wariantu niezrealizowania inwestycji, tzw. „opcja zerowa”.

8. PRZEWIDYWANE METODY ANALIZY SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

Zaproponowane w Strategii cele i kierunki działania nie będą powodować znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko. Jednak aby móc ocenić wpływ inwestycji, jak również postęp w realizacji założeń określonych w dokumencie i w razie konieczności podejmować na bieżąco działania korygujące, jeśli będą wymagane, należy wdrożyć także system monitoringu.

Wdrażanie rozwiązań przewidzianych w omawianej Strategii wymaga stałego monitorowania oraz szybkiej reakcji w przypadku pojawiania się rozbieżności pomiędzy projektowanymi rezultatami a stanem rzeczywistym. Podstawą właściwej oceny wdrażania założeń Strategii, a także określenia problemów w osiąganiu założonych celów jest prawidłowy system sprawozdawczości, oparty na zestawie określonych wskaźników. Powinien on zapewnić stałą kontrolę jakości zarządzania środowiskiem planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych oraz pozwolić regulować działalność podmiotów, a jednocześnie ułatwiać funkcjonowanie systemu wydawania decyzji, udzielania zezwoleń i egzekucji.

Strategia określa konstrukcję systemu monitorowania umożliwiającego pomiar, kontrolę, interpretację efektów realizowanych działań oraz uaktualnienia dokumentu. W dokumencie tym zaproponowano wskaźniki, które powinny pozwolić określić stopień realizacji poszczególnych działań. Wskaźniki dotyczyć będą rezultatów oraz produktów Strategii. Projekt dokumentu zawiera zestaw wskaźników do monitorowania projektu – część z nich bezpośrednio wskazuje na efekty dotyczące jakości środowiska.

Zamieszczone w dokumencie propozycje wskaźników monitorowania jego realizacji są właściwe i pozwalają wraz z wynikami monitoringów prowadzonych przez inne powołane do tego służby (WIOŚ, RDOŚ) ocenić zmiany, jakie nastąpią w środowisku w wyniku ich realizacji.

9. INFORMACJE O TRANSGRANICZNYM ODDZIAŁYWANIU NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z przepisami zawartymi w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko opracowywany projekt Strategii **nie będzie** powodował transgranicznego oddziaływania na środowisko. Ustalenia Strategii obejmują zadania, które realizowane będą na obszarze Gminy Przytuły, a zasięg ich oddziaływania na środowisko będzie miał przede wszystkim charakter lokalny. Wobec tego dokument ten nie musi podlegać procedurze transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko.

10. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Wprowadzenie

Celem Prognozy jest wskazanie możliwych negatywnych skutków realizacji Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 i przedstawienie zaleceń dotyczących przeciwdziałania ewentualnym negatywnym skutkom.

Podstawy prawne i zakres

Podstawą prawną opracowania prognozy oddziaływania na środowisko ustaleń projektu Strategii Rozwoju Gminy Przytuły na lata 2021-2027 jest ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2373 z późn. zm.).

Przy opracowywaniu Prognozy przeanalizowano, zgodnie z przepisami i uzgodnieniami, oddziaływania na wszystkie elementy środowiska, w tym m. in. na: różnorodność biologiczną, zwierzęta, rośliny, integralność obszarów chronionych, wodę, powietrze, klimat akustyczny, ludzi, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne, z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy identyfikując stopień i rodzaj oddziaływań. W szczególności przeanalizowany został wpływ Strategii na obszary chronione, w tym objęte siecią Natura 2000 i ich integralność. W oparciu o dostępne materiały zidentyfikowano główne problemy i zagrożenia środowiska w obszarze objętym Strategią, jak również określono jego aktualny stan. Z jednej strony służyć to powinno takiemu kształtowaniu Strategii, aby maksymalnie został wykorzystany do poprawy stanu środowiska, a z drugiej do umożliwienia oceny wpływu na środowisko i identyfikacji ewentualnych znaczących oddziaływań negatywnych oraz zaproponowania działań minimalizujących ten wpływ, wskazania działań alternatywnych i ewentualnie kompensujących.

Wpływ na poszczególne komponenty środowiska

W wyniku analiz stwierdzono, że negatywne oddziaływania na środowisko mogą nastąpić w zakresie realizacji m.in. przebudowy dróg czy budowy infrastruktury rekreacyjnej i sportowej. Oddziaływania negatywne w większości będą miały charakter krótkotrwały i miejscowy lub lokalny.

Pozytywne oddziaływania (w szczególności na powietrze atmosferyczne) będą miały projekty z zakresu podniesienia efektywności energetycznej i ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza, co służyć będzie przede wszystkim ludziom, ale też mogą wpłynąć na zużycie paliw i tym samym ograniczenie niekorzystnej emisji gazów cieplarnianych, pyłów i innych szkodliwych substancji do powietrza.

Analiza możliwości oddziaływania transgranicznego

Zawarte w Strategii zadania będą realizowane na obszarze Gminy Przytuły, a zasięg ich oddziaływania na środowisko będzie miał przede wszystkim charakter lokalny. Wobec tego dokument ten nie podlega procedurze transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Ocena skutków w przypadku braku realizacji planu oraz korzyści z jego realizacji

Brak finansowania poszczególnych działań zaplanowanych w Strategii przełoży się na nieosiągnięcie efektów ekologicznych na obszarze Gminy Przytuły i brak poprawy jakości poszczególnych komponentów środowiska, przede wszystkim stanu jakości powietrza atmosferycznego oraz stanu wód.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych analiz w trakcie prac nad Prognozą oddziaływania na środowisko można wyciągnąć następujące wnioski ogólne:

- Ocenia się, że Strategia jako całość będzie pozytywnie oddziaływać na środowisko i sprzyjać rozwiązaniu niektórych problemów dotyczących poprawy stanu środowiska, niemniej niektóre obszary wsparcia mogą wpływać również negatywnie na poszczególne elementy środowiska. Szczegółowe wnioski w tym zakresie przedstawione są w odpowiednich rozdziałach Prognozy. Największy pozytywny wpływ oddziaływania Strategii będzie dotyczył jakości powietrza atmosferycznego, klimatu oraz zdrowia i jakości życia mieszkańców.
- Oddziaływania negatywne określone w prognozie mogą wystąpić, jednak w tym zakresie decydującą rolę odgrywać będzie lokalizacja projektów, zastosowana technologia oraz dokładny zakres inwestycji. Ograniczenie negatywnego wpływu będzie możliwe także poprzez zastosowanie odpowiednich działań minimalizujących i kompensujących (opisane w treści Prognozy).
- Odstąpienie od zamiaru realizacji zadań określonych w Strategii przełoży się na spowolnienie procesów zmierzających do poprawy jakości środowiska na terenie Gminy Przytuły.
- Na podstawie analizy celów dokumentów strategicznych UE stwierdza się, że Strategia realizuje cele tych dokumentów.

- W celu ograniczenia negatywnych oddziaływań Strategii na środowisko zaproponowano zasady monitorowania skutków realizacji dokumentu.

11. SPIS TABEL I RYSUNKÓW

TABELA 1. LICZBA MIESZKAŃCÓW POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCI.....	12
TABELA 2. ZESTAWIENIE GRUNTÓW W POSIADANIU GMINY	13
TABELA 3. ZESTAWIENIE GRUNTÓW GMINA PRZYTUŁY, STAN NA 31.09.2021 R.	14
TABELA 4. TEMPERATURY POWIETRZA W STACJI METEOROLOGICZNEJ W BIAŁYMSTOKU.....	20
TABELA 5. OPADY ATMOSFERYCZNE, PRĘDKOŚĆ WIATRU, USŁONECZNIE NIE I ZACHMURZENIE W STACJI METEOROLOGICZNEJ W BIAŁYMSTOKU	21
TABELA 6. ZESTAWIENIE ZASOBNOŚCI GLEB NA TERENIE POWIATU ŁOMŻYŃSKIEGO W LATACH 2011- 2014	28
TABELA 7. JEDNOLITE CZĘŚCI WÓD POWIERZCHNIOWYCH NA TERENIE GMINY PRZYTUŁY	32
TABELA 8. JAKOŚĆ WÓD POWIERZCHNIOWYCH PRZEPŁYWAJĄCYCH PRZES GMINĘ PRZYTUŁY – ELEMENTY BIOLOGICZNE I PH.....	34
TABELA 9. JAKOŚĆ WÓD POWIERZCHNIOWYCH PRZEPŁYWAJĄCYCH PRZES GMINĘ PRZYTUŁY – STAN FIZYKOCHEMICZNY I EKOLOGICZNY	35
TABELA 10. JAKOŚĆ WÓD POWIERZCHNIOWYCH PRZEPŁYWAJĄCYCH PRZES GMINĘ PRZYTUŁY – STAN CHEMICZNY I OCENA STANU JCWP	36
TABELA 11. PODSUMOWANIE WYNIKÓW OCENY ZE WZGLĘDU NA OCHRONĘ ZDROWIA, STREFA PODLASKA	47
TABELA 12. OCENA ZE WZGLĘDU NA OCHRONĘ ROŚLIN, STREFA PODLASKA	47
TABELA 13. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH, STAN NA 10 SIERPNIA 2021 ROKU.....	52
TABELA 14. POMNIKI PRZYRODY, STAN NA 18.08.2021 R.....	53
RYSUNEK 1. POŁOŻENIE GMINY PRZYTUŁY NA TLE POWIATU ŁOMŻYŃSKIEGO.....	12
RYSUNEK 2. ŚREDNIA TEMPERATURA ROCZNA NA TERENIE POLSKI	20
RYSUNEK 3. SUMA OPADÓW	21
RYSUNEK 4. SUMA OPADÓW	22
RYSUNEK 5. USŁONECZNIE NIE	22
RYSUNEK 6. USŁONECZNIE NIE	23
RYSUNEK 7. POŁOŻENIE GMINY PRZYTUŁY NA TLE REGIONÓW FIZYCZNOGEOGRAFICZNYCH	24
RYSUNEK 8. GLEBY W POLSCE	27
RYSUNEK 9. ZESTAWIENIE OBIEKTÓW PIĘTRZĄCYCH	31
RYSUNEK 10. LOKALIZACJA JCWPd NR 31.....	38
RYSUNEK 11. LOKALIZACJA JCWPd NR 32.....	40
RYSUNEK 12. LOKALIZACJA JCWPd NR 51.....	41
RYSUNEK 13. STAN WÓD PODZIEMNYCH, MIEJSCOWOŚĆ: MORGOWNIKI (GMINA NOWOGRÓD)	44